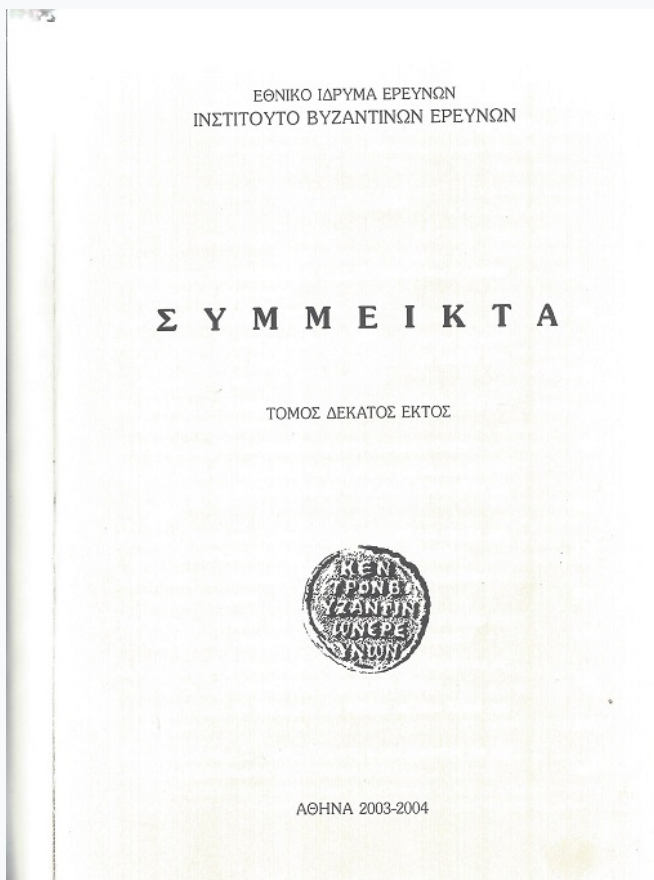

Byzantina Symmeikta

Vol 16 (2003)

SYMMEIKTA 16

Οι παλίμψηστοι κώδικες τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Προκαταρκτικά συμπεράσματα μιᾶς ἔρευνας

Ζήσης ΜΕΛΙΣΣΑΚΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.910](https://doi.org/10.12681/byzsym.910)

Copyright © 2014, Ζήσης ΜΕΛΙΣΣΑΚΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΜΕΛΙΣΣΑΚΗΣ Ζ. (2008). Οι παλίμψηστοι κώδικες τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Προκαταρκτικά συμπεράσματα μιᾶς ἔρευνας. *Byzantina Symmeikta*, 16, 159–216. <https://doi.org/10.12681/byzsym.910>

ΖΗΣΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΚΗΣ

ΟΙ ΠΑΛΙΜΨΗΣΤΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Προκαταρκτικά συμπεράσματα μιάς έρευνας

Τò 1876, στὸν πρόλογο τοῦ πρώτου τόμου τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ὁ τότε ἐπιμελητὴς τοῦ Τμήματος Χειρογράφων, Γ. Κρέμος, ἀπολογεῖται ὅτι «καὶ ἑλλιπῶς μὲν πάντως φανήσονται ἐκτεθειμένα τὰ περὶ παλιμψήσιων», ἐνῶ σπεύδει νὰ ὑποσχεθεῖ ὅτι «τὰ περὶ παλιμψήσιων, αἵτε δὴ ἐπιδοσμένων πλατιτέρας ἐκθέσεως καὶ ἀκριβεστερας, δημοσιευθήσονται ἐν ἰδίῳ τεύχε»¹.

Δυστυχῶς ὁ πρῶτος τόμος τοῦ καταλόγου ἐκείνου παρέμεινε καὶ ὁ μοναδικός, ἐνῶ ἀνάλογη τύχη εἶχε καὶ ἡ ἐξαγγελία τοῦ συγγραφέα γιὰ ἰδιαίτερη μελέτη τῶν παλιμψήσιων. Αὐτὴ ὅμως πραγματοποιήθηκε ἕξι χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὸν H. W. Reich, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε μὲ τοὺς ὀκτῶ ἀπὸ τοὺς ἐννέα παλιμψηστους κώδικες ποὺ περιέγραψε ὁ Κρέμος². Ὁ Γερμανὸς μελετητὴς κατόρθωσε νὰ διαβάσει (ἐνίοτε μὲ χρῆση χημικῶν οὐσιῶν) καὶ νὰ ἀναγνωρίσει μὲ ἀρκετὴ ἀκρίβεια τὸ παλαιότερο κείμενο ὀρι-

1. Βλ. Γ. Π. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς καὶ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου Βιβλιοθήκης ἀλφαβητικὸς καὶ περιγραφικὸς μετ' εἰκόνων καὶ πανομοιοτύπων, κατ' ἐπιστήμας κατατεταγμένων*, τόμ. α': *Θεολογία*, Ἀθήνα 1876, ζ'.

2. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδ. E.B.E. 177, 192, 193, 842, 864, 874, 452, 880 καὶ 485 (ἀρ. XL, LV, LVI, LXXXVIII, CX, CXX, CLIII, CXCVIII καὶ CCIX ἀντιστοίχως τοῦ καταλόγου τοῦ Κρέμου): βλ. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 77, 92-94, 131-132, 139, 142-143, 183-184, 241-242, 257-259)· H. W. REICH, *Über die Palimpseste der Universitäts- und Nationalbibliothek in Athen, Festgruss dem Rektor des Gymnasiums zu Nürnberg Herrn Oberstudienrat Dr. Heinrich Heerwagen zur 25. Feier seines Amtsantrittes in dankbarer Verehrung dargebracht von den Lehrern der Studienanstalten Nürnberg und Fürth*, Erlangen 1882, 91-101. Ἀπὸ τὴν προσοχὴ τοῦ Reich διέφυγε ὁ κώδ. 842 (LXXXVIII), προφανῶς ἐπειδὴ ἐντόπισε τὰ παλιμψηστα ἀπὸ τὸν πίνακα ΙΓ' τοῦ καταλόγου τοῦ Κρέμου, στὸν ὁποῖο περιλαμβάνονται μικρὰ πανομοιότυπα δείγματα γραφῆς τῶν ὀκτῶ κωδίκων καὶ ἀπουσιάζει ὁ 842. Τὴ μελέτη τοῦ Reich μᾶς ὑπέδειξε ὁ καθηγητὴς D. Harlfinger, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς προμήθευσε τὶς σχετικὲς φωτοτυπίες. Τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή.

σμένων κωδίκων, παρέθεσε βασικές κωδικολογικές πληροφορίες για τὸν καθένα, ἀλλὰ δὲν προχώρησε σὲ ὀλοκληρωμένη μελέτη τους.

Τὰ ἑννέα παλίμψηστα τοῦ Κρέμου καὶ ἄλλα ἕξι περιέγραψε δέκα χρόνια ἀργότερα ὁ Ἰ. Σακκελίων στὸ δικό του κατάλογο, πολὺ πρὸ φειδωλὸ σὲ πληροφορίες, ὅπου σχεδὸν ποτὲ δὲν γίνεται λόγος γιὰ τὸ παλαιότερο κείμενο³. Τέλος, ἑκατὸ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1991, ὁ κατάλογος τοῦ Λ. Πολίτη προσέθεσε στὶς γνώσεις μας ἄλλους ὀκτῶ παλίμψηστους κώδικες⁴, οἱ ὁποῖοι περιγράφονται μὲ ἀρκετὰ μεγάλη ἀκρίβεια, ἂν καὶ δὲν ἐπιτυχάνεται πάντοτε ἡ ἀναγνώριση τοῦ παλαιοῦ περιεχομένου τους. Σὲ αὐτὰ τὰ 23 παλίμψηστα χειρόγραφα, ποὺ περιγράφονται στοὺς ἔντυπους καταλόγους –στὸν πρόσφατο κατάλογο τοῦ Π. Νικολόπουλου δὲν ἐντοπίζεται κανένα⁵– πρέπει νὰ προστεθοῦν ἀκόμη δύο, τῶν ὁποίων ἡ περιγραφή περιλαμβάνεται στοὺς πρόχειρους χειρόγραφους καταλόγους τῆς βιβλιοθήκης ποὺ φυλάσσονται στὸ Τμῆμα Χειρογράφων καὶ Ὅμοιοτύπων⁶. Συνεπῶς φθάνουμε σὲ ἓνα σύνολο 25 κωδίκων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ δέκα εἶναι ἔξ ὀλοκλήρου παλίμψηστοι καὶ οἱ δέκα πέντε ἐν μέρει.

Οἱ περιγραφές ποὺ ἀκολουθοῦν ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἐξαντλητικές, ἀλλὰ ἔχουν βασικὸ σκοπὸ νὰ καλύψουν τὰ κενὰ καὶ νὰ διορθώσουν τὰ σφάλματα τῶν παλαιότερων, αὐτῶν τοῦ Κρέμου, τοῦ Reich καὶ τοῦ Σακκελίωνα. Τὸ μεγαλύτερο βῆμα δόθηκε στὴν ἀνάγνωση ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὰ παλαιότερα κείμενα –ἐνίοτε ἐξαιρετικὰ δυσχερῆς, ὅπως λ.χ. στὰ φύλλα μὲ τὴ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, στὸν κώδικα E.B.E. 1097– καὶ στὴν ταύτισή τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐπιδιώξαμε νὰ ἀπαντήσουμε στὸ κυριότερο ἐρώτημα ποὺ τίθεται σὲ μία μελέτη παλιμψηστων, τί, δηλαδή, κρύβει τὸ παλαιότερο στρῶμα γραφῆς. Παράλληλα, σὲ περιπτώσεις κωδίκων μὲ φύλλα

3. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδ. E.B.E. 78, 139, 223, 347, 637 καὶ 1097· βλ. I. καὶ A. I. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 1892, 15, 23, 42, 58, 118–119, 197–198.

4. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδ. E.B.E. 2048, 2075, 2106, 2107, 2112, 2155, 2471 καὶ 2495· βλ. Λ. ΠΟΛΙΤΗΣ, μὲ τὴ συνεργασία Μαρίας Λ. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἀρ. 1857–2500* [Πραγματεία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 54], Ἀθήνα 1991, 95–96, 111, 145–147, 150, 181, 473–475, 497.

5. Π. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Περιγραφή χειρογράφων κωδίκων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Ἀριθ. 3122–3369, Ἀθήνα 1996.

6. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδ. E.B.E. 2694 καὶ 2795. Βλ. *Συμπληρωματικὸς κατάλογος χειρογράφων Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης*, τόμ. IV: *Suppl. 571–730*, 159 καὶ τόμ. V: *Suppl. 731–896* (= *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος. Τμῆμα Χειρογράφων καὶ Ὅμοιοτύπων. Περιγραφικὸς κατάλογος χειρογράφων κωδίκων, ἀρ. 2731–2840*), 85 (περιγραφή ἀπὸ τὴν Λ. Βαρουσιάδου). Τὴν ὑπαρξὴ παλιμψηστων φύλλων στὸν E.B.E. 2795 δὲν ἀναφέρει ὁ κατάλογος, ἀλλὰ παρατήρησε ὁ καθηγητὴς Π. Νικολόπουλος, τὸν ὁποῖο εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή.

προερχόμενα από περισσότερους τόμους, επιτύχαμε τη διάκρισή τους με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια. Όστόσο δεν επιδιώξαμε την παρακολούθηση της συνέχειας των παλαιότερων κειμένων φύλλο πρὸς φύλλο, ἐπειδὴ στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἀπαιτεῖται φωτογράφιση μὲ εἰδικὲς μεθόδους.

Ἐξάλλου, ἰδιαίτερη προσοχὴ δόθηκε στὴν κωδικολογικὴ καὶ παλαιογραφικὴ περιγραφή τῶν κωδίκων (βασικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ γραφὴ καὶ τὴν ὕλη γραφῆς, σύνθεση καὶ ἀρίθμηση τευχῶν, στάχωση, κατάσταση, διακόσμηση), ὅπως καὶ στὴν καταγραφή τῶν κυριότερων σημειωμάτων τους. Ἀντιθέτως, δὲν ἀσχοληθήκαμε, παρὰ μόνο σὲ λίγες περιπτώσεις, μὲ τὴν ἀνασύνθεση τῆς εἰκόνας τῶν κωδίκων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποσπάστηκαν τὰ παλίμψηστα φύλλα (διαστάσεις, ἀριθμὸς στίχων, παλαιογραφικὴ περιγραφή), ἐνῶ βασικὲς μόνο πληροφορίες δόθηκαν γιὰ τὸν τρόπο ἐπαναχρησιμοποίησής τους. Τέλος προσπαθήσαμε νὰ καταγράψουμε ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ἀναλυτικὰ τὸ νεότερο περιεχόμενο τῶν κωδίκων, κατὰ τὸ ὅποιο σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἔχει ἤδη γίνει ἀπὸ τὸν Κρέμο, τὸν Πολίτη ἢ ἀπὸ ἄλλους μελετητὲς, ὅποτε περιορισθήκαμε σὲ συμπληρώσεις ἢ ἀπλῶς σὲ μία σύντομη ἀναγραφή του.

Ἰδιαίτερη περίπτωση ἀποτελοῦν τὰ ὀκτὼ παλίμψηστα ποὺ περιέγραψε ὁ Πολίτης στὸν κατάλογό του, ὅπως καὶ οἱ κῶδ. E.B.E. 842 καὶ 880, ποὺ περιγράφηκαν ἀναλυτικὰ ἀπὸ τοὺς K. Κωνσταντινίδη καὶ R. Browning καὶ ἀπὸ τὸν P. J. Alexander ἀντίστοιχα. Γιὰ τοὺς ὀκτὼ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κώδικες (E.B.E. 842, 880, 2048, 2075, 2107, 2112, 2155 καὶ 2471) περιορισθήκαμε σὲ προσθῆκες στὶς ὑπάρχουσες περιγραφές, ἐνῶ οἱ E.B.E. 2106 καὶ 2495, τῶν ὁποίων ἡ περιγραφή εἶναι πληρέστατη, ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὰ παλίμψηστα φύλλα τους, δὲν περιελήφθησαν στὴ μελέτη.

E. B. E. 78

14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 10ος αἰ.) περγ. 353x245mm. 1+144+1 φ. 2 στήλ. 31/32 στίχ. κολ. παλίμψηστος

I. Νεότερο κείμενο

φ. <I> καὶ <a>: ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Κατὰ Λουκᾶν (δύο σπαράγματα Εὐαγγελισταρίου): φ. <I^f> α) ἀρχ.: πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν ...· Λκ. 9:1· τέλ.: ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς [...]· Λκ. 9:5· β) ἀρχ.: οὐκ ἰσχύσ[...] ἀφ' οὗ ἀνεγέρθη ὁ οἰκοδεσπότης ...· Λκ. 13:24· τέλ.: Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ... εἰσ]ερχο[...] τινὰ κώ[...]προὶ ἄνδρ[...] ἤραν φ[...]· Λκ. 17:13· φ. <I^v> α) ἀρχ.: μετὰ φωνῆς μεγάλης· δοξά[...] Θεόν· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ...· Λκ. 17:15· τέλ.: καὶ Φαρισαίους [...] σαββάτ[...]θεραπεύειν οἱ δὲ ἦσ[...] εἶπεν τίν[...]οκριθεῖν [...] τὰς Λκ. 14:7· β) ἀρχ.: καὶ ἐδεσμεῖτο ἀλύσει ...· Λκ. 8:29· τέλ.: [ἐ]πιτρέψη αὐτοῖς εἰς

ἐκείνους εἰσελθεῖν καὶ ἐπέ· Λκ. 8:32· φ. <α^τ> α) ἄρκ.: Σαββάτω θ' Κατὰ Λουκᾶν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐγένετο πορευομένου τοῦ Ἰησοῦ, εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, ἀκολουθήσω σοι ...· Λκ. 9:57· τέλ.: οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου· καὶ εἶπεν, τοῦτο ποιήσω· Λκ. 12:18· β) ἄρκ.: καὶ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰσέτι πολλὰ ...· Λκ. 12:19· τέλ.: Κυριακῇ ἰ' ... ἕξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· Λκ. 13:14· φ. <α^v> α) ἄρκ.: οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης ...· Λκ. 13:15· τέλ.: μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκείνοι οὓς ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντες· Λκ. 12:37· β) ἄρκ.: ποιεῖ καὶ ζῆση ὁ δὲ θέλων ...· Λκ. 10:28· τέλ.: τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς ὁ δὲ εἶπεν ὁ· Λκ. 10:37.

φ. 1^τ: Εὐαγγελιστᾶριο με ἐκφωνητικὰ σημεῖα (Εὐαγγέλιον ἐκλογάδην ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Κυριακῆ τοῦ Πάσχα)· φ. 122^τ: Μηνολόγιο (Ἄρχη σὺν Θεῷ τοῦ μηνολογίου)⁷· φ. 144^v τέλ. (κολ.): (Μηνὶ Ἰουλίῳ κ'· Τοῦ ἀγίου προφήτου Ἡλιοῦ ...) ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑ (Λκ. 4:25).

φ. 121^v: Ἰωάννου Χρυσοστόμου, λόγος κατηχητικὸς στὸ Πάσχα (Τοῦ ... Ἰωάννου ... τοῦ Χρυσοστόμου, λόγος κατηχητικὸς τῆς ... Κυριακῆ τοῦ Πάσχα· ἀναγινωσκόμενος τῆ ἀπολύσει, ἱσταμένων πάντων, καὶ ἀναγινώσκειται ὑπὸ τοῦ ἱερέως)· PG 59, 721-724.

Χάσματα στὸ κείμενο:

φ. 55^v-56^τ: τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας ... τί ἐστὶν εὐκοπώτερον (Μρ. 2:9) - πόλεως ἱκανὸς σὺν αὐτῇ, καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ... (Λκ. 7:12).

φ. 138^v-139^τ: Μηνὶ Ἰανουαρίῳ α'. Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ - μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν οὐκ ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης ... (Λκ. 1:60).

II. Παλαιότερο κείμενο

φ. <I> καὶ <a>: ἀποσπάσματα Εὐαγγελισταρίου με ἐκφωνητικὰ σημεῖα διακρίνεται πέντε φορές ὁ τίτλος Ἐκ τοῦ Κατὰ Ματθαῖον.

φ. 1-144: Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁμιλίες· α) Ὅμιλία εἰς τὸ διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω (φ. 46^v: πικρότερον κοιλῆς εὐρήσεις· καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μάχαιρας διστόμου υἷὸν ἔχει τῆς πόρνῆς ... Τί τοίνυν διώκεις ἡδονὴν κατὰ γυνῶσιν ἔχουσαν ὄλεθρον ...· PG 51, 216)· β) Ὅμιλία εἰς τὸ εἶδον τὸν Κύριον (φ. 129^v: Ἰς ... τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· καὶ περὶ εὐταξίας τῆς ἐν ... καὶ ἐπηρμένου· φ. 138^v: ἐπιδέξομαι πραγμάτων αἰ διαθῆκαι καὶ τὰ γράμματα ἕκδ. J. Dumortier, *Jean Chrysostome. Homélie sur Ozias* [SC 277], Παρίσι 1981, 42, τίτλ., 96.4 κ.έ.

7. Βλ. καὶ C. R. GREGORY, *Textkritik des neuen Testaments*, τόμ. 3, Λιψία 1909, 1289.

φ. <I> και <a>: δύο περγαμνὰ δίφυλλα ἀπὸ ἄλλο κώδικα, τοποθετημένα ἀνοικτά, ὡς παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους, μὲ τὴ γραφὴ κάθετα πρὸς αὐτὴν τοῦ ὑπολοίπου κώδικα. Ἀπὸ τὸ φ. <I> σώζεται τὸ ἥμισυ περίπου. Ἡ νεότερη γραφὴ τῶν μέσων τοῦ 13ου αἰώνα, Fettaugenmode, σὲ μία στίλη. Ἡ παλαιότερη γραφὴ ὀξυκόρυφη σὲ μία στίλη (φ. <I>) καὶ σὲ δύο, βάσει τῆς χαράκωσης (φ. <a>), παράλληλη πρὸς τὴ νέα· δὲν διακρίνεται καθόλου, ἐκτὸς τῆς ἐρυθρογραφίας (τίτλοι καὶ ἐκφωνητικὰ σημεῖα).

φ. 1-144: γραφὴ ἄτεχνη, μεγάλων διαστάσεων, πολὺ ἀραιή, μιμῆται τὴ γραφὴ τοῦ 12ου αἰώνα. Σὲ ὀρισμένα σημεῖα ὅμως (λ.χ. φ. 94^r-95^v) ἀπομακρύνεται σαφῶς ἀπὸ τὰ παλαιότερα πρότυπα. Ἡ παλαιότερη γραφὴ μικρογράμμαται τοῦ 10ου αἰ., σὲ δύο στίλεις, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη (ἢ ὅποια χρησιμοποιεῖ τὴ χαράκωσή της).

φ. 121^v: γραφὴ τοῦ 15ου αἰ.

*Υλῆ: Περγαμνὴ κακῆς ποιότητος, μέσου πάχους, συρρικνωμένη.

Σύνθεση τευχῶν: 1(<I>), 5x8 (40), 10-2 (48· τὰ φ. 42 καὶ 47 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8-1 (55· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 55, μὲ χάσμα στὸ κείμενο), 4x8 (87), 10-2 (95· τὰ φ. 89 καὶ 94 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8 (103), 2 (105), 3x8 (129), 10-1 (138· τὸ φ. 134 δὲν σχηματίζει δίφυλλο), 10-9 (139· λείπουν 9 φ. μετὰ τὸ φ. 138, μὲ χάσμα στὸ κείμενο· ἀπὸ τὸ φ. 139 λείπουν τὰ 2/3 περ. τῆς β' στίλης), 6-1 (144· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 144· τὸ κείμενο τελειώνει κολοβό). Ἀρίθμηση τευχῶν μὲ ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω ράχη τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ τοῦ verso τοῦ τελευταίου (φ. 1-79= α-ι φ. 80-144= α-θ).

Σημειώματα: φ. 121^v (δύο ἐξίτηλα σημ., διακρίνεται τὸ ἕνα· ἀπὸ τὸ χ. ποὺ ἔγραψε τὸ κείμενο τοῦ φ. 121^v): [...]οὔ [... ἀμαρ]τωλοῦ / [...] ιοῦ [...] μνι [...] / [...] ῶ ἰν(δικτιῶνος) ιε· εὔχεσ/θαι (καὶ) μὴ καταράσθαι.

Διακόσμηση: Ἐπίτιλα, ταινίες, τίτλοι, πρωτογράμματα, ἐνδειξεις στὸ κείμενο καὶ ἐκφωνητικὰ σημεῖα μὲ κόκκινο μελάνι. Στὸ φ. 1^r πύλη μὲ κόκκινο καὶ πράσινο μελάνι. Σὲ ὀρισμένα φύλλα (κυρίως στὰ φ. 1-19) πρωτογράμματα καὶ ἐπίτιλα μὲ χρῆση καὶ πράσινης μελάνης. Στὸ παλαιότερο κείμενο ἐρυθρογραφία (βλ. φ. <I> καὶ <a>: τίτλοι φ. 17^v: πρωτόγραμμα).

Στάχωση: Ξύλο καὶ σκοῦρο καστανὸ δέρμα μὲ ἔκτυπα σχέδια. Ἰχνη πέντε γόμφων σὲ κάθε πινακίδα. Αὔλακες στὶς τρεῖς πλευρὲς τῶν πινακίδων. Δύο θηλυκωτῆρες καὶ ἴχνη ἀντίστοιχων ἱμάντων. Δερμάτινοι φυλλοδεικτες.

Κατάσταση: Ἐκτεταμένες φθορὲς ἀπὸ τὴ χρῆση (σχισίματα) καὶ ἀπὸ ἔντομα (στὴ στάχωση). Λίγοι ρύποι ἀπὸ ὑγρασία καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τὴ χρῆση. Σὲ λίγα σημεῖα κείμενο ἐξίτηλο. Παλαιότερη συντήρηση.

E. B. E. 139

15ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 8ος-9ος αἰ.) χαρτ. (φ. 245, 246 περγ.) 159x110mm. 246 φ. 15/26 στίχ. ἀκέφ. κολ. τὰ φ. 245-246 παλίμψηστα

I. Νεότερο κείμενο

Ὁ κώδικας παραδίδει ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ κειμένων καὶ κυρίως ἀποσπασμάτων. Παραθέτουμε τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτά.

- φ. 1^r: Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα περὶ πλείστων ἀναγκαίων ζητημάτων ... ἀρχ. (ἀκέφ.): *πάσης μὲν φθο[ρᾶς ...] ὑψηλότερος πρὸς δὲ τὴν δόξαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ...* PG 28, 628.
- φ. 55^r: α) Διαίρεση τῶν ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀρχ.: *Αἱ ἐπὶ ἡλικίαι: α' βρέφος λέγεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως ...* τέλ.: *z' πρεσβύτης λέγεται ἀπὸ ἐτῶν ξη' ἕως τῆς ζωῆς αὐτοῦ.* β) Ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος Ἀδάμ ἀρχ.: *Μάθε τί δηλοῖ Ἀδάμ. Τὸ α ἀνατολή ...* τέλ.: *τὸ μ μεσημβρία.*
- φ. 55^v: ἔρμηνεία διαφόρων λέξεων ἀρχ.: *Τὰ λιθά, κοῦμι, τουτέστι τὸ κοράσιον ...* τέλ.: *βοανεργές, ὃ ἐστι βροντῆς.*
- φ. 56^r ἄδηλο ἔρμηνευτικὸ κείμενο ἀρχ.: *Ἐντολαὶ μὲν εἰσιν τό, οὐ μοικεύσης ...* φ. 57^v τέλ.: *ὄρασις γὰρ εἰρήνη, ἐρμηνεύεται ἢ Ἱερουσαλήμ· μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει, τουτέστι, περιπαῖ, ταραττει.*
- φ. 58^r: χρονολόγιο τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀρχ.: *Ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μέχρι τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, χρόνοι β ...* φ. 58^v τέλ.: *καὶ ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ νθ⁸.*
- φ. 59^r: διάταξη ἁδελφῆς ἀκολουθίας ἀρχ.: *Μετὰ τὴν εὐχὴν γαγὴν Παναγία τριάς, Πάτερ ἡμῶν, δεῦτε προσκυνήσωμεν ...* Ἐἶτα λέγομεν ταύτην τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: *Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, τὸ ἄναρχον καὶ αἰδίων φῶς ...* φ. 60^v τέλ.: *Τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα, δεῦτε πάντες ἀνυμνήσωμεν ...* Τὴν τιμιωτέραν, Ἐν ὀνόματι Κυρίου εὐ[...], καὶ τὰς γ μεγάλας μετανοίας, καὶ τοῦ ὀσίου τὴν εὐχὴν.
- φ. 60^v: ἁδελφὴ ἔρμηνεία εὐαγγελικῶν χωριῶν⁹ ἀρχ.: *Ματθαῖος. Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν. Κυρίου λέγει τοὺς τὰ ἐνάντια ...* φ. 129^v τέλ. (κολ.): *τῶν δὲ μικρῶν καὶ ταπεινῶν ἐν Χριστῷ οἱ ἄγγελοι τοσοῦτόν εἰσιν οἴκειοι Θεῷ. Τὸ κείμενο ποὺ λείπει βρισκόταν στὸ χαμένο τετράδιο ια (μετὰ τὸ φ. 90), σύμφωνα μὲ σημεῖωμα στὸ φ. 130^r: ὄρα εἰς τὸ ια τετράδιον ὅτι ἐκεῖ ἐστι ἡ ἀράδα καὶ ἐκεῖ εἶναι ψ' γραμμῆ, καὶ μετὰ τὸ τέλος τό, πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθῶς τότε νὰ λέγεις τοῦτο τό, οἱ δὲ πλεῖστοι ὄχλοι ἔστρωσαν* Τὸ κείμενο συνεχίζει μετὰ τὸ φ. 130, διακόπτεται στὸ φ. 164^v (ὁ δὲ οὐκ ἠδύνατο πιστεύειν ὅπου ἂν ἴδεις αὐτὸ τοῦτο σημεῖον, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἤθελον νόει) καὶ συνεχίζει στὸ φ. 167^r.

8. F. HALKIN, *Catalogue des manuscrits hagiographiques de la Bibliothèque Nationale d'Athènes* [Subs. Hag. 66], Βρυξέλλες 1983, 7.

9. GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, Λιψία, 1900, 262.

- φ. 164^v: Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἔρμηνεία στήν α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολή· ἀρχ.: [Τ]οῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου. Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες ...· φ. 167^r τέλ.: οὐδεὶς οὕτω γενναῖος, ὅστις ἐξελεῖται ἡμᾶς PG 62, 439-441.
- φ. 167^r: ἄδνη ἐρμηνεία χωρίων τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης· ἀρχ.: [Ἐ]πεβίβασας εἰς θάλασσαν τοὺς ἵππους σου καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία ...· φ. 187^v τέλ.: πολλῆς εὐσπλαχνίας· ἡμαγμένην, καθαρὰν ἐφίμωσα, ἔπαυσθ.
- φ. 191^r: Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ πίστεως· ἀρχ.: Τοῦ ἀγίου Γεωργίου (= Γρηγορίου) Νύσσης περὶ πίστεως· Ἐκτὸς καθ' ἡμᾶς ἐστι γινῶναι καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς· καὶ γὰρ ἡ παλαιὰ καὶ νέα Διαθήκη ...· φ. 191^v τέλ.: καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ μία θεότης (= Πρὸς Συμπλίκιον περὶ πίστεως; πβ. ἔκδ. F. Mueller, *Gregorii Nysseni opera*, τόμ. 3/1, Leiden 1958, 61).
- φ. 191^v: ἔρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας· ἀρχ.: Ἐρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας. Ὁ ἄριστος τῆς προθέσεως ...· φ. 192^r τέλ.: τὸν νοτιὸν ἥλιον.
- φ. 192^v: α) ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις γιὰ τὸν Χριστό· ἀρχ.: Περὶ Χριστοῦ. Διατί λόγος; ἴνα δειχθῆ ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προῆλθε ...· τέλ.: καὶ τέλειος ὑπάρχων καθ' ἑαυτόν.
β) Τίτλος κειμένου γιὰ τὸν Μωυσῆ (*Περὶ Μωυσῆ*, ὃς ὀγδοηκοστὸν ἤδη γεγονῶς ἔτος εἶδεν Θεόν).
- γ) Βασιλείου Καισαρείας, Ἐκκλησιαστικὴ μυσταγωγικὴ ἱστορία· ἀρχ.: Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, ἀλληγορία μουσικωτέρα εἰς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ θείως τελούμενα· καὶ εἰς τὴν ἱερὰν στολὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ εἰς ἕτερα ἐπωφελῆ ἀναγωγικωτέρως θεωρηθέντα Τί ἐστὶν ἐκκλησία; Ἐκκλησία ἐστὶν ναὸς Θεοῦ ...· φ. 197^v τέλ.: ὄνπερ καὶ ἐσφράγισεν ἡ τοῦ Πιλάτου κουστωδία, ἧγουν στρατία (στὸ περιθώριο σημείωμα: ὦδε λύπη πολὴν)· Ἐρωτήσεις Βασιλείου Καισαρείας καὶ ἀπαντήσεις Γρηγορίου Θεολόγου· C. Baur, *Initia Patrum Graecorum*, τόμ. 2: M-Ω [ST 181], Βατικανὸ 1955, 504· M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum. Qua optimae quaeque scriptorum Patrum Graecorum recensiones a primaevis saeculis usque ad octavum commode recluduntur*, τόμ. 2: *Ab Athanasio ad Chrysostomum*, Turnhout 1974, 203, ἀριθ. 3078· P. J. Fedwick, *Bibliotheca Basiliana Universalis. A Study of the Manuscript Tradition, Translations and Editions of the Works of Basil of Caesarea*, τόμ. 4/2: *Manuscripts, Libraries*, Turnhout 1999, 983 σημ. 26. Ὁ τίτλος τοῦ κειμένου ποὺ παραδίδει ὁ E.B.E. 139 δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστὸς ἀπὸ ἄλλους κώδικες.
- φ. 197^v: θεολογικὲς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις· ἀρχ.: Ἐρωτήσεις. [Δ]ιατί ὁ Κύριος εἶπε, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Ἀπόκρισις. [Ἦ]να δεῖξη ...· φ. 198^v τέλ.: καὶ τινα τῶν ἀλόγων ζώων.

- φ. 198^v: ἑρμηνευτικά τῆς Π. Διαθήκης· ἀρχ.: Ἰσραηλίτης, Ἰσραηλινός, καὶ σημαίνει τὴν δύναμιν καὶ ὁρῶ τὸ βλέπω ...· φ. 202^v τέλ.: οὐ δὴ χάριν καὶ ἀνυπόστατος ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστίν, καὶ τῷ πνεῦμα.
- φ. 205^r: ὕμνοι· ἀρχ.: Μὴν Σεπτέμβριος. Ἀρχὴ τῶν Μυτιληναίων προσόμοια, στιχηρά· ἦχος δ'· ὡς γενναίων ἐν μάρτυρα Συμεῶν ἀνυμνεῖσθω μοι οὐπερ στύλος τὸ γνώρισμα ...· φ. 211^v τέλ.: λα, πανεντίμου τε ζώνης Θεοτόκου ἢ κατάθεσις¹⁰.
- φ. 211^r: Κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους ἱκετήριος· ἀρχ.: Ὡδὴ ἀ', ἦχος πλάγιος ἀ'. Ἀρματιπλάτην Φαραῶ κατὰ ἀλφάβητον. Ἄναρχε λόγε ἱεραῖς δεήσεσι ...· φ. 212^v τέλ. (κολ.): (Ὡδὴ ζ') δεήθητε Χερουβεὶμ, θρόνοι, κυριότητες, ἄγγελοι Henrica Follieri, *Initia Hymnorum ecclesiae graecae*, τόμ. 1: A-Z [ST 211], Βατικανὸ 1960 100.
- φ. 213^r: τροπάρια κατὰ ἡμέρα καὶ μῆνα· ἀρχ. (ἀκέφ.): (17 Ὀκτωβρίου) ὑπέρλαμπρον τῇ φωτοφόρῳ σου μνήμη ἅπασαν προσκαλουμένη πόλιν ... ἠ'. Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ τροπάριον ἦχος γ'. Ἀπόστολε πρέσβευε: κοντάκιον, ἦχος δ'. Ἐπεφάνης Μαθητῆς γενόμενος τοῦ Θεοῦ λόγου ...· Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 495 (Ἐορτάζει σήμερον ἡ βασιλεύουσα ...)· φ. 232^v τέλ. (κολ.): (9 Φεβρουαρίου) [Τοῦ] ἁγίου μάρτυρος Χαράλαμπος· εἰ οὐκ ἐστι Μ (= Τεσσαρακοστή), συμφάλλεται ἢ ἀ'.
- φ. 233^v: διάφορα ἑρμηνευτικά· ἀρχ. (ἀκέφ.): Νοερά, λέγεται ὅσα διὰ τοῦ νοῦ εἶναι νοητὰ ὑπερκείμενα νοητὰ ...· τέλ.: ὑλικὴν θεότητα τὸν μονογενῆ.
- φ. 233^r (ἀνάποδα πρὸς τὸ κείμενο): τροπάριο· ἀρχ.: Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος ὁ μελωδὸς τῶν μελωδῶν, ὁ μέγας ὁ Νεόφυτος ...· τέλ.: τὸν φιλόνοικον Νεόφυτον εὐφημήσατε, τὸν ἐρχόμενον ἐκ πόλεως εἰς πόλιν.
- φ. 233^v: διάφορα ἑρμηνευτικά τῆς Π. Διαθήκης· ἀρχ.: Μωσέως ὁ προφήτης Ἑβραῖος ἦν τῷ γένει ...· φ. 234^r τέλ.: μάθε καὶ τοῦτο, ὀβλίας, ὃ ἑρμηνεύεται, περιοχὴ παθῶν.
- φ. 234^v: διάταξη τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν· ἀρχ.: Ἰστέον δὲ πῶς ἄρχονται τὰ εὐαγγέλια Ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῆς ἁγίας καὶ λαμπρᾶς Κυριακῆς ...· φ. 235^v τέλ.: ὁ Θεός μου ὁ Θεός μου εἰς τί με ἐγκατέλιπες.
- φ. 235^v: διάφορα ἑρμηνευτικά τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης· ἀρχ.: Μὴ σκύλλου τὸν διδάσκαλον, τουτέστιν εἰς κόπον ἔμβαλε ...· φ. 236^r τέλ.: Σαδδουκαῖοι, ἑρμηνεύονται δὲ δίκαιοι· σεδὲκ γὰρ ἡ δικαιοσύνη. Ἐμμανουήλ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.
- φ. 236^v: παροιμία (Φρόνιμον φίλον ὡς χρυσὸν κόλπον ἔχε· τὸν δ' αὖ γε μωρὸν ὡς κακὸν ὄφιν φεῦγε)· αἶνιγμα· ἀρχ.: Ἐν γράμμασιν ἕξ συλλαβὰς τρεῖς φέρω ψυχῶν μεσίτης εἰμὶ πρὸς τὸν δεσπότην ...· τέλ.: ποθινὸν εὔρεις με τοῦ ἔαρος σύμβολον ξένον λύση: κηρίον.

10. HALKIN, *Catalogue*, 7.

- φ. 237^r: Θεοτοκία ἐν τοῖς καθ' ἐκάστην ἀπολυτικίοις τῶν ἀγίων, κατ' ἦχον λεγόμενα ἄρχ.: Τῆ β (= Δευτέρα) ἦχος α'. Ἐχραντε Θεοτόκε, ἡ ἐν οὐρανοῖς εὐλογημένη καὶ ἐπὶ γῆς δοξολογουμένη ... Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 214 φ. 239^r: τέλ. (ἦχος πλ. δ', Πέμπτη) Παρθένε ἄχραντε σῶσον ἡμᾶς ταῖς πρεσβείαις σου ... Follieri, *Initia*, τόμ. 3: Ο-Σ [ST 213], Βατικανὸ 1962, 281: συμπλήρωμα ἄρχ.: Ἦχος βαρύς· τῆ β Θεοτόκε παρθένε ἀμίαντε, τὸν υἱόν σου δυσώπει ... Follieri, *Initia*, τόμ. 2: Η-Ξ [ST 212], Βατικανὸ 1961, 128: τέλ. (ἦχος βαρύς, Πέμπτη) Εἰ καὶ μπετέρα σε ὁ κτίστης ἀνέδειξεν ... Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 367.
- φ. 239^v: [Φ]ωτίου ἀγιωτάτου πατριάρχου συναγωγᾶς ἄρχ. (ἀκέφ.): Βασιλείου· βλέπε ὁ ἱερεὺς σεαυτὸν, ὅτι οὐκ ἐπίγειον διακονίαν ἐνεχειρίσθης ... φ. 243^v τέλ.: (Βασιλείου Καισαρείας) νὰ λέγει πεντακοσίας εὐχὰς τὴν ὄραν.
- φ. 243^v: μοναστικὲς διατάξεις ἄρχ. (ἀκέφ.): Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν. Ἐτέρα ἀποστολικὴ διάταξις. Ποίητω ὁ ἀγράμματος μοναχὸς διὰ μὲν τοῦ μεσονυκτικοῦ κομποσκοίνια ... φ. 244^r τέλ.: λεγέτω καὶ τὴν προγεγραμμένην εὐχὴν εἰς πᾶσαν κόμπον.
- φ. 244^r: ἀναστάσιμα τροπάρια ἄρχ.: Τροπάριον ἀναστάσιμον, ἦχος α', ἦχος γ', ἦχος πλάγιος α', ἦχος βαρύς. Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ. Ἄσωμεν τῷ ἀναστάντι ... Follieri, *Initia*, τόμ. 3, 494: τέλ.: τὴν εἰρήνην σου τῇ οἰκουμένῃ παρέσχες, μόνη πολυέλεε Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 102 (*Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ τὰ δεσμά ...).
- φ. 244^r: διάταξη τῆς τραπέζης ἄρχ. (ἀκέφ.): Προτοῦ οὖν ἀριστῆσαι λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὴν προσφορὰν ... φ. 244^v τέλ. (κολ.): ὁ ἱερεὺς· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ χάριτι [...].
- φ. 245^r-246^v: διάφορα ὑμνολογικὰ κείμενα· α) φ. 245^r (x. α): ἀπόσπασμα ἀπὸ Μηναιο Ἰανουαρίου ἄρχ.: Μυστήριον παράδοξον Βαβυλῶνος [...] Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 452· β) φ. 245^r (x. β): Τὸν λόγον τοῦ πατρὸς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐκ σοῦ [γεννη]θέντα ἔγνωκεν Θεοτόκε Παρθένε μόνη [...] εὐλογημένη, διὸ ἀπαύστως σὲ ἀν[υμνοῦ]ντες μεγαλύνομεν γ) φ. 245^v (x. α): διακρίνεται μόνον ἡ λέξις ἀπαράδοξον δ) φ. 246^r (x. γ): ἄρχ. (ἀκέφ.): Ἐξῆλε τὸ ἄφλεκτον ἐμβατεύοντες ...: τέλ.: παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες κράτος ε) φ. 246^v (x. γ): ἀπόσπασμα ἀπὸ Μηναιο Μαΐου ἄρχ.: Ὡδὴ ν' τοῦ αὐτοῦ ἦχου. [Κάμ]νός ποτε πυρὸς ἐν Βαβυλῶνι τ[...] τῷ θείῳ προστάτῃ προτυπώσαντα ... μεταβαλλόντα Θεὸν ...: 16 Μαΐου, Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 261.
- Χάσματα στὸ κείμενο:
- φ. 66^v-67^r: καὶ φανεροῦσιν ὡς ὁ ἥλιος τὰ κρυπτόμενα - Ματθαῖος· ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοὺμ ...
- φ. 90^v-91^r: ὅτι ἐπίστευσεν εὐθὺς τῷ Ἀνδρέᾳ ἄλλ' ὅτι ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν (Ἰωάννου Χρυσόστομου, ὁμιλίαι εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην PG 59, 121) - τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως ...

- φ. 217^r-218^r: (14 Νοεμβρίου) *Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου. Τροπάρια, ἦχος γ΄. Ἀπόστολε ἅγιε ... ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύ - (14 Νοεμβρίου) [᾿Ο] μαθητῆς καὶ φίλος σου καὶ μιμητῆς ...*
- φ. 232^v-233^f: (9 Φεβρουαρίου) [*Τοῦ*] ἁγίου μάρτυρος *Χαραλάμπους· εἰ οὐκ ἔστι Μ, συμφάλλεται ἢ α΄ - νοερά, λέγεται ὅσα διὰ τοῦ νοῦ εἶναι· νοητὰ ὑπερκεείμενα νοητὰ ...*

II. Παλαιότερο κείμενο

- φ. 245^r-246^v: ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Κατὰ Ματθαῖον· φ. 245^r: *καὶ οἱ προφηταὶ ... Φαρισαίων ἐππρώτη* (Μτ. 22:40). Σὲ ἐπικολημένο κομμάτι χαρτί, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πινακίδας ἀρχῆς, ὑπάρχει χειρόγραφο σημεῖωμα τοῦ C. R. Gregory στὰ γερμανικά, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ἀπόσπασμα ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ Μτ. 22:7 ([*ἀ*]πόλεσεν) ἕως τὸ 22:46 (*οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον*)¹¹. Ὅπως διαπιστώνεται, ὁ Γερμανὸς μελετητῆς διάβασε τὸ κείμενο στὸ φ. 246^r, ὅπου μὲ μολύβι σημείωσε τὴν ἔνδειξη *MT 22,7*.

φ. 1-244: γραφὴ ἀπὸ διάφορα χέρια τοῦ 15ου αἰ. Τὰ φ. 53^v-55^v, 188^f-190^v, 203^r-204^v καὶ 217^v ἄγραφα.

φ. 245-246: ἓνα τεμάχιο περγαμνῆς ἀπὸ εἰλητάριο (ἢ παλαιότερη γραφὴ στὰ φ. 245^v-246^r εἶναι ἀνάποδα σὲ σχέση μὲ αὐτὴ τῶν φ. 245^r-246^v), διπλωμένο ὥστε νὰ σχηματίζει δίφυλλο καὶ τοποθετημένο ὡς δύο παράφυλλα τέλους. Ἡ παλαιότερη γραφὴ (ὀξυκόρυφος κεκλιμένη σὲ δύο στίπλες), τοῦ 8ου-9ου αἰ., κάθετη πρὸς τὴ νεότερη¹². Ἡ νεότερη γραφὴ (δυσανάγνωστη ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ρύπων, ἰδίως στὸ φ. 246^v) προέρχεται ἀπὸ τρία χέρια: α) 14ος αἰ. (σὲ ὅλα τὰ φύλλα): κείμενο ἀνάποδα πρὸς αὐτὸ τοῦ ὑπόλοιπου κώδικα β) 15ος αἰ. (μόνον στὰ φ. 245^r καὶ 246^r): συνανιᾶται καὶ στὸν ὑπόλοιπο κώδικα γ) 15ος αἰ. (μτγν. τοῦ β): ἐμφανίζεται περιστασιακὰ στὰ φ. 245^r καὶ 246^r: κείμενο ἀνάποδα πρὸς αὐτὸ τοῦ ὑπόλοιπου κώδικα.

¹¹Υλν: Χαρτὶ ἰταλικὸ μὲ ὑδατόσημα. Τὰ φ. 245 καὶ 246 ἀπὸ περγαμνῆς κακῆς ποιότητος.

Σύνθεση τευχῶν: 16-1 (15· λείπει 1 φ. πρὶν ἀπὸ τὸ φ. 1· τὸ κείμενο ἀρχίζει ἀκέφαλο), 2x16 (47), 1+6-2+2 (54· τὸ φ. 48 ἐνωμένο μὲ τὸ τεῦχος· τὰ φ. 49 καὶ 50 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα· τὰ φ. 52 καὶ 53 δὲν ἀποτελοῦν δίφυλλο), 3x4 (66· ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση, λείπουν τὰ τεύχη γ-ζ, μὲ χάσμα στὸ κείμενο μετὰ τὸ φ. 66), 8 (74), 2x4 (82), 12x8 (178· ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση, λείπει τὸ τεῦχος ια, μὲ χάσμα στὸ κείμενο μετὰ τὸ φ. 90), 4

11. Τὸ κείμενο τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἐξῆς: *AN... 139 / Die letzten zwei überschrieben Blätter vom 8. / oder 9. Jht enthalten /: Mt 22,7 [α]πολεσεν - / 22,46 ουδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ / λογον* (ὑπογραφή) *GReg* (= C. R. GREGORY) *16/29. Aug. 1904*. Βλ. καὶ Gregory, *Textkritik*, τόμ. 3, 1082, 1145. Ὁ Gregory δὲν πρόσεξε ὅτι τὸ σπάραγμα προέρχεται ἀπὸ εἰλητάριο.

12. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 23, τὴ χρονολογεῖ στὸν 9ο αἰ.

(182), 8 (190), 8-1 (197· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 197), 6+1 (204· τὸ φ. 200 ἐνωμένο μὲ τὸ τεύχος), 3x8 (228), 8-4 (232· λείπουν 4 φ. μετὰ τὸ φ. 232, μὲ χάσμα στὸ κείμενο), 4 (236), 8 (244), 2 (246). Ὁ κώδικας προέρχεται ἀπὸ συνένωση τριῶν τμημάτων (α= φ. 1-58, β= 59-204, γ=205-246). Ἀρίθμηση τευχῶν μὲ ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ στὴ μέση τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ verso τοῦ τελευταίου (μόνο στὸ α' τεύχος· φ. 1-58= α-ε). Στὰ φ. 59 κ.έ. νέα ἀρίθμηση μὲ κόκκινα ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ στὴν κάτω ἀριστερὴ τοῦ verso τοῦ τελευταίου (φ. 59-178= α-κβ).

Σημειώματα: φ. 53^v (κ. τοῦ γράφει): α) *† δευτερον ἡμῖν σχεδᾶριον δίδοται σοι / φίλιταε· καὶ εἰ βούλη μὴ πειρασθεῖ/ναι ἄρξου τοῦ καλλιγραφ(εῖν):- β)* (ἀπὸ ἄλλο κ.) *† Νίκος του Γριγόρι μου:- γ)* (ἀπὸ ἄλλο κ.· αἰνιγμα): *Γλυκὶ εἰμὶ τῆ γεύσει, καὶ μέλαν τῆ ἰδέα· πέντε συλλαβάς· / τὸ ὄνομά μου φέρης· ἐὰν οὖν ἀφίλης μου τὸ πρῶτον / γραμμα πικρότερον, εὗρης με φαρμάκου φίλε:- δ)* (ἀπὸ τὸ ἴδιο κ.· αἰνιγμα): *† ἀν(θρώπου) μέρους εἰμὶ εἶ καὶ τέμνη με σίδηρος· γραμματος / ἐρουμένου δύεται ἥλιος:- ιος.* Τὰ β καὶ γ ἐπαναλαμβάνονται στὸ φ. 54^r ἀπὸ ἄλλο κ.

Διακόσμηση: Στὸ νεότερο κείμενο καμμία ἐρυθρογραφία. Ἐντὸς τοῦ κειμένου καὶ στὰ περιθώρια κενὰ γιὰ προσθήκη πρωτογραμμάτων (ἐνίοτε τὸ ἀντίστοιχο γράμμα σημειώνεται στὸ περιθώριο). Στὸ παλαιότερο κείμενο δὲν διακρίνεται διακόσμηση.

Στάχωση: Ξύλο καὶ δέσμα μὲ πρόστυπες γραμμὲς σὲ διάταξη Χ. Αὐλακες στὶς τρεῖς πλευρὰς τῶν πινακίδων. Ἐνας θηλυκωτήρας καὶ ἴχνη ἀντίστοιχου ἱμάντα.

Κατάσταση: μέτρια. Ἐκτεταμένοι ρύποι ἀπὸ ὑγρασία σὲ ὅλα τὰ φύλλα. Σχισίματα στὸ δέσμα τῆς ράχης. Τὸ φ. 1 ἀποκολλημένο ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα καὶ ἐνωμένο μὲ αὐτοκόλλητη ταινία.

E. B. E. 177

14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 8ος-9ος αἰ.) περγ. 270x200mm. 2 φ.+158 σελ.+2 φ. 2 στήλ. 28/33 στίχ. παλῖμψητος

I. Νεότερο κείμενο

σελ. 1: Εὐαγγελιστάριο¹³ ἀρχ. (ἀκέφ.): *Τῆ β μετὰ τὴν Ν (= Πεντηκοστή). Τὰ λοιπού-
μενα εὐαγγέλια τῶν ἑβδομάδων. Ἀρχὴ τοῦ Κατὰ Ματθαῖον.* Λείπουν τὰ χωρία τοῦ
Μάρκου καὶ τοῦ Ἰωάννη· σελ. 141: Μηνολόγιο (*Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ δ'· τοῦ ἁγίου
προφήτου Μωϋσέως τοῦ θεόπτου*).

II. Παλαιότερο κείμενο

σελ. 1-158: Εὐαγγελιστάριο μὲ ἐκφωνητικὰ σημεῖα (σελ. 154: *Ἐκ τοῦ Κατὰ Ἰωάν-
νην* σελ. 158: *Ἐκ τοῦ Κατὰ Ἰωάννην*).

13. GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 423 καὶ τόμ. 3, 1229.

σελ. 1-158: γραφή του 14ου αἰ με ἔντονα μαῦρο μελάνι. Οἱ σελ. 156-158, τὰ παράφυλλα καὶ τὰ ἐσώφ. ἀρχῆς καὶ τέλους ἄγραφα. Ἡ παλαιότερη γραφή ὀξυκόρυφος κεκλιμένη, με μικρὴ κλίση, σὲ δύο στῆλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Ἡ προσεκτικὴ ἀπαλειφὴ τῆς πρὶν τὴ δευτέρη χρήση τῆς περγαμνῆς, σὲ συνδυασμὸ με τὸ ἔντονα μαῦρο μελάνι τοῦ νεότερου κειμένου, καθιστοῦν δύσκολη τὴν ἀνάγνωσή τῆς (καλύτερα διακρίνεται στὶς σελ. 32 καὶ 157). Ἀντίθετα, πολὺ καλύτερα διακρίνεται ἡ ἐρυθρογραφία τοῦ παλαιότερου κειμένου. Ὁ Κρέμος τὴ χρονολογεῖ στὸν 5ο-6ο αἰ., θεωρῶντας τὸν κώδικα ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς παλαιότερους στὴν Εὐρώπη. Ὡστόσο ἡ χρονολόγησι τοῦ Σακκελίωνα στὸν 9ο αἰ. βρῖσκεται πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητα¹⁴.

Ἔλν: Περγαμνὴ μέτριας ποιότητας, κονδρὴ. Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους (φ. <I-II> καὶ <α-β>) ἀπὸ κονδρὸ, στιλπνὸ καστανὸ καρτί, τῆς νεότερης στάκωσης. Σύνθεσις τευχῶν: 2 (<II>· τὸ πρῶτο φύλλο ἐσώφ. ἀρχῆς), 12-3 (18· τὰ φ. 3/4, 7/8 καὶ 13/14, δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 12-4 (34· τὰ φ. 21/22, 23/24, 29/30 καὶ 31/32 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8 (50), 10-2 (66· τὰ φ. 55/56 καὶ 61/62 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8 (82), 10-2 (98· τὰ φ. 85/86 καὶ 95/96 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8 (114), 10-2 (130· τὰ φ. 119/120 καὶ 125/126 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8 (146), 8-2 (158· τὰ φ. 149/150 καὶ 151/152 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 2 (<β>· τὸ δεύτερο φύλλο ἐσώφ. τέλους). Ἀρίθμηση τευχῶν με κόκκινα ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν ἄνω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ στὴν κάτω ράχη τοῦ verso τοῦ τελευταίου.

Σημειώματα: σελ. 155 (τέλος τοῦ κειμένου· χ. τοῦ γραφέα): † Ὁ εὐλαβέστατος / ἱερεὺς καὶ κληρικός τῆς ἀγίας / Εἰρήνης τῶν Γαλάτων / Ἰωσήφ ὁ Ἀγαπῆτος: † / ἀγία τριάς βοήθει μοι / τὸν σὸν δοῦλον / Ἰωσήφ ἱερέα τὸν τοῦ / Ἀγαπῆτοῦ †.

Τὸ σημεῖωμα δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Σακκελίωνα, ὁ ὁποῖος ὅμως διάβασε (χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος) τὸ ἀγίας Εἰρήνης ὡς ἀγίας ἐπαρχίας. Ἄν καὶ στὰ παροράματα τοῦ καταλόγου τοῦ προσέθεσε τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωσι, ἡ ἐσφαλμένη ἐπιβίωση ἕως σήμερα, στὴν καταχώρησι τοῦ ὀνόματος τοῦ γραφέα στὸ PLP¹⁵. Ἀνάλογο ἐνδιαφέρον ὅμως ἔχει καὶ ὁ ἐντοπισμὸς τοῦ ναοῦ (καὶ μᾶλλον ὄχι μονῆς) τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, τοῦ ὁποῖου ἦταν ἱερέας ὁ Ἰωσήφ. Τὸ ὄνομα Γαλάτα ἢ Γαλατᾶς εἶναι ἀρκετὰ κοινὸ στὸν ἑλληνικὸ κῶρο¹⁶.

14. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 77· ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 34. Εἶναι ἄγνωστο ἂν ἡ λατινικὴ ἔκφρασι τοῦ Κρέμου «*inter antiquissimos Europae numerandus, saeculi nempe V vel VI*» προέρχεται ἀπὸ κάποιο παλαιότερο δημοσίευμα, σχετικὸ ἴσως με τὸν κώδικα, ἀπὸ κάποιο προφορικὸ σχόλιο, ξένου πιθανότατα ἐρευνητῆ, ἢ ἂν τὴ χρησιμοποίησε μέσα στὸ ἀρκετὰ ἀρχαῖον κείμενό του ἀπλῶς γιὰ νὰ δώσει ἔμφρασι. Ἡ ἔκφρασι προκάλεσε ἐντύπωσι καὶ στὸν REICH, *Palimpseste*, 95.

15. Σακκελίων, *Κατάλογος*, 34 καὶ 338· PLP, 91018 (= παλαιὸς ἀριθ. 90007· Ἀγαπῆτος) καὶ 91024 (= παλαιὸς ἀριθ. 90012· Ἀγαπῆτος Ἰωσήφ). Προφανῶς ὁ Σακκελίων δυσκολεύθηκε στὴν ἀνάγνωσι τοῦ συμπλέγματος εἰ, τὸ ὁποῖο ὅμως ὑπάρχει με τὴν ἴδια ἀκριβῶς μορφή στὸν στίχ. 7 τῆς β' στίλης τῆς σελ. 155. Ἐντούτοις, στὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τῶν παροραμάτων τοῦ τόμου μιᾶ γενικὰ γιὰ *τυπογραφικὰ ἀμαρτήματα*, ἂν καὶ εἶναι προφανές ὅτι στὴν προκειμένη περίπτωσι πρόκειται γιὰ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσι. Τὸ σημεῖωμα δημοσιεύθηκε με τὴν ὀρθὴ μεταγραφὴ καὶ ἀπὸ τὸν GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 423.

16. Βλ. λ.χ. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια 8, 49-50. Τὸ σημεῖωμα τοῦ Ἰωσήφ εἶναι ἐξαιρετικὰ ὀρθογραφημένο, γιὰ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ ὄξεια ποῦ ὑπάρχει μετὰ τὸ Γαλάτ προοριζόταν γιὰ τὴ συντομογρα-

Ἄρκετά πιθανή θὰ θεωρούσαμε τὴν ταύτιση μὲ τὸν ὁμώνυμο ναὸ τοῦ χωριοῦ Ἁγία Εἰρήνη Κανναβιῶν, στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Γαλάτας (ἐπαρχία Λευκωσίας) τῆς Κύπρου. Ἄν καὶ ἡ Ἁγία Εἰρήνη δὲν βρίσκεται σὲ ἄμεση γειτνίαση μὲ τὴ Γαλάτα, ἡ ἀναφορὰ τῆς δευτέρας στὸ σημεῖωμα πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν τὸ κέντρο τῆς περιοχῆς¹⁷. Ὁ ναὸς ποῦ ὑπάρχει σήμερα στὸ χωριὸ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν Ἁ. Παπαγεωργίου στὸν 17ο αἰ., ἀλλὰ ἡ ὑπαρξη τοῦ χωριοῦ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν 16ο αἰ.¹⁸.

Τὸ χρονικὸ χάσμα ποῦ χωρίζει τὶς μαρτυρίες αὐτὲς ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Ε.Β.Ε. περιορίζεται ἴσως ἀπὸ τὸ κωδικογραφικὸ σημεῖωμα ἑνὸς ἄλλου, ἄγνωστου ἕως σήμερα, κώδικα τοῦ ἔτους 1495, ποῦ φυλάσσεται στὸ ἐπισκοπεῖο Μόρφου, στὴν Εὐρύχου τῆς Κύπρου. Πρόκειται γιὰ ἕνα Εὐαγγελιστάριο 130 φύλλων, φυλασσόμενον μέχρι πρόσφατα στὸ χωριὸ Ἀσπρομερίτης, ἀπὸ ὅπου ὁ σημερινὸς μητροπολίτης Μόρφου κος Νεόφυτος τὸ μετέφερε στὴν Εὐρύχου, ἀφοῦ μερίμνησε γιὰ τὴ συντήρησή του. Στὸ φ. 130^v τοῦ κώδικα διαβάζουμε τὸ ἐξῆς σημεῖωμα ἀπὸ τὸ κέρι τοῦ γραφέα: *τέρμα τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου ὃ (καὶ) γέγονεν παρα τῆς / ἐξόδου κ(αὶ) τῶν παραναλω/μάτ(ων) τοῦ θεοσεβεστάτου / ἱερέως κυροῦ Φιλίππου (καὶ) / οἰκονόμου ἀγ(ίας) Εἰρήνης / γραφὲν (δὲ) παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς κ(αὶ) ἀναξίου ἱερέ(ως) / Πέτρου τῷ ἐπίκλην Κα/θαροῦ ἐκ προαστίων Ζώ/τίας κ(α)τ(ὰ) μνην Σεπτ(έμβ)ρ(ιον) τῆς / αὐτῆ Χ(ριστο)ύ:-*. Μάλιστα ἀκριβῶς πιὸ κάτω, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλο κέρι, ὑπάρχει ἕνα ἀκόμη σημεῖωμα, ἐξαιρετικὰ δυσανάγνωστο, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται καὶ πάλι τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Εἰρήνης: *† .ης μος ... ἀδῆλφος τῆς καθωλ(ι)/κῆς τῆς ἀγίας Ερῆνης κ(αὶ) ..ροθεν / ἄπο τῆς ῥωμεν ..ληκ [ρ]*. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ ναὸς (ἦ ἢ μὴ) τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ποῦ ἀναφέρεται στὰ δύο σημειώματα ταυτίζεται μὲ αὐτὸν τοῦ σημειώματος τοῦ κώδικα τῆς Ε.Β.Ε., καθὼς μάλιστα ναοὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπάρχουν πολλοὶ στὴν Κύπρο, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κώδικας τῆς Εὐρύχου μέχρι σήμερα συνδέεται μὲ περιοχὲς τῆς μητρόπολης Μόρφου, ἴσως καθιστᾷ πιθανότερη τὴ σχέση του μὲ τὴν Ἁγία Εἰρήνη Κανναβιῶν¹⁹.

φημένη κατάληξη *ων*. Παρόλα αὐτά, θεωροῦμε πιθανότερη τὴ διόρθωση τοῦ *Γαλάτων* (< τὸ *Γάλα*; ὁ *Γαλάς*;) σὲ *Γαλατῶν* (< ὁ *Γαλατᾶς*; ἡ *Γαλάτα*).

17. Πβ. τὸ συναξάριο τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Λαμπαδιστῆ, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι *οὗτος ὁ ὄσιος ἦν ἐκ τῆς περιφήμου νήσου Κύπρου ἀπὸ κόμης Λαμπάδος ... τῆς τῶν Γαλατῶν ἐπαρχίας* Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΕΑ, Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Λαμπαδιστής. Βίος τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ καὶ ἱστορία τῆς ἐν Μαραθάση ἱεράς μονῆς του, Λευκωσία 1969, 105.

18. Ἁ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Οἱ ξυλόστεγοι ναοὶ τῆς Κύπρου, *Τόμος ἀναμνηστικὸς ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας» (1918-1968)*, Λευκωσία 1975, 362-363· G. GRIVAUD, *Villages désertés à Chypre (fin XIIIe- fin XIXe siècle)* [Ἴδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. Γραφεῖον Κυπριακῆς Ἱστορίας. Μελέται καὶ Ὑπομνήματα 3], Λευκωσία 1998 202, 206 καὶ 468. Ὅλες τὶς πληροφορίες γιὰ τὸ χωριὸ καὶ τὸ ναὸ του τὶς ὀφείλουμε στὸν π. Χαρίτωνά, βιβλιοθηκᾶριο τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου, ὅπως καὶ στοὺς Χ. Χοτζάκογλου, ἀρχαιολόγο (Πανεπιστήμιο Κύπρου) καὶ Γ. Ἰωαννίδη, δρ. Θεολογίας καὶ κάτοικο τοῦ χωριοῦ Γαλάτα. Τοὺς εὐχαριστοῦμε καὶ τοὺς τρεῖς γιὰ τὴν πολὺτιμη βοήθειά τους.

19. Βλ. Μ. Ν. CHRISTODOULOU - Κ. KONSTANTINIDIS, *A complete gazetteer of Cyprus*, τόμ. 1, Λευκωσία 1987, 9-10. Τὴν ὑπαρξη τοῦ κώδικα, τὶς πληροφορίες γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἱστορία του, ὅπως καὶ φωτοτυπία τῶν σημειωμάτων χρωστοῦμε στὸν προαναφερθέντα π. Χαρίτωνά Σταυροβουνιώτη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστοῦμε ἀκόμη μίᾳ φορά.

σελ. 156 (x. τοῦ 15ου-16ου αἰ.): *Εὐαγγέλιον τῶν ἀγί(ων) ἐνδόξων (καὶ) / ἱαματικῶν Ἀναργύρων Κοσμὰ καὶ / Δαμιανοῦ· ἔχων δὲ ἐν αὐτῷ εὐαγγέλια μόνα τὰ καθημερινά / ζητῆ καὶ ἔξ αὐτῶν μέρος τῶν εὐαγγε/λίων ἐν τῷ μ(ε)γ(ά)λ(ω) εὐαγγελίῳ τῶν ἀγί(ων) / τὸ ἐγκο-
σμημένω: † 20.*

σελ. 158 (x. τοῦ γραφέα, κάτω ἀπὸ πρόχειρα σχεδιασμένο σταυρό): *Ἰωσήφ ὁ Ἀγαπη-
τός:-*

Διακόσμηση: Ἐπίτιπλα, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μὲ ἀνοιχτὸ (φωτεινὸ) κόκ-
κινο μελάνι. Σὲ ὀρισμένα σημεῖα ἐπικάλυψη τοῦ κειμένου μὲ ὑποκίτρινη χρωστικὴ οὐσία
(λ.χ. σελ. 82). Στὴ σελ. 158 ὀλοσέλιδος σταυρὸς μὲ διπλὴ ὀριζόντια κεραία. Ἐκατέρωθεν
ἐπιγραφές: *Ι(ΗΣΟΥ)Σ Χ(ΡΙΣΤΟ)Σ Ν(Ι)Κ(Α), Φ(ΩΣ) Χ(ΡΙΣΤΟΥ) Φ(ΑΙΝΕΙ) Π(ΑΣ)Ι, ΣΧΜΣ
Χ(ΡΙΣΤΟΣ) Χ(ΑΡΙΝ) Χ(ΡΙΣΤΙΑΝΟΙΣ) Χ(ΡΙΖΕΤΑΙ) αρ(καὶ) ΟΧ ΕΣ (;) καὶ Ο Χ(ΡΙΣΤΟ)Σ ἐστι
τὸ α καὶ το ω. Στὸ παλαιότερο κείμενο ἐπίτιπλα, πρωτογράμματα, ἐνδείξεις στὸ κείμενο καὶ
ἐκφώνητικὰ σημεῖα μὲ κόκκινο μελάνι, ἐνίοτε καὶ μὲ ἄλλα χρώματα (γαλάζιο, κίτρινο· βλ.
σελ. 2, 18 κ. ἄ.).*

Στάχωση: Χαρτόνι καὶ καστανὸ ὕφασμα (τυπικὴ τῆς Ε.Β.Ε. ἀρχὲς 20ου αἰ.)²¹.

Κατάσταση: καλή. Νεότερη συντήρηση (κάλυψη σχισιμάτων καὶ χασμάτων, ξάκρσιμα τῶν φύλ-
λων), πιθανὸν σύγχρονη τῆς στάχωσης.

E. B. E. 192

14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 7ος καὶ 10ος αἰ.) περγ. 168x125mm. 1 φ.+ 480 σελ. 17/23 στίχ.
ἀκέφ. παλίμψηστος

I. Νεότερο κείμενο²²

σελ. 1: Εὐαγγελιστάριον· ἀρχ. (ἀκέφ.): *τρεις λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, [γε]μίσατε τὰς
ύδρίας ὕδατος Ἰω. 2:6 σελ. 299: Εὐαγγέλια ἐωθινά· σελ. 323: Μηνολόγιον· σελ.
409: Εὐαγγέλια γιὰ διάφορες περιστάσεις.*

σελ. 474-475: ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Κατὰ Μάρκον (Μρ. 1:35-44).

σελ. 476-477: ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Κατὰ Λουκᾶν (Λκ. 9:29-35· σύγχυση μὲ τὸ Μτ.
17:5).

σελ. 479: κατάλογος εὐαγγελικῶν περικοπῶν γιὰ διάφορες Κυριακές.

Χάσμα στὸ κείμενο

20. Τὸ σημεῖωμα δημοσιεύθηκε ἀρχικὰ ἀπὸ τὸν ΚΡΕΜΟ (*Κατάλογος*, 77) καὶ ἀργότερα ἀπὸ τὸν ΣΑΚΚΕ-
ΛΙΩΝΑ (*Κατάλογος*, 34). Ἐλλείπει περισσοτέρων πληροφοριῶν, ἡ μονὴ αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτι-
σθεῖ.

21. Τὴν ἐποχὴ ποὺ εἶδε τὸν κώδικα ὁ REICH (1882 περ.), ἔφερε ἀκόμη ξύλινες πινακίδες μὲ ἐπένδυση
ἀπὸ κόκκινο δέρμα καὶ μπρούτζινους γόμφους. Βλ. REICH, *Palimpseste*, σελ. 95. Τὴν ἴδια στάχωση εἶδε ὁ
ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 77.

22. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 92· GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 424.

σελ. 366-367: *ή δὲ μήτηρ αὐτοῦ διετῆρει πάντα τὰ ῥήματα (Λκ. 2:51) - τρίκας καμήλου καὶ ζώνη δερματίνην περὶ τὴν ὄσφιν αὐτοῦ ... (Μρ. 1:6).*

II. Παλαιότερο κείμενο²³

A. σελ. 1-472 (στὰ φύλλα μὲ τὴ μικρογράμματη γραφή)

- 1) Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Διαλεκτικὴ (Φιλοσοφικὰ κεφάλαια), σύντομη παραλλαγή. Στὴ σελ. 35 ἐντοπίζεται ὁ πίνακας τῶν κεφαλαίων: *ΛΗ Περί τοῦ που ... τόπον σημαίνει, ΛΘ Περί τῆς ποιε, Μ Περί τοῦ ἔχειν* ἔκδ. B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 1 [Patristische Texte und Studien 7], Βερολίνο 1969, 49. 74-76²⁴. Ἄλλοι τίτλοι ὑπάρχουν στὴ σελ. 79 (*ΚΗ Περί ἐνυποστάτου, ΚΖ Περί προσώπου* ὁ.π., 49. 55-56) καὶ στὴ σελ. 80 (*Διαίρεσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας* ὁ.π., 49. 58). Κείμενο τῆς Διαλεκτικῆς διαβάζουμε στὴ σελ. 75 (*τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ χαλκῷ ὡς ἐν τῷ ποιητικῷ αἰτίῳ ὡς ... τὰ πάντα ἐν τῷ Θεῷ ὡς ἐν Θεῷ ὡς ἐν τῷ τελικῷ αἰτίῳ ὡς ἡ κλίνη ... ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύσει διὰ τὴν ἀνάπαυσιν γάρ* ὁ.π., 106. 9-11). Στὴ σελ. 82 διαβάζουμε ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἐντοπίζεται στὴν ἔκδοσιν τοῦ Kotter, ἀν καὶ πιθανότατα ἀνήκει στὴ Διαλεκτικὴ (*Ἐρώτησις τί ἐστὶν οὐσία καὶ εἰ ταῦτόν λέγεται οὐσία καί* πβ. ὁ.π., 107. 9-10).
- 2) Ἀταύτιστο κείμενο· σελ. 111 τίτλ.: *Ἄγων Ἀμφίονος, Ὀρφέως καὶ Ἀρρίωνος* ἀρχ.: [...] *Ἀμφίων καὶ Ἀρρίων καὶ Ὀρφεὺς εἰκὼν [...]* Ἀρρίων δὲ πλέων, Ἀρρίων δὲ γυμνός· μέλλει γὰρ αὐτὸν ῥίπτειν εἰς θάλασσαν.
- 3) Ἀμμωνίου, σχόλια στὴν εἰσαγωγὴ Πορφυρίου περὶ τῶν πέντε φωνῶν· σελ. 151 τίτλ.: *Σχόλια σὺν Θεῷ τῶν Κατηγοριῶν Ἀριστοτέλους [...]* Πορφυρίου ἀρχ.: *Μέλλοντας ἡμᾶς ἄρξασθαι φιλοσόφων λόγων ἀναγκαῖόν ἐστι γνῶναι τί ποτέ ἐστὶν φιλοσοφία* ἔκδ. A. Busse, *Ammonius in Porphyrii isagogen sive quinque voces* [CAG 4.3], Βερολίνο 1891, 1.1-3· σελ. 157 τίτλ.: *[Περί...] ε[...]ους διαφορᾶς [...]*

23. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 92. εἶχε διαπιστώσει ὅτι τὸ περιεχόμενο τοῦ παλαιότερου στρώματος γραφῆς ἦταν φιλοσοφικὸ καὶ τὸ ἀπέδωσε γενικὰ στὸν Ἀριστοτέλη καὶ σὲ «ἄλλους φιλοσόφους». Ὁ REICH, *Palimpseste*, 97-100, διάβασε πολλὰ ἀποσπάσματα — κυρίως τίτλους —, ἀλλὰ δὲν προκώρησε σὲ ταυτίσεις, παρὰ μόνο ἐξέφρασε τὴ γενικὴ διαπίστωση ὅτι τὸ περιεχόμενο τοῦ παλαιότερου κώδικα ἦταν σχετικὸ μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀν καὶ ἐπεσήμανε ὅτι δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν ὅλα τὰ κείμενα ὡς ἀριστοτελικὰ σχόλια. Ἐξάλλου, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Κρέμου, ποὺ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Reich, τὸν κώδικα ἐξέτασε ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ καὶ ὁ V. Gardthausen, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν φαίνεται νὰ δημοσίευσε κάποια σχετικὴ μελέτη. Τέλος, ὁ κώδικας, ἀν καὶ ἐν μέρει περιλαμβάνει ἀριστοτελικὰ σχόλια, δὲν περιελήφθη σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς καταλόγους ἀριστοτελικῶν κωδίκων.

24. Ὁ REICH, *Palimpseste*, 98, διάβασε πολλοὺς τίτλους, ἀλλὰ δὲν πρόσεξε τοὺς ἀριθμοὺς τῶν κεφαλαίων, οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν ἀπολύτως σὲ αὐτοὺς τῆς Διαλεκτικῆς, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ταυτίσει τὸ κείμενο.

συμβεβηκότος ἀρχ.: *Κανταῦθα Τί δὴ ποτε οὕτως κατάταξις* ὁ.π., 31. 12-14: σελ. 178: *καὶ δικάζειν καὶ γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ νόμους τιθε[...]* ταῦτα θεωρεῖται· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ [...]: (στὸ περιθώριο) Ἰσοκράτης. [...] τῶν ἡμερινῶν ἔργων [...] πῆ παρέβην τί πρ[...]*τί μοι δέον [...]* (στὸ περιθώριο) Ὅρος ἡθους. [...] ἐρήσεως, ἤγουν παρατη[...]*ἀνευδεοῦς οἶον ἐξαδάκτυλον ἢ ἐξάχειρον* ὁ.π., 15. 16-16. 11: σελ. 179: [...] *τον τοῦτο τό τε λογικὸν καὶ ἄλογον καθολικότερον [...]*. (στὸ περιθώριο) *Περὶ ἐπισάκτου [...]*. (στὸ περιθώριο) Ἀλκιβιάδης ὁ.π., 32. 18: σελ. 207 τίτλ.: *Εἰς τὴν τῶν ὀρισμῶν ἀπόδοσιν καὶ ὅλως εἰς τὰ περὶ διαιρέσεως 1 [...]* ἀρχ.: *Χρὴ εἰδέναι πρῶτον ὅτι ἄλλη τις ἢ κατὰ Ἀριστοτέλην* ὁ.π., 34. 15-17: σελ. 215 τίτλ.: *Περὶ πρεσβυτέρων [...]* ε καὶ σύνδεσμος σημαίνει ἡμῖν [...] τὸ βιβλίον· ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ὁ.π., 26. 9-11.

Ἐνδεχομένως στὰ ἴδια σχόλια ἀναφέρεται καὶ ὁ τίτλος ποὺ διακρίνεται στὴ σελ. 127: Ἀμμωνίου φιλοσόφου, *Περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν Ἀριστοτέλους καὶ τῶν πέντε φωνῶν Πορφυρίου*. ἀρχ.: [...] ἡ γὰρ τῶν ὄντων ἀπάντων πβ. ὁ.π., 24. 2-3.

- 4) Ἀταύτιστα κείμενα, πιθανὸν σχόλια στὸν Ἀριστοτέλη· σελ. 169 τίτλ.: *Πρᾶξις* ἀρχ.: *Ο[...]* ὁ δὲ γεγραμμένος οὐκ οὐσία σελ. 189 τίτλ.: *Περὶ γραμματικῆς [...]* Ὅρισμός περὶ τῶν κεφαλαίων σελ. 191 τίτλ.: Ὅρισμός περὶ τῆς μουσικῆς σελ. 201 τίτλ.: *Σχόλια [...]* (κείμενο ἐξίτηλο)· σελ. 319 τίτλ.: *Περὶ ὅλου καθ' ἓν* σελ. 339 τίτλ.: *Περὶ τοῦ ἔχειν [...]* τέλ.: *εἰ γ[...]* κειν γυναικὶ ἔχειν λεγόμεθα [...] πβ. ἔκδ., Kotter, *Die Schriften des J. von Damaskos*, τόμ. 1, 125 καὶ 131. Ἡ ἀρχὴ τῶν δύο κεφαλαίων, ὅμως, διαφέρει στὴν ἔκδοσιν ἀπὸ αὐτὴν τοῦ κώδικα (πρὸ κάτω, τίτλ.): *Περὶ ἐρμηνείας* ἀρχ.: Ὅτι [...] Ἀριστοτέλην περὶ προτάσεων διαλαβεῖν σελ. 340: ἡ πρότασις ἢ διπλή σελ. 341 τίτλ.: *Περὶ ῥήματος [...]* *Περὶ ἐρμηνείας* ἀρχ.: Ὅτι ὁ τέλειος ὀρισμός [...] ἐστὶν φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην σελ. 343 τίτλ.: *Περὶ ὀνόματος* σελ. 346 τίτλ.: *Περὶ ἀντικειμένων* πβ. ὁ.π., 125: σελ. 351 τίτλ.: *Περὶ προτέρου* ἀρχ.: Ὅτι διὰ τοῦτο περὶ προτέρου διαλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης διότι [...] πβ. ὁ.π., 128. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κειμένου στὴν ἔκδοσιν διαφέρει ἀπὸ αὐτὴ στὸν κώδικα· τίτλ.: *Περὶ τοῦ ἄμα* πβ. ὁ.π., 129: σελ. 352 τίτλ.: *Περὶ κινήσεως ἥτοι περὶ μεταβολῆς* ἀρχ.: Ὅτι διὰ τοῦτο περὶ κινήσεως [...] πέντε εἰδῶν φέρεσθαι σελ. 353 τίτλ.: *Αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις* ἀρχ. (μετὰ τὸ σχῆμα): Ὅτι εἰς ε διαρεῖ[...] διαλέγεται περὶ τῶν συμβά[...] εἰς τοὺς ἀγῶνας σελ. 362: Ὅτι φησὶν Ἀριστοτέλης τὰ μὲν οὖν ὀνόματα αὐτὰ καὶ [...]. Ὅτι πᾶσαν φωνὴν δυναμένην ἐν προτάσει κατηγορούμενον ὄρον γενέσθαι ῥῆμα καλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης· φησὶν γὰρ [...]. Ὅτι φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης· καὶ γὰρ ὁ τραγέλαφος σημαίνει πβ. ἔκδ. A. Busse, *Ammonius in Aristotelis de interpretatione commentarius* [CAG 4/5], Βερολίνο 1897, σελ. 26. 10: σελ. 385 (σχῆμα γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου καὶ τίτλ.): *ὑπεναντία [...]* καθόλου ὡς μερικαὶ καὶ οἱ μερικαὶ ἀόριστοι σελ. 466 τίτλ.: *Περὶ λόγου* ἀρχ.: Ὅτι

[...]αφενέντων τῶν [...] Ὅτι συλλογισμόν τινα ἐλέγχει Ἀριστοτέλης κατασκευ[...]
σελ. 470: *Περὶ τάξεως* ἀρχ.: Ὅτι [...] πεποίκην καὶ προσέταξεν μὲν τὰ πρὸς τι τῶν
λοιπῶν

- 5) Φωτίου, Τῶ αὐτῶ Ἀμφιλοχίῳ ζηπίσαντι σύνοψιν σαφῆ τῶν δέκα Κατηγοριῶν
(Ἀμφιλόχιο 137): σελ. 373 (τίτλ.): *Φωτίου πατριάρχου τοῦ Βυζαντίου περὶ τῶν
ὁμωνύμων* ἀρχ.: *Τῶν [...] πρόσεστι δὲ τούτοις ἄλλα τινά ὧν τὰ μὲν καλεῖται* ἔκδ.
L. G. Westerink, *Photii patriarchae Constantinopolitani epistulae et Amphilochia*,
τόμ. 5: *Amphilochiorum pars altera*, Λιψία 1986, 141. 2-4.

Ἐνδεχομένως σὲ ἄλλα Ἀμφιλόχια (ἢ σὲ φιλοσοφικά κεφάλαια τοῦ Ἰωάννου
Δαμασκνοῦ) ἀνήκουν οἱ τίτλοι ποὺ διακρίνονται σὲ ἄλλες σελίδες: σελ. 474: *Περὶ
τοῦ κείσθαι* (Ἀμφιλόχιο 146: Westerink, *Amphilochia*, τόμ. 5, 163: Kotter, *Die
Schriften des J. von Damaskos*, τόμ. 1, 124): σελ. 291: *Περὶ ποσοῦ καὶ ποιότητος*
(Ἀμφιλόχια 139 καὶ 140: Westerink, *Amphilochia*, τόμ. 5, 151 καὶ 152: πβ. Kotter,
Die Schriften des J. von Damaskos, τόμ. 1, 114 καὶ 119): σελ. 345: *Περὶ τοῦ ποι-
εῖν καὶ πάσχειν* (Ἀμφιλόχια 143 καὶ 144: Westerink, *Amphilochia*, τόμ. 5, 159 καὶ
161: Kotter, *Die Schriften des J. von Damaskos*, τόμ. 1, 123. Ὡστόσο ἡ ἀρχὴ ποὺ
διαβάζουμε στὸν κώδικα δὲν ἐντοπίζεται στὶς σχετικὲς ἐκδόσεις): ἀρχ.: Ὅτι [...] ἢ
ὅτι τὸ ποιεῖν ἐξ οὐσίας σύγκειται καὶ ποιότητος.

- 6) Ἱεροκλέους, ὑπόμνημα στὰ Χρυσὰ ἔπη τοῦ Πυθαγόρα: σελ. 421: [...]οὔτον προ-
σάξεις ἀπὸ τῶν ἐν μέσῳ κειμέ[...] τῶ λαμβάνειν τὰ ἀγαθὰ δύνασθαι τιμῶν τοὺς ἀεὶ
διδόντας αὐτά. Ὁ δὲ ἄλλως τιμᾶν τὸ [...]ρανάλωμα τῆς ἔξωθεν [...] τὴν τιμὴν, οὐκ
οἰκείαν ἀρετὴν προσφέρων, ἀλλ[...]οὔτον δὲ καὶ τὸ τοῦ Πυθίου πάλιν ἔκδ. F. G.
Köhler, *Hieroclis in aureum Pythagoreorum carmen commentarius*, Στουτγάρδη
1974, 13.13-14.2.

- B. σελ. 387 κ.έ. (στὰ φύλλα μὲ τὴ μεγαλογράμματο γραφή):

Ἄδηλο κείμενο, πιθανότατα νομικοῦ χαρακτῆρα (σελ. 395: *ὑπαισερχόμενος τῆς
αὐ[τῆς] ἐφα[...]* σελ. 396: *μονο κληρονομο[...]*: *Z Ἐκη [...] ἐγκλημ[...]* σελ. 398:
ὀρφάτοραν (κουράτοραν;) *τουτ[...]* *Οὐ γὰρ ἀρεστόν* σελ. 407: *N Τὸν διηνεκῶς [...]
εξε[...]* *ἢ δεσποτεία τούτων ἐκ τοῦ τοιούτου ἀκ[...]* *λουτὸν [...] μέλλον τοῦ ἐμφυτευ-
θέντος* σελ. 409: *τοῖς δικασταῖς εὕρισκομέν[οις]* σελ. 410: *ἐὰν ὁ δανεισάμε[νος]
γράμματα γινώσκων καὶ δυνατὸς ἔχων ἐν τῇ τοῦ χρέους* σελ. 415: *ἕως τεσσάρων
πέδων* (= παιδῶν;) *τὸ τρίτον* σελ. 430. [...]ους παρεμβαλέτωσαν).

σελ. 1-473: γραφὴ τοῦ 14ου αἰ.: σελ. 474-477, 479: γραφὴ τοῦ 13ου-14ου αἰ. Ἡ σελ. 480
ἄγραφη. Ἡ παλαιότερη γραφὴ μικρογράμματι τοῦ 10ου αἰ., σὲ μία στίχη, παράλληλη πρὸς
τὴ νεώτερη διακρίνεται χωρὶς δυσκολία σὲ πολλὰ φύλλα (λ.χ. σελ. 35 τίτλ., 40, 75, 82, 341,
351, 362, 385). Οἱ σελ. 387-392, 395-416, 419-420, 428-429, 433-464 ἀπὸ δευτέρου κώδι-

κα, σε μεγαλογράμματο βιβλική γραφή, πιθανώς του 7ου αϊ., σε μία στίλη, παράλληλη προς τη νεώτερη· διακρίνεται ελάχιστα (λ.κ. σελ. 389, 392, 410, 419).

*Υλη: Περιγραμνή κακής ποιότητας, χονδρή. Έσώφ. αρχής από λευκό στιλπνό χαρτί του 19ου αϊ. (φ. <I>).

Σύνθεση τευχών: 1 (έσώφ. αρχής), 6-6 (ίχνη ενός χαμένου χαρτώου τριαδίου), 12x8 (192· τὰ φ. 183/184 καὶ 185/186 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8-1 (206· τὸ φ. 197/198 δὲν σχηματίζει δίφυλλο), 8-1 (220· τὸ φ. 213/214 δὲν σχηματίζει δίφυλλο), 3x8 (268), 10-3 (282· τὰ φ. 273/274, 275/276 καὶ 277/278 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 2x8 (314), 8-2 (326· τὰ φ. 319/320 καὶ 321/322 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 12-4 (342· τὰ φ. 331/332, 333/334, 335/336 καὶ 337/338 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 8-1 (356· τὸ φ. 349/350 δὲν σχηματίζει δίφυλλο), 10-3 (370· τὰ φ. 361/362, 363/364 καὶ 365/366 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 366, μετὰ τὸ κείμενο), 8 (386), 8-1 (400· λείπει 1 φ. μετὰ τὴν σελ. 392), 5x8 (480· τὸ ἐπικολημένο στὴν πινακίδα τέλους σπάραγμα προέρχεται ἀπὸ τὸ φ. 479/480). Ἀρίθμηση τευχῶν με ἐλληνικὰ ψηφία, στὴν ἄνω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου (διακρίνεται σὲ λίγα τεύχη).

Σημειώματα: έσώφ. αρχής: Προσπνέχθη δῶρον εἰς τὴν / βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου / ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κυρίου / Κυρίλλου Ἀθανασιάδου, / ἐξάρχου τοῦ ἁγίου Τάφου / Ἐν Ἀθήναις, τῆ 11 Ἰανουαρίου / 1868 σελ. 1 (κάθετα πρὸς τὸ κείμενο): 1863· Ἐκ τῶν τοῦ Κυρίλλου Ἀθανασιάδου Ἀρχιμ(ανδρίτου) / Ἀγιοταφίτου / Ἐν Δαμασκῶ²⁵.

σελ. 473 (x. τοῦ γραφέα): σωθ(ῆ) ο γράψ(ας) ημέ(ρας) / τεσαρισκαίδεκα † ἀκολουθεῖ σημ. (κρυπτογραφημένο;) ἀπὸ ἄλλο x.: † κε σαρκοσιφοσπιγα / B μιφερεε: εσενιου σπλ[...]/ουспе: πουτροσουλισου [...] / κσα. σις και ο αδρφιτ/φουγελ: ζφελτου/ Εργ.ρουγα-σμ.

Δίπλα σε τίτλους πολλῶν εὐαγγελικῶν χωρίων (λ.κ. σελ. 7, 30, 33, 79) μεταγενέστερο χέρι σημειώνει μετάφρασή τους στὰ ἀραβικά.

σελ. 170 (κάθετα πρὸς τὸ κείμενο): δυσανάγνωστο ἀραβικὸ σημεῖωμα, σύμφωνα μετὸ ὁποῖο ὁ κώδικας ἀνῆκε στὸ Μακάριο ἀπὸ τὴ μονὴ τῆς Μεγάλης Παναγίας στὰ Ἱεροσόλυμα²⁶.

Διακόσμηση: Καμμία ἐρυθρογραφία στὴν ἀρχικὴ διακόσμηση τοῦ νεότερου κειμένου. Ἀργότερα προστέθηκαν ὀρισμένα πρωτογράμματα μετὰ κόκκινο μελάνι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα μαῦρα (ἢ διακοσμήθηκαν τὰ παλαιά). Ὁ ἴδιος μεταγενέστερος διακοσμητὴς προσέθεσε καὶ ὀρισμένες ἐνδείξεις στὸ κείμενο, ὅπως καὶ μικρὰ διακοσμητικὰ στολίδια (λ.κ. σελ. 323) μετὰ

25. Τὰ δύο σημειώματα (τὸ δεύτερο χωρὶς τὴν ἀναφορὰ τῆς Δαμασκῶ) δημοσίευσε πρῶτος ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 92. καὶ ἀργότερα ὁ REICH, *Palimpseste*, 98. Τὴν ἀγορὰ τοῦ χειρογράφου ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ (μαζὶ μετὰ ἄλλο ἓνα χαρτῶο μετὰ ἀραβοσυριακὸ κείμενο) καὶ τὴ δωρεὰ τους στὴν Ε.Β.Ε. μνημονεῖ ὁ ἴδιος ὁ Κ. Ἀθανασιάδης σὲ ἄρθρο του· Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, Βιβλιοθήκη τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ, *Σωτήρ* 13, 1890, 261 σημ. Τὴν πληροφορία αὐτὴ ἐπεσίμανε ἡ καθηγήτρια Chiara Faraggiana, τὴν ὁποία εὐχαριστοῦμε. Τὸ ξενόγλωσσο χειρόγραφο θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ μετὰ τῶν ἀραβικῶν καὶ συριακῶν κωδίκων 1800-1810 τῆς Ε.Β.Ε.· βλ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 303-304.

26. Εὐχαριστοῦμε τὸ φίλο ἰσλαμολόγο Μ. Γεωργουδάκη γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἀραβικοῦ σημειώματος καὶ τῶν μεταφράσεων τῶν τίτλων.

κόκκινο μελάνι. Στο παλαιότερο κείμενο επίπιπλα, τίτλοι, πρωτογράμματα και σχήματα για την κατανόηση του κειμένου με κόκκινο μελάνι (λ.χ. σελ. 103, 107, 111, 151).

Στάχωση: Ξύλο και δέρμα χωρίς διακόσμηση. Ένας θηλυκοπύρας, ίχνη ενός δευτέρου και αντίστοιχων ἱμάντων.

Κατάσταση: κακή. Το δέρμα της ράχης αποκολλημένο (φυλάσσεται). Στα περιθώρια τῶν σελ. 465 κ.έ. ἐκτεταμένες φθορές ἀπὸ τροκτικά, με χάσματα στὸ κείμενο. Ἀπὸ τὶς σελ. 475 κ.έ. σώζονται μικρὰ σπαράγματα. Φθορές ἀπὸ τροκτικά καὶ στὰ περιθώρια πολλῶν ἄλλων φύλλων, χωρίς χάσματα στὸ κείμενο. Σὲ ὀρισμένα σημεῖα κείμενο ἐξίτηλο. Λίγοι ρύποι ἀπὸ ὑγρασία στὰ περιθώρια. Λίγοι ρύποι ἀπὸ τὴ χρήση. Πράσινοι ρύποι στὸ κείμενο ἀπὸ χρήση χημικῆς οὐσίας γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ παλαιότερου κειμένου (λ.χ. σελ. 174, 178-179, 343).

E. B. E. 193

τέλη 13ου, 14ου καὶ 15ου αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 7ος αἰ.) περγ. καὶ χαρτ. 217x165mm. 2 φ.+ 432 σελ.+1 φ. 16 στίχ. (στὰ χαρτῶα φύλλα) 22 στίχ. (στὰ περγαμνὰ) 2 στήλ. (στὰ περγαμνὰ φύλλα) ἀκέφ. οἱ σελ. 427-430 παλίμψηστες

I. Νεότερο κείμενο²⁷

σελ. 1: Εὐαγγελιστάριο· ἀρχ. (ἀκέφ.): *ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέσταλκεν Ἰω. 5:36*
σελ. 317: Μηνολόγιο (*Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὴν α' ἀρχὴ ἰνδικτιῶνος· καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου Συμεῶν τοῦ Στυλίου*)· σελ. 403: Ἐωθινὰ Εὐαγγέλια (*Εὐαγγέλια ἐωθινὰ ἀναστάσιμα τὰ ια*).

σελ. 16: ἀναγραφὴ εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων γιὰ τοὺς μῆνες Σεπτέμβριο (Κυριακὴ πρὶν τὴν Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ) ἕως Ἰανουάριο (Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου), με ἔνδειξη συγκεκριμένης ἡμερομηνίας γιὰ κάθε Κυριακὴ· ἀρχ.: *Αὕτη ἡ ἐρμηνεία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν πῶς δεῖ ἀναγινώσκειται οὐ γὰρ κατορδίκος: μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Κυριακὴ πρὸ τῆς Ὑψώσεως ...*: τέλ.: *εἰς τὰς κδ (Ἰανουαρίου) Κυριακὴ πρὸ τῆς Ἀπόκρεω: ὁ Τελώνης*²⁸. Λαμβάνοντας ὑπόψη ὅτι ἡ 24η Ἰανουαρίου ἦταν ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ κατάλογος ἦταν στίς 4 ἢ στίς 3 (ἂν ἦταν δίσεκτο) Ἀπριλίου. Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ κείμενο τοῦ καταλόγου ἔχει γραφεῖ ἀπὸ χέρι τοῦ 16ου αἰ., συμπεραίνουμε ὅτι πρέπει νὰ γράφηκε τὸ 1507, τὸ 1518, τὸ 1580 (δίσεκτο ἔτος) ἢ τὸ 1591, ἔτη στὰ ὁποῖα τὸ Πάσχα ἦταν σὲ μία ἀπὸ τὶς παραπάνω ἡμερομηνίες.

27. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 92-94· GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 423.

28. Ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ λάθος, ἀφοῦ μεταξὺ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου καὶ τῆς Ἀπόκρεω μεσολαβεῖ αὐτὴ τοῦ Ἀσώτου.

σελ. 428-430: απόσπασμα από Εὐαγγελιστάριο· σελ. 430 ἀρχ.: Ὅντως ... ἐξηγουῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδοῦ καὶ ὡς ... Τῇ δὲ τῆς Διακαινησίμου ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην ...· Λκ. 24:34· σελ. 428 τέλ.: πόθεν ἔρχεται καὶ ... οὕτως ἐστὶν ... ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρὸς ἀπ[...]_νικό· Ἰω., 1:35-3:9²⁹.

II. Παλαιότερο κείμενο

σελ. 427-430: απόσπασμα ἀπὸ Εὐαγγέλιο· σελ. 427: τὰ ῥήματα ἀ ἐ[...]_νὼ [...]_νὼ ὑμῖν [...]_ν ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐμὸς [...]_νένω[...]_ν· Ἰω. 14:10· σελ. 429: [...]_νδοκουν[...]_ν ρεῖν [...]_ν ψηλαφήσατέ με κα[...]_νδετ Λκ. 24:37-39. Τὸ πρῶτο χωρίο συναντᾶται καὶ στὴ δ' ὁμιλία τοῦ Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας κατὰ Ἀρειανῶν, ἐνῶ τὸ δεύτερο στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Ἐπίκτιο³⁰. Ὡστόσο πρέπει νὰ ἀποκλείσουμε τὴν περίπτωση στὴν πρώτη τους χρῆση τὰ φύλλα αὐτὰ νὰ περιεῖχαν ἔργα τοῦ Ἀθανασίου, καθὼς τὰ γράμματα *δοκουν* καὶ *ρεῖν* ποὺ μπορούμε νὰ διακρίνουμε γράφονται στὴν ἴδια σειρά. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἀδύνατο ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθανασίου (*δοκούντων τινῶν μὴ ἐν τῷ ἐκ Μαρίας σώματι βλέπειν τὸν Κύριον, ἀλλ' ἀντὶ τούτου πνεῦμα θεωρεῖν*), ἀλλὰ ἀπολύτως ἐφικτὸ μὲ τὸ κείμενο τοῦ Λουκᾶ (*ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν*).

σελ. 1-15: γραφὴ τοῦ 15ου αἰ· σελ. 16: γραφὴ τοῦ 16ου αἰ· σελ. 17-172, 193-350: γραφὴ τῶν τελῶν τοῦ 13ου αἰ· σελ. 173-192, 351-426: γραφὴ τοῦ 15ου αἰ· σελ. 427-430: γραφὴ τοῦ 14ου αἰ.³¹ Τὰ φ. <I-IV>, <β> καὶ οἱ σελ. 426, 427 ἄγραφα. Σελ. 427-430: ἡ παλαιότερη γραφὴ ὀξυκόρυφη κεκλιμένη, σὲ δύο στήλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεώτερη, τοῦ 7ου αἰ.³² Τὸ κείμενο διακρίνεται ἐλάχιστα.

*Υλῆ: Περγαμνὴ κονδρὴ, συρρικνωμένη (σελ. 17-172, 193-350, 427-430). Χαρτὶ ἰταλικὸ μὲ ὑδατόσημα, κονδρό, στιλπνὸ (σελ. 1-16, 173-192, 351-426). Στὰ παράφυλλα καὶ στὰ ἐσώφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους χαρτὶ σύγχρονο τῆς στάκωσης (φ. <I-II>, <β>).

Σύνθεση τευχῶν: 2 (<II>· τὸ πρῶτο φύλλο ἐσῶφ. ἀρχῆς), 8 (16), 6 (28), 10 (48), 6 (60), 8x8 (186· μετὰ τὴ σελ. 183 δύο σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση· βάσει τῆς ἀρίθμησης τευχῶν, μετὰ τὴ σελ. 76 λείπουν δύο τεύχη [ἀριθ. ε καὶ ζ], ἀλλὰ δὲν παρατηρεῖται κάσμα στὸ κείμενο), 4-1

29. Βλ. καὶ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 94.

30. Ἔκδ. Α. STEGMANN, *Die pseudoathanasianische «IVte Rede gegen die Arianer» als «κατὰ Ἀρειανῶν λόγος» ein Apollinarisgut*, Rottenburg 1917, 19:29 ἔκδ. G. LUDWIG, *Athanasii epistula ad Epictetum* [ἰδιωκ. διατριβή], Ἰένα 1911, 7:13-16· GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 423.

31. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 93,, διακρίνει στὸν κώδικα τέσσερα κέρια, θεωρῶντας τὸ κείμενο τῆς σελ. 16 γραμμένο ἀπὸ τὸ ἴδιο κέρι μὲ αὐτὸ τῶν σελ. 1-15, ἐνῶ ἀποδίδει τὸ κείμενο τῶν σελ. 173-192 στὸν γραφέα τῶν σελ. 17-172 καὶ 193-350.

32. Ὁ GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 1, 424, τὴ χρονολογεῖ στὸν 10ο αἰ. καὶ ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 36, στὸν 9ο αἰ.

(192· μετά τὴ σελ. 192 λείπει 1 φ., με χάσμα στὸ κείμενο), 8-1 (206· πρὶν τὴ σελ. 193 λείπει 1 φ., με χάσμα στὸ κείμενο³³), 13x8 (414), 2 (418), 4 (426), 2 (430· πιθανότατα δὲν πρόκειται γιὰ πραγματικὸ δίφυλλο, ἀλλὰ γιὰ δύο φύλλα συρραμμένα, ποὺ ἴσως εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ παλαιότερα ὡς παράφυλλα τοῦ κώδικα), 2-1 (<α>· ἐσώφ. τέλους· δὲν σχηματίζει δίφυλλο). Ἀρίθμηση περγαμνῶν τευχῶν με ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω δεξιά γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου (σελ. 61-76= δ).

Σημειώματα: σελ. 48: † οσπερ ξένη κερουσι πδην πατριδα και ὑ θαλατεβοτε ε<ύ>ρην / λιμυ μεναῦδων βηβίου··· σελ. 263: ετζ Δημητρί(ου) όκτροφθ (= οίκτροῦ;·) πὸ κάτω τριου μητρίου ἀκολουθεῖ ἐξίτηλο σημ.· σελ. 426 (ὀμάδες ὀνομάτων): α) † *Ιω(άννης) / † Κατερίνα / † Μαρου / † Αγγλῆνα / † Νικολαου / † Δίμητριου* β) † *Διμητριου / † Μαρου / † Ιω(άννης) / † Αγγελίνα / † Κατερίνα / † Στ[αμα]τελον / † Γεοργ(ιος) ζις / [·Ιω(άννης)] / † παπα Γε / † Νικολ(αος) / † Μαρία / [...]ριου / † Διμητρι(ος) / † Πελάν / † [...]δρι / † Στάμ[ος] / † Μαρο / † [...] γ) † Χρούσι / † Μαρου / † Νικολαου / † Μιχάηλ / † Αθάνασιου δ) † *Ιω(άννης) / † Κατερίνα / † Δίμητρι / † Δίονισι / † Εβόκνα (= Εὐδοκία) / † Παναγιωτη ε) † Αγ / † Αθανάσι / † Φρακσκο / † Νικολάου / † Πλουμον / † Ιω(άννης) ς) † Πέτρον / † Κατερίνα / † Διμητρι(ου) Χρισι / † Ιοκνας (= Ἰωάννης; Ἰωνᾶς;) / † Ιω(άννης) Παγολιν / † Μιχαλ Ιω(άννης) / † Χρις ζ) *Μικελ(ῆς) Μιχαλ(ης) Μιχαλ(ης) η) Δεμητ(ριος) Εδοκια Πλουμεν Ζοις / Μικ(αῆ)λ Ιω(άννης) Ερινη Γεοργ(ιος) Λαπους / Αθανασιου Ακενινα Μικελ(ῆς) Νικολ(αος) / Κατερίνα.***

Διακόσμηση: Στὰ καρτῶα φύλλα ἐπίτιπλα, τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο με κόκκινο μελάνι. Στὰ πρῶτα περγαμνὰ φύλλα πολὺχρῶμα πρωτογράμματα καὶ διακοσμητικὰ στολίδια στὸ τέλος κάθε περικοπῆς· στὰ ὑπόλοιπα πρωτογράμματα ἐνίστε με κόκκινο μελάνι. Στὶς σελ. 34-35 τρία μετάλλια, στὸ ἓνα πρόχειρη εἰκόνα Παντοκράτορα. Χρῆση ὑποκίτρινης χρωστικῆς οὐσίας σὲ λίγα σημεία (λ.χ. σελ. 33, 296).

Στάχωση: Χαρτόνι καὶ μαρμαρόκολλα. Ράχη με ἐπένδυση ἀπὸ πράσινο ὕφασμα (19ος αἰ.)³⁴. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐπικολλημένου σπάραγμα ἀπὸ ἔντυπο τοῦ 19ου αἰ., με κείμενο βυζαντινῆς γραμματολογίας.

Κατάσταση: καλή. Λίγοι ρύποι ἀπὸ ὕγρασία. Ἐντονα συρρικνωμένη περγαμνὴ. Τὸ φ. 59-60 καὶ οἱ σελ. 427-430 ἀποκολλημένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα.

E. B. E. 223

ἔτος 1195 (παλαιότερο κείμενο: 8ος-9ος αἰ.) περγ. 243x174mm. 2+287+2 φ. 31/32 στίχ. παλιμψηστος

33. Τὸ χάσμα ἐντοπίσθηκε ἥδη ἀπὸ τὸν ΚΡΕΜΟ, *Κατάλογος*, 93. Τὸ μέγεθός του εἶναι ἀρκετὰ μικρὸ γιὰ νὰ δεχθοῦμε ὅτι θὰ κάλυπτε τὰ δύο χαμένα φύλλα, καθὼς μάλιστα εἶχε παραμείνει λευκὸ καὶ ἓνα μέρος τῆς σελ. 192. Τὸ πρόβλημα ἐξηγεῖται ἂν λάβουμε ὑπόψιν ὅτι οἱ σελ. 193-350 ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ ἄλλο γραφέα, ὁ ὁποῖος προφανῶς δὲν εἶχε μπροστά του τὰ προηγούμενα φύλλα. Ἀργότερα, μᾶλλον κατὰ τὴν ἔνωση τῶν φύλλων γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ κώδικα, θὰ ἔγινε φανερὸ ὅτι μέρος τοῦ κειμένου ἐπαναλαμβανόταν δύο φορὲς - κάτι ποὺ συνέβη καὶ στὶς σελ. 15 καὶ 17 (βλ. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 93). Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἀφαιρέθηκαν τὰ δύο φύλλα, με ἀποτέλεσμα ὅμως νὰ προκληθεῖ τελικὰ χάσμα στὸ κείμενο.

34. Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὴ στάχωση ποὺ εἶδε καὶ ὁ REICH, *Palimpseste*, 95.

I. Νεότερο κείμενο

φ. 1-287: Βασιλείου Καισαρείας, Ἀσκητικὲς διατάξεις³⁵.

Χάσμα στὸ κείμενο

φ. 246^v-247^r: τὸ δὲ δύο ὑμῶν ἐὰν συμφωνήσω – ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου φρονήματος ...³⁶.

II. Παλαιότερο κείμενο

- φ. 1-229: α) Βασιλείου Καισαρείας, Ὁμιλίαι στὴν Ἑξαήμερο (φ. 25^r: [...]*νῶν αἰ βάρος* [= ἐν τῇ ἀποθέσει τῶν τοῦ κόσμου μεριμνῶν αἰ βάρος εἰσί]· ἔκδ. S. Giet, *Basile de Césarée. Homélie sur l'hexaήμερον*, β' ἔκδ. [SC 26bis], Παρίσι 1968, 306· φ. 27^r [στὸ περιθώριο]: ἄλλα ταῦτα μὲν ὡς πρῶτα στοιχεῖα τῶν συνθέτων κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τῷ λογισμῷ θεωρεῖται ὁ.π., 266· φ. 79^v: [...]*ρουμένου [...]* διαδοχὴν ὑποδεξ[...] πόρρω ἐστ[...] [= τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς πληρουμένου, ... ἡ δὲ τὴν διαδοχὴν ὑποδεξαμένη ... οὐδὲ πόρρω ἐστὶ...]· ὁ.π., 452· φ. 93^v: Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον³⁷· φ. 111^v: ἔχοντες [...]ρμ[...] τῶν ἐναντί[...] [= ἀνυπόστατον ἔχοντες τὴν ὁρμὴν τῶν ἐναντίων]· ὁ.π., 508· φ. 120^r: [...]χος καὶ κα[...] ὑμνεῖν παρὰ [= ψύχος, καὶ καῦμα, ἐπειδὴ ὑμνεῖν παρὰ τῷ Δανιήλ]· ὁ.π., 238· φ. 126^r: ἡλίου. Πλὴν ὅτι[...] λαβὼν ἅπα[...] [= καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου. Πλὴν ὅτι ὁ μὲν λαβὼν ἅπαξ· ὁ.π., 340).
- β) Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου (φ. 46^r: Θεωρία [...]τέρα περὶ [= Θεωρία τις ἱατρικωτέρα περὶ τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς δι' ὀλίγων]· PG 44, 240· φ. 49^r: τῷ ἀδελφῷ [...] Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νύσσης. Ἐ[...] [= Τῷ ἀδελφῷ δούλῳ Θεοῦ Πέτρῳ ... Εἰ ταῖς διὰ τῶν χρημάτων τιμαῖς ...]· PG 44, 126· φ. 136^r: ταῖς οἰκείαις περινοίαις τὰς πρὸς τὸ ποθοῦμενον ἀφορμὰς συνεκπορίζειν τῷ σώματι PG 44, 174-176).
- γ) Ἀταύτιστο κείμενο (ἢ κείμενα), πιθανότατα ἀσκητικὲς διατάξεις (φ. 1^r: παραδειξ [...] τῆς γεωργίας [...] ἐργάζεσθαι καὶ [...] φυδ[...]· φ. 10^v: [...]ιδες ἀδελφὴν ἱεροσύνη[...]φροσύνην φ. 171^v: [...]να ἐὰν ἴδης πολλὰ κρα[...] θαυμάσεις φ. 175^v:

35. Ἀναλυτικὴ ἀναγραφὴ τοῦ περιεχομένου στὰ: J. GRIBOMONT, *Histoire du texte des Ascétiques de S. Basile* [Bibliothèque du Muséon, 32], Louvain 1953 56-58· J. GRIBOMONT, *Études sur l'histoire du texte de saint Basile*, *Scriptorium* 8, 1954, 302· FEDWICK, *Bibliotheca Basiliana*, τόμ. 3: *The Ascetica, Contra Eunomium 1-3, Ad Amphiloichium de Spiritu Sancto, Dubia et Spuria, with Supplements to Volumes I-II*, Turnhout 1997, 129. Ἐξάλλου, νεότερος Ἕλληνας μελετητὴς (ὅπως προκύπτει ἀπὸ σύντομες παρατηρήσεις τοῦ στα ἑλληνικὰ) ἐξέτασε τὸ κείμενο καὶ σημείωσε στὰ περιθώρια τοῦ κώδικα μὲ μολύβι τὶς ἀντιστοιχίες μὲ τὸ κείμενο τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne (PG 31, 870 κ.έ.).

36. GRIBOMONT, *Histoire*, 58.

37. Πρόκειται γιὰ τίτλο, πιθανότατα τοποθετημένο στὸ τέλος τοῦ κειμένου (μαζὶ μὲ ἐπίτιπλο), ἀφοῦ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸ ὑπόλοιπο φύλλο παρέμεινε ἄγραφο.

[...]ρον ἢ τῆς κατὰ τὰς με[...]μεν γὰρ πρὸ ἡμῶν δο[...] φ. 183^r: καὶ ἦν το[...] συνα-
χθίτω τὸ ὕδωρ [...] καὶ ὀφθήτω ἢ ξηρὰ [...] ἀλλὰ ζητεῖν πβ. Giet, *Basile de Césarée*,
248 καὶ Γεν. 1:9. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Βασιλείου Καισαρείας ἀπουσιάζουν
οἱ λέξεις ἀλλὰ ζητεῖν ποὺ ἀκολουθοῦν μετὰ τὸ κωρίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φ.
183^v: μαρτυρεῖ τὸ πρᾶγμα τι ὅτι φ. 214^r: [...]σιν ἴδιον γὰρ τὸ φλυαρεῖν ἐπιχει-
ρούντων μέμφεσθαι).

φ. 230–287: Βασιλείου Καισαρείας, ἀσκητικὲς διατάξεις³⁸.

φ. 1–287: ἡ παλαιότερη γραφὴ ὀξυκόρυφη κεκλιμένη τοῦ 8ου–9ου αἰ., σὲ μία στίλη, ἕως τὸ
φ. 229^v, καὶ σὲ δύο, στὰ φ. 230–287³⁹, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Στὰ φ. 1–229 διακρί-
νεται ἀρκετὰ καλά, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀναγνωσθεῖ σὲ ἐλάχιστα σημεῖα, καθὼς ὁ μεταγενέστε-
ρος γραφέας φρόντισε νὰ τὴν καλύψει πλήρως, γράφοντας ἀκριβῶς ἀπὸ ἐπάνω, καὶ μάλι-
στα μὲ ἀρκετὰ σκοῦρο μελάνι. Ἀντιθέτως, στὰ φ. 230–287 ἡ παλαιότερη γραφὴ διακρίνε-
ται ἀκόμη καλύτερα καὶ μπορεῖ νὰ ἀναγνωσθεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία, ἀφοῦ τὰ δύο στρώματα
γραφῆς δὲν συμπίπτουν σὲ πολλὰ σημεῖα.

³⁸Υλῆ: Περγαμνὴ κονδρὴ, ὑποκίτρινη, συρρικνωμένη, κακῆς ποιότητος. Ἐσώφυλλα καὶ παρά-
φυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους ἀπὸ καρτὶ σύγχρονο τῆς στάχωσης (φ. <I-II, α-β>).

Σύνθεσις τευχῶν: 2 (<II>· τὸ πρῶτο φύλλο ἐσώφ. ἀρχῆς), 10–2 (8· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 2 καὶ
1 μετὰ τὸ φ. 5), 8 (16), 8–1 (23· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 19), 6 (29), 3x8 (53), 10–2 (61· λεί-
πει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 56 καὶ 1 μετὰ τὸ φ. 59), 9x8 (133), 10–2 (141· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 136
καὶ 1 μετὰ τὸ φ. 139), 13x8 (245), 8–6 (247· λείπουν 6 φ. μετὰ τὸ φ. 246^v, μὲ χάσμα στὸ
κεῖμενο⁴⁰), 8 (255), 10–2 (263· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 258 καὶ 1 μετὰ τὸ φ. 261), 3x8 (287),
2 (<β>· τὸ δεύτερο φύλλο ἐσώφ. τέλους). Ἀρίθμηση τευχῶν μὲ ἑλληνικὰ ψηφία στὴ μέση
τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ verso τοῦ τελευταίου φύλλου (ἀριθ. <α>–λζ· τὸ τελευταῖο τεῦχος
ἀπὸ σφάλμα ἀριθμεῖται ὡς κζ).

Σημειώματα: φ. 16^v: † Νικολαιο(ς) [...].

φ. 19^r: † τω π[ανευ]· κε νε[στ...]απ[...] (πβ. φ. 100^r, 122^r καὶ 192^r).

φ. 29^r (ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα): † ὁ ἀνάξιο(ς) (καὶ) ἀχρεῖος (μον)αχ(ός): Διόνύσιο(ς) ὁ
ξένος:- .

38. GRIBOMONT, *Histoire*, 58, 71–73, καὶ FEDWICK, *Bibliotheca Basiliana*, τόμ. 3, 194–195. Πρόκειται γιὰ
τὸ μόνο ἀπὸ τὰ παλαιότερα κείμενα ποὺ μπόρεσαν νὰ διαβάσουν καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν οἱ δύο μελετητές.
Τὴν ὑπαρξη τοῦ ἴδιου κειμένου στὸ ἀνώτερο καὶ στὸ κατώτερο στρώμα τῶν φύλλων αὐτῶν εἶχε διαπιστώ-
σει καὶ ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Katálogos*, 42, ὁ ὁποῖος ἐξήγησε τὴν ἰδιαίτερότητα αὐτὴ ὡς ἀδυναμία ἀνάγνωσης τῆς
μεγαλογράμματης γραφῆς κατὰ τοὺς ὕστερους βυζαντινοὺς χρόνους.

39. Παρὰ τὴ διαφορά στὸν ἀριθμὸ τῶν σελῶν καὶ τὴ διαφοροποίηση τοῦ παλαιότερου κειμένου μετὰ
τὸ φ. 230, οἱ δύο ομάδες φύλλων φαίνεται νὰ ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι.

40. Τὴν ἀπώλεια ἐπισημαίνει καὶ σημεῖωμα (ἀπὸ x. τοῦ 19ου–20ου αἰ.) στὸ φ. 246^v: *Βέβηλος ἀλλο-
φύλλου χεῖρ, ὡς τεκμαίρεται ἐκ τῶν ἄνωθεν τετραπλῶν hic ἀπέκοψεν ἕξ φύλλα ἐκ μέσου*. Τὰ τέσσερα *hic*
ποὺ ἀναφέρονται στὸ σημεῖωμα ἔχουν γραφεῖ ἀνὰ δύο στὸ ἄνω περιθώριο τῶν φ. 246^v καὶ 247^r.

φ. 100^r: τῶ πανεὔγε(νε)στι(ά)τι(φ)· καὶ νίφιλωι(ά)τι(φ)· (καὶ) πά(σης)· τιμί(ης) καὶ φρον(ή)σεως· ἀξίωπ(ά)τι(φ)· καὶ δὲ κυρ[...]. (πβ. φ. 19^r, 122^r καὶ 192^r).

φ. 118^r (ἴδιο x. μετὰ τοῦ σημ. τοῦ φ. 100^r): † (μον)αχο(ς)· ον(ό)ματι Βον(ι)φατιως· μετ(ά)ν(οιαν)· εκδαφ(αν)· ...όνεμω σι (= ἀπονέμω σοι)· π(α)π(α) Κ(ον)σταντ(ίν)ε Παυλ(ος)· ως καλ.

φ. 122^r (ἴδιο x.): † τῶ π(ε)ριποθ(ή)τι(φ) καὶ ολ...δω καὶ πολ(ά) πγαπομ(έν)ον μι φίλος· (καὶ) ἀδελφος(ς)· τὸν κυρ π(α)π(α) Ιωά(ννην)· του (πβ. φ. 19^r, 118^r καὶ 192^r).

φ. 192^r (ἄλλο x.): † τῶ πανωσιωι(ά)τι(φ)· (καὶ) παναγιωι(ά)τι(φ)· καὶ ποθ[...]. (πβ. φ. 19^r, 118^r καὶ 122^r).

φ. 200^v (ἴδιο x. μετὰ τοῦ σημ. τοῦ φ. 122^r): † ενωει μ(εν)ε ομ(όν) της ψυχης η[τ]α ποιμ(εν) (...). ον ... κυρ π(α)π(α) λεν... κ(α)τασπαζα.

φ. 281^r (ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα): † το(ῦ) Κ(υρί)ου Ι(ησο)υ Χ(ριστο)υ κ(αὶ) Θ(εο)υ [...] δου- λον Διονυσίου:-.

φ. 287^v (ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα): ὁ τὰ πάντα πληρῶν Θε(ο)ς / ἡμῶν δόξα σοι:- / Ἐπιλη- ρώθ(η) ἢ δέλτος αὐτῆ τοῦ ἐν α/γίους π(α)τρ(ό)ς ἡμῶν Βασιλείου / ἀρχ(ι)ἐπισκόπ(ου) Καίσ- σαρίας Κα/ππαδοκίας· διὰ χειρ(ό)ς καμοῦ / τοῦ ἀμαρτωλοῦ μοναχοῦ Δι/ονυσίου· προστάξα- ντος δὲ τοῦ / πανοσιότητου π(α)τρ(ό)ς ἡμ(ῶν) καὶ ἢ καθηγουμένου τῆς σεβασμίας / μονῆς τοῦ ἐν θαύμασιν περι/βοήτου καὶ μυροβλήτου ἀγίου / Νικολάου· τοῦ ἐπικαλουμέ/νου τοῦ Παξιμαδά· κηριοῦ Ἰω/σὴφ ιερομονάχου:- / Μη(ν) Ἰ(α)πριλ(ί)ου κη ἡμέρ(α) Παρασκευῆ:- ὦρ(α) ς / ἔτους ςψγ: ἐνδ(ικτιῶνος) ιγ⁴¹:- / Γράψαντι πρόστάξαντι Χ(ριστ)έ μου / σῶσον:- / Τον ἀναγινώσκοντα συν προθυμ(ί)α / τὸν δακτύλοις γράψαντα τὸν / κεκτημένον φύλαττε τοὺς τρεῖς / ἢ τριάς τρισολβίως- / Ἡ χεῖρ μὲν ἢ γράψασα, σίπεται / τάφω δέλτος δὲ μένει εἰς / αἰῶνα αἰῶνος:- / Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθέ μοι / διὰ τὸν Κ(ύρι)ον ὅπως τύχω ἄφε/σιν ἀμαρτιμάτων· καὶ διόρθω/σιν τὸν ἐμοὶ πεπραγμένον:- / Ω Χ(ριστ)έ μου σῶσον με(ε) καὶ μή τι πλῖον [†]42.

φ. 287^v (ἀπὸ μιν. x.): † ὦ χ(ριστ)ε μου σῶσον με(ε) καὶ μή τι πλῖμον † / Νεοφύτ(ων) ιερῶμ(ων)άκου †.

[†]Ἄλλα ἐξιμίλια σημειώματα στὰ φ. 34^r, 69^v, 90^r, 93^v, 121^r, 210^v, 221^v καὶ 287^r.

Διακόσμηση: Καμμία ἐρυθρογραφία. Ἐνα ἐπίτιλο (φ. 1^r), τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδεί- ξεις στὸ κείμενο μὲ μαῦρο μελάνι. Στὸ παλαιότερο κείμενο τῶν φ. 1-229 διακρίνονται ται- νίες (φ. 46^r καὶ 94^v), τίτλοι, πρωτογράμματα (φ. 46^v καὶ 49^r) καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μὲ μαῦρο μελάνι, ὅπως καὶ ἐλάχιστα ἴχνη ἐρυθρογραφίας (φ. 29^r). Στὰ φ. 230 κ.έ. ἡ διακό- σμηση τοῦ παλαιότερου κειμένου φαίνεται προσηγμένη: στὸ φ. 270^r διακρίνεται τίτλος μὲ κόκκινο μελάνι, ἐπικαλυμένος μὲ χρυσό.

41. Ἡ ἑκατοντάδα στὴ χρονολογία δὲν διαβάζεται μὲ βεβαιότητα. Ὡστόσο ἡ 28η Ἀπριλίου τοῦ 6703 ἦταν Παρασκευὴ καὶ ἡ ἰνδικτιῶνα ἦταν ἡ 13η.

42. Τὸ σημείωμα ἔχει δημοσιευθεῖ ἀρκετὲς φορές, τὶς περισσότερες ἐλλιπὲς καὶ μὲ σφάλματα. Βλ. GRIBOMONT, *Histoire*, 57 σημ. 15, ὅπου καὶ περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κώδικα. Βλ. καὶ FEDWICK, *Bibliotheca Basiliana*, τόμ. 3, σελ. 129 (ἀντιγραφή τοῦ σημειώματος καὶ τῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τῆ μελέτη τοῦ Gribomont).

Στάχωση: Χαρτόνι και ύφασμα (ἀρχ. 20ου αἰ.). Στὴν κάτω τομὴ τῶν φύλλων τίτλος: † Βασιλί-
ου.

Κατάσταση: καλή. Λίγοι ρύποι ἀπὸ τὴ χρήση καὶ ἀπὸ ὑγρασία, κυρίως στὰ πρῶτα καὶ τελευ-
ταῖα φύλλα, ὅπου καὶ λίγες φθορὲς ἀπὸ ἔντομα. Ἄρκετὰ σχισίματα στὶς γωνίες τῶν περι-
θωρίων καὶ κομμένα μεγάλα τμήματα διαφόρων φύλλων (λ.χ. φ. 78), χωρὶς χάσματα στὸ κεί-
μενο. Νεότερη συντήρηση μὲ χαρτί. Ἡ στάχωση διαλυμένη: σώζονται οἱ πινακίδες, ἀπο-
κομμένες ἀπὸ τὴ ράχη ποῦ ἔχει καθεῖ.

E. B. E. 347

ἔτος 1405/6 (παλαιότερο κείμενο: 8ου-9ου αἰ.) περγ. 197x129mm. 133 φ. 24/25 στίχ. παλίμ-
ψηστος

I. Νεότερο κείμενο

φ. 1-133: Ἰωάννου Θηκαρᾶ, ὕμνοι καὶ εὐχὲς (Τῆ β [...] Ὁρολόγιον σὺν Θεῶ τῶν
θείων ὕμνων καὶ εὐκαὶ μετὰ τροπαρίων εἰς τὸ Ψαλτήριον εἰ[μὶ] δὲ [πρό]νημα
Θηκαρᾶ μοναχοῦ)· ἀρχ.: [Ἰ]στέον ὅτι διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἀεὶ σώφρονα
...

φ. 133^v: Μέθοδος περὶ χρυσαφίου· ἀρχ.: Ἐπαρε ψαρόκολλη καλήν, καθαρὴν, καὶ
ἀνάλυσον αὐτὴν εἰς ὕδωρ θερμὸν ...· τέλ.: ἔπειτα στίλβωσε αὐτὸ καλὰ, εὐρῶν δὲ
σκύλλου ὀδόντα καὶ στίλβωσέ το μετ' αὐτοῦ ὅτι αὐτὸ ἐστὶ καλὸν εἰς τὴν δουλείαν
αὐτήν.

II. Παλαιότερο κείμενο

φ. 1-133: Εὐαγγελιστάριο μὲ μνηολόγιο⁴³ (φ. 6^v: τοῦτο τῆς βασιλείας ἐν ὅλη τῆ [...]
προφήτου· ἐστὼς [...] ὁ ἀναγινώσκων θείτω τότε Μτ. 24:15· φ. 20^r: καὶ ἐκβληθή-
ντος του[...] ὁ κωφὸς καὶ ἐθαύμασαν Μτ. 9:33· φ. 20^v: Κυριακὴ η[...] θησαυροῦ
ἐκβαλ[...] Μτ. 12:35· φ. 46^v: Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθῃτε πορεύεσθε δὲ [...] λεπροὺς
καθαρίζετε [...] Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ κ' ἐν Μελιπινῆ· ζήτηε εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην Μτ.
10:6-7· φ. 120^r: Τῆ αὐτῆ ἡμέρα· εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Αἰκατερίνη φ. 132^r: Εἰς τὸν
ὄσιον πατέρα ἡμῶν Σίλβεσιρον ζήτηε Σεπτεμβρίῳ γ' πρὸ τῶν Φάτων Τῶ καιρῶ
ἐκείνῳ παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής Μτ. 3:1.

φ. 1-133: Τὸ παλαιότερο κείμενο σὲ ὀξυκόρυφη γραφὴ τοῦ 8ου-9ου αἰ., σὲ δύο στίπλες τῶν
22 στίχ. περ., κάθετη πρὸς τὴ νεότερη· ἔχει ἀφαιρεθεῖ ἐντελῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περιθώρια, ὅπου

43. Τὸ εὐαγγελικὸ περιεχόμενον τοῦ παλαιοῦ κώδικα ἀνεγνώρισε καὶ ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 58. Βλ.
καὶ GREGORY, *Textkritik*, τόμ. 3, 1289.

κάποιοι στίχοι διακρίνονται καλύτερα. Κάθε φύλλο του παλαιού κώδικα αποτελέσει ένα δίφυλλο του νεότερου. Οί διαστάσεις του παλαιού κώδικα υπολογίζονται σε 260x197mm. περ. Τὰ φ. 132^r-133^v ἄγραφα.

*Υλῆ: Περγαμνὴ κονδρὴ, ὄχι στιλπνὴ, κακῆς ποιότητας.

Σύνθεση τευχῶν: 16x8 (128), 1+4 (133· τὸ φ. 129 ἐνωμένο μετὰ τὸ δυάδιο μετὰ λωρίδα ἀπὸ χαρτί, στὴν ὁποία διακρίνονται ἴχνη γραφῆς). Ἀρίθμηση τευχῶν μετὰ ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ στὴν κάτω ἀριστερὴ γωνία τοῦ verso τοῦ τελευταίου· διακρίνεται σὲ λίγα φύλλα (λ.χ. φ. 48^v, 49^r). Παλαιότερη ἀρίθμηση φύλλων μετὰ κόκκινα ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν ἄνω δεξιὰ γωνία τοῦ recto κάθε φύλλου.

Σημειώματα: φ. 131^v (στίχοι, ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα): *Τέλος ὧδε πέφθακεν, τῆσδε τῆς δέλτου. / Μικαὴλ δὲ ταῦτα σοι, προσφωνεῖ ἄνερ. / Ὅστις τοῦπικλῆν, ὁ Μεσοποταμίτης / Κληρικὸς δ' αὐθις, ἐπισκοπῆς Εὐρύπου· / Συνάψας οὖν ἔγραψα πόνω (καὶ) μόκθω / Εἰς Θεοῦ τε αἴνεσιν καὶ ὑμνωδίαν· / Πεπληρωτο δὲ ἐν χρόνοις τοῖς τοῦ κόσμου / Χιλιάς παρέδραμεν, ἐξ ἀπλουμένη· / Καὶ ἑκατοντας ἐννακοσιοστῆ τε· / Σὺν τέσσαρες μόνοις τε νῦν (καὶ) δεκάτοις· / Ἰνδικτιόνης, δεκάτης (καὶ) τετάρτης.*⁴⁴

Διακόσμηση: Ἐπίτιλα, τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μετὰ κόκκινο μελάνι (σχεδὸν παντοῦ ἐξίτηλο). Στὰ ἐπίτιλα συχνὰ χρῆση καὶ κίτρινης μελάνης (λ.χ. φ. 105^r). Στὸ παλαιότερο κείμενο ἐκφωνητικὰ σημεῖα καὶ πιθανῶς καὶ ἐπίτιλα (φ. 97^r), τίτλοι (φ. 74^r) καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο (φ. 56^r) μετὰ κόκκινο μελάνι.

Στάχωση: Ξύλο καὶ σκουρο καφέ δέρμα μετὰ ἔκτυπα σχέδια. Δύο θηλυκωτῆρες καὶ ἴχνη ἀντίστοιχων ἱμάντων. Αὐλακες στὶς τρεῖς πλευρὲς τῶν πινακίδων⁴⁵.

Κατάσταση: καλή. Πολλοὶ ρῦποι ἀπὸ τὴ χρῆση καὶ λιγότεροι ἀπὸ ὑγρασία, ἰδίως στὰ πρῶτα φύλλα. Κείμενο ἐξίτηλο στὰ πρῶτα φύλλα. Τὸ πρῶτο τεῦχος ἀποκολλημένο ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Παλαιότερη συντήρηση μετὰ λωρίδες ἀπὸ χαρτί στὴ ράχη ὀρισμένων τευχῶν.

E. B. E. 452

12ος, 14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 11ος αἰ.) περὶ. 330x235mm. 2φ.+664 σελ.+2φ. 2 σπῆλ. 29 στίχ. (30/32 στὰ παλίμψηστα φύλλα) ἀκέφ. κολ. οἱ σελ. 233-248 παλίμψηστες

44. Γὰ τὸν γραφέα βλ. *PLP*, 17956. Τὴν χρονολογία μόνο τοῦ ἔμμετρος κωδικογραφικοῦ σημειώματος δημοσίευσε πρῶτος ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 58. Τὸ ὄνομα τοῦ γραφέα, χωρὶς τὸ σημεῖωμα, δημοσίευσαν οἱ Vogel καὶ Gardthausen· βλ. Marie VOGEL - V. GARDTHAUSEN, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, Λιψία 1909 (ἀνατ. Hildesheim 1966), 316. Τὸ σημεῖωμα δημοσιεύθηκε, χωρὶς διπλωματικὴ μεταγραφὴ, ἀπὸ τὸν Nowack· βλ. G. NOWACK, *Le cod. Athènes, Bibl. Nat. 2717 et l'origine du Synodicon d'une église suffragante de la métropole d'Athènes*, *RÉB* 19, 1961, 235 (βλ. καὶ 235-236, ὅπου περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν γραφέα). Ἐκτὸς τοῦ E.B.E. 347, ὁ Μεσοποταμίτης ἔγραψε καὶ τοὺς κώδ. E.B.E. 2717 (NOWACK, *Le cod. Athènes*, 227-238) καὶ Χάλκης Ἁγ. Τριάδος 47 (*Α. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, τόμ. 2: Ἁγ. Τριάδος Χάλκης, Κωνσταντινούπολη 1956, 36-37).

45. Berthe VAN REGEMORTER, *La reliure des manuscrits grecs*, *Scriptorium* 8, 1954, 10.

I. Νεότερο κείμενο

σελ. 1-664: Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁμιλίες λγ'-' στὸ Κατὰ Ματθαῖον⁴⁶.

Χάσματα στὸ κείμενο

σελ. 220-221: *ὅτι βασκανίας ἀμφοτέρα τὰ ἐγκλήματα* (ὁμιλία νς'· PG 58, 550) - *οὐ δίκης ἔνεκεν τοῦτο γίνεται ...* (ὁμιλία ξ'· PG 58, 586)⁴⁷.

σελ. 231-232: *προσιθέασι τῇ πλεονεξία πολλάκις* (PG 58, 591, 30) - *χθῶμεν πρὸς τὸ ἀφίεναι τοῖς πλησίον τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα καὶ εὐτελεῖ ...* (PG 58, 592, 24).

σελ. 342-343: *οὐδὲ σκυθρωπόν, ἀλλὰ πάντα* (PG 58, 648) - *ἐλθόντας κατακαίει τὰς πόλεις ...* (PG 58, 649).

σελ. 428-429: *στη σελ. 428 τελειώνει ἡ ὁμιλία οδ'* - *στη σελ. 429 ἀρχίζει ἀκέφαλη ἡ ὁμιλία σε'* (*πάτης τῶν παραλογισμένων φενακισθῆναι* PG 58, 687· ὁ τίτλος τῆς ἀποτυπωμένου *στη σελ. 428*).

II. Παλαιότερο κείμενο

σελ. 233-348: βίοι ἀγίων τοῦ Ἰανουαρίου. Διακρίνονται καλύτερα οἱ τίτλοι διαφόρων βίων, ὅπως ἐπαναλαμβάνονται στὸ τέλος τους, μαζί με τὴν ἡμερομηνία τῆς ἐορτῆς τους: *σελ. 250: Βίος τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ* (10 Ἰανουαρίου)· *σελ. 263: Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ι'· Βίος τῆς ὁσίας [Δομνίκης]*· *Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν [...] Ιανοῦ* (= Μαρκιανοῦ ἢ Δομετιανοῦ)· *σελ. 278. Μηνὶ Ἰανουαρίῳ η'* [...]. *Βίος [...]*.

Ἐπίσης διακρίνονται ἀποσπάσματα διαφόρων βίων· *σελ. 233: τὴν φιλόξενον οἰκίαν ἔμαθεν ὁ προσμονάριος τῶν ἐκεῖσε καὶ ἔρχεται μετὰ πολλῆς ταπεινότητος· καὶ λέγει [...] καὶ ὁ οἰκονόμος λέγει αὐτῇ· κέλευσον ἐν τῷ οἴκῳ μου μεῖναι· ἡ δὲ λέγει αὐτῷ· ἐγὼ βούλομαι ἐν τῇ [...]·* *σελ. 236: ἀλλ' ἵνα τὸ προκείμενον δηλώσω, Ἀντώνιος ἦν ἤρξατο ὁδὸν περαιοῦν τῶν θηρίων τὰ ἴχνη τοσοῦτων ἐν τῷ πλάτει* *σελ. 241: τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ἀγίου Μακαρίου μετὰ χαρᾶς καὶ δόξης ἕως γὰρ τῆς σήμερον καὶ μετὰ κοίμησιν τῆς ἀγίας ἰάσει ἐπι[...]· Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ Θηβαίου. Πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου ἀ[...]* (15 Ἰανουαρίου).

σελ. 1-232, 349-444, 447-664: γραφὴ τοῦ 12ου αἰ. Οἱ σελ. 233-348 ἀποσπᾶσθηκαν ἀπὸ παλαιότερο κώδικα καὶ χρησιμοποιήθηκαν ξανά τὸν 14ο αἰ. γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ τὸ χάσμα

46. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 183-184. Βλ. καὶ HALKIN, *Catalogue*, 55.

47. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 183, ἀναφέρει ἐσφαλμένα ὅτι ἡ ὁμιλία νς' διακόπεται *στη σελ. 226*, χωρὶς νὰ προσέξει ὅτι *στη σελίδα αὐτὴ τελειώνει ἡ ὁμιλία ξ'*, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀκέφαλη *στη σελ. 221*. Τὸ χάσμα ὀφείλεται σὲ ἀπώλεια πολλῶν φύλλων μετὰ τῆ σελ. 220.

στο κείμενο. Αυτό αποδεικνύεται από τη μετάβαση από τη σελ. 348 στη σελ. 349 χωρίς χάσμα (στη μετάβαση από τη σελ. 232 στη σελ. 233 υπάρχει χάσμα, εξ αιτίας της απώλειας ενός φύλλου). Σελ. 445-446: γραφή του 15ου-16ου αι. Τὰ φ. <I-Π^v> και <α^Γ-β> ἄγραφα.

Σελ. 233-348: ἡ κατώτερη γραφή μικρογράμμαται του 11ου αι., σὲ δύο στήλες (ιδίου πλάτους με τὶς στήλες τῆς νεότερης γραφῆς), παράλληλη με τὴ νεότερη καὶ εὐδιάκριτη. Κάθε δίφυλλο του παλαιοῦ κώδικα ἀποτελέσει ἓνα δίφυλλο του νεότερου, ἀλλὰ μειώθηκε τὸ ὕψος του.

Ἔλν: Περγαμνὴ χονδρὴ, στιλπνὴ, καλῆς ποιότητας. Σελ. 233-248: περγαμνὴ χονδρὴ, ὄχι στιλπνὴ, κακῆς ποιότητας. Σελ. 445-446: χαρτὶ ἰταλικὸ με ὕδατόσημο. Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους (φ. <I-II, α-β>) ἀπὸ λεπτὸ γαλάζιο-πράσινο χαρτὶ, σύγχρονα τῆς στάκωσης.

Σύνθεση τευχῶν: 2 (<Π>· τὸ πρῶτο φύλλο ἐσώφ. ἀρχῆς), 8-1 (14· λείπει 1 φ. πρὶν τὴ σελ. 1· οἱ σελ. 11-14 ἔχουν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὸ τεῦχος· ἡ σχέση τους με αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τευχῶν στη σελ. 14), 8 (30), 8-1 (44· λείπει 1 φ. μετὰ τὴ σελ. 44, με χάσμα στὸ κείμενο), 11x8 (220), 8-2 (232· λείπει 1 φ. πρὶν τὴ σελ. 221 καὶ 1 φ. μετὰ τὴ σελ. 232, με χάσματα στὸ κείμενο. Ἐπίσης, βάσει τῆς ἀρίθμησης τῶν τευχῶν καὶ τοῦ χάσματος στὸ περιεχόμενο, λείπουν ἕξι τεύχη [ἀριθ. ιε-κ] μετὰ τὸ φ. 220), 3x8 (280), 8-1 (294· λείπει 1 φ. μετὰ τὴ σελ. 287), 3x8 (342), 4-1 (348· λείπει 1 φ. πρὶν τὴ σελ. 343, με χάσμα στὸ κείμενο), 5x8 (428), 8-1 (442· λείπει 1 φ. πρὶν τὸ φ. 429, με χάσμα στὸ κείμενο), 7+1 (458· τὸ φ. 445-446 μεταγενέστερη προσθήκη γιὰ ἀναπλήρωση χαμένου φύλλου), 12x8 (650), 8-1 (664· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 664), 2 (<β>· τὸ δεύτερο φύλλο ἐσώφ. τέλους). Στὶς σελ. 1-220 ἀρίθμηση τευχῶν, ἀπὸ τὸν γραφέα, με ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω ράχη τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ τοῦ verso τοῦ τελευταίου (ἀριθ. α-ιδ)⁴⁸. Στὶς σελ. 233-348 ἀρίθμηση τευχῶν ἀπὸ ἄλλο χέρι, πιθανότατα ἀπὸ τὸν μεταγενέστερο γραφέα τῶν φύλλων αὐτῶν, στὶς ἴδιες θέσεις (ἀριθ. <κα>-κη). Στὶς σελ. 349 κ.έ. συνεχίζουν καὶ οἱ δύο ἀριθμήσεις τευχῶν (ἀριθ. λ-μθ καὶ κθ-μη). Στὶς σελ. 233 καὶ 348 διακρίνονται καὶ οἱ ἀριθμοὶ τευχῶν τοῦ παλαιότερου κώδικα (ἀριθ. z καὶ ιγ).

Σημειώματα: ἐσώφ. ἀρχῆς: (*Ἀριθ. 21 Καταλ. Γραμματείας ἐκκλ. κ.τ.λ.*) / *Ἐπέμφθη εἰς τὴν Δ. Βιβλιοθήκην διὰ τοῦ ὑπ' Ἀρ. 5297, 5324 ἐγγράφου αὐτῆς, τῆ 20 Ὀκτωβρ. 1843 / ἐκ τῆς ἐν Λοκρίδι διατηρουμένης Μονῆς τοῦ / Ἁγίου Γεωργίου Μαλεσίνης / ἀνεκαλύφθησαν δὲ παρὰ τοῦ ἱεροκτίρυκος Κυρίου / Καλλινίκου Καστόρχη.*

Διακόσμηση: πλούσια. Τίτλοι καὶ πρωτογράμματα με κόκκινο μελάνι καὶ χρυσὴ ἐπικάλυψη. Ἐπίπιλα καὶ μεγάλα πρωτογράμματα πολυχρῶμα. Τὰ εὐαγγελικὰ χωρία με κόκκινο μελάνι. Στὰ πρόσθετα φύλλα (σελ. 233-348) τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ εὐαγγελικὰ χωρία με κόκκινο μελάνι.

Στάκωση: Χαρτόνι καὶ μαρμαρόκολλα. Ράχη ἐπενδεδυμένη με καφέ ὕφασμα (19ος αι.)⁴⁹. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς διακρίνεται ἐπικολημένο σπάραγμα ἀπὸ ἔντυπο τοῦ 19ου αι. με θεολογικὸ περιεχόμενο.

48. Τὸ ἐπόμενο τεῦχος (σελ. 221-232) δὲν φέρει ἀρίθμηση, ἐπειδὴ ἔχουν χαθεῖ τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο φύλλο του. Βάσει τοῦ χάσματος στὸ κείμενο καὶ τῆς ἀρίθμησης, συμπεραίνουμε ὅτι θὰ ἔφερε τὸν ἀριθμὸ κ.

49. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 183, μιλά γιὰ κάλυμμα ἐκ χονδροῦ χάρτου νέον, ποὺ ἴσως δὲν ταυτίζεται με τὸ σημερινό.

Κατάσταση: καλή. Ἐρκετὲς φθορὲς ἀπὸ τὴ χρήση στὴν ἐπένδυση τῆς ράχης. Πολλοὶ ρύποι ἀπὸ ὑγρασία, φθορὲς ἀπὸ τὴ χρήση καὶ τρωκτικὰ στὰ πρῶτα φύλλα. Πολλοὶ ρύποι ἀπὸ ὑγρασία καὶ λάσπη στὶς σελ. 383-394. Παλαιότερη συντήρηση μὲ λωρίδες ἀπὸ χαρτὶ στὴ ράχη πολλῶν φύλλων καὶ μὲ μικρὰ κομμάτια χαρτὶ, κυρίως σὲ φθορὲς (σχισίματα) ἀπὸ τὴ χαράκωση.

E. B. E. 485

13ος-14ος αἰ. (παλαιότερο ἑλληνικὸ κείμενο: 10ος-11ος αἰ.) περγ. 239x178mm. 2+153+2 φ. 2 σπῆλ. 34/47 στίχ. ἀκέφ. κολ. παλίμψηστος

I. Νεότερο κείμενο

Τὰ κείμενα τοῦ κώδικα, τόσο αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν σήμερα, ὅσο καὶ αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνονταν στὰ χαμένα του φύλλα καὶ τὰ γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν ἀναλυτικὸ πίνακα περιεχομένων (φ. 1^{rv}), καταγράφονται ἀπὸ τοὺς Κρέμο, Ehrhard καὶ Halkin⁵⁰. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ περιοριζόμαστε σὲ μικρὲς προσθήκες:

Τὰ κείμενα ποὺ παραδίδονταν στὰ χαμένα φύλλα τῆς ἀρχῆς τοῦ κώδικα καὶ καταγράφει ὁ A. Ehrhard εἶναι τὰ *BHG* 1082 καὶ *BHG* 410. Τὰ χαμένα κείμενα στὸ τέλος τοῦ κώδικα ποὺ μποροῦν νὰ ταυτιστοῦν εἶναι τὰ: *BHG* 1980, *BHG* 1089 (ñ 1097 ñ 1114 ñ 1126n), *BHG* 1109 (ñ 1109c), *BHG* 861, *BHG* 747, *PG* 59, 515, *PG* 10, 904, *PG* 56, 525, *BHG* 1488, *PG* 55, 565, *PG* 60, 707 καὶ *BHG* 1734. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτιστοῦν ἐπακριβῶς, ἢ Ἐκλογή κεφαλαίων ἐκ τοῦ Πατερικοῦ (ἀρχ. - τίτλ.: *Κεφάλαια πεντήκοντα*), ὁ λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου γιὰ τὴν Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου (ἀρχ.: *Ἄνθρωποι δύο* πρβλ. *PG* 59, 595-600 - κυρίως 596- καὶ 62, 723-728 - κυρίως 725)⁵¹, ὁ λόγος εἰς κοιμηθέντας τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ

50. ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 258-259· A. EHRHARD, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts. Erster Teil: die Überlieferung*, τόμ. 3 [Texte und Untersuchungen 52], Λιπία 1939-1952 (ἀνατ. Osnabrück 1965), 235-238, 333 σημ. 1· HALKIN, *Catalogue*, 58-59. Βλ. ἐπίσης: I. Mossay, *Repertorium nazianzenum. Orationes. Textus graecus. 3: Codices Belgii, Bulgariae, Constantinopolis, Germaniae, Graeciae (pars prior), Helvetiae, Hiberniae, Hollandiae, Poloniae, Russiarum, Scandinaviae, Ucrainae et codex uagus* [Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums. Neue Folge. 2 Reihe: Forschungen zu Gregor von Nazianz 10], Paderborn 1993, 116· F. WINKELMANN, Die Überlieferung der Passio Eusignii (*BHG* Nr. 638-640e), *Philologus* 114, 1970, 278.

51. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους δὲν ἀρξίζει ὅπως σημειώνεται στὸν πίνακα περιεχομένων (δηλ. μὲ τὸ χωρίο Λκ. 18:10), ἀλλὰ καὶ οἱ δύο τὸ περιλαμβάνουν στὸ κείμενό τους. Ὁ EHRHARD, *Überlieferung*, τόμ. 3, 237, παραθέτει ὡς ἀρχὴ τὸ *καθ' ἑαυτὸν συνδρομή*, ποὺ ὅμως δὲν ἀναφέρεται στὸν πίνακα περιεχομένων.

(ἀρχ.: Ἐπολλάκις τελει[...]} πρβλ. ἴσως *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων*, PG 95, 248. 22: Ὁ γὰρ πολλάκις τελείους λέλοιπε ...) καὶ τὸ *Συνοδικὸν τῆς ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν πίστεως*, τοῦ ὁποίου δὲν παρατίθεται ἡ ἀρχή.

Ἐπίσης στὸν κώδικα δὲν ὑπάρχει ἡ *Διήγησις περὶ τῆς γεννήσεως Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου* μὲ ἀρχὴ Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ μέγας⁵², ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα περιεχομένων ἔπρεπε νὰ βρίσκεται μετὰ τὸ *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου* (φ. 137^v: σώζεται μόνον ἡ ἀρχὴ) καὶ πρὶν τὸ κείμενο γιὰ τοὺς ἅγιους Τεσσαράκοντα (φ. 138^r). Προφανῶς ἡ διήγησις παρεδίδετο σὲ κάποιον χαμένο σήμερα τεῦχος.

Ἀντιθέτως, στὸν πίνακα περιεχομένων δὲν ἀναφέρονται ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἐντοπίζονται σήμερα στὸν κώδικα:

- α) Οἱ βίος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου (φ. 28^r-36^r).
- β) Ὁ λόγος τοῦ Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως (φ. 36^r-38^r).
- γ) Ὁ βίος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέα (φ. 38^v-42^v).
- δ) Ἐνδεχομένως ὁ βίος τῆς ἁγίας Βαρβάρας (φ. 50^v-54^r), ἂν καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ φαίνεται νὰ ἔχει ἐκπέσει μέρος τοῦ πίνακα.
- ε) Ἡ διήγησις περὶ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου (φ. 74^r: BHG 255b), ἡ ὁποία περιλαμβάνεται στὸ βίον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (φ. 66^r-76^v: BHG 260a)⁵³. Ἐνδεχομένως στὸν ἴδιον βίον περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἀνεπίγραφες διηγήσεις τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου (φ. 76^r: ἀρχ.: *Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος ὡσπερ οἱ ἰχθεῖς χρονίζοντες τῇ ξηρᾷ ...*), οἱ ὁποῖες ἐπίσης δὲν ἀναφέρονται στίς περιγραφὰς τοῦ κώδικα καὶ στὸν πίνακα περιεχομένων.

II. Παλαιότερο ἑλληνικὸ κείμενο

φ. 95 καὶ 98: ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον (φ. 98^v: *ἐπετι[...][...]τε [π]ροσηνέχθη αὐ[...][...] δαι[...][...] τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσε αὐτόν ὥστε κωφὸν καὶ τυφλὸν λαλεῖν καὶ βλέπει[...]*} καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον Mt. 12:16-23).

φ. 1-153: ἡ νεότερη γραφὴ τοῦ 13ου-14ου αἰ. Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους ἄγραφα. Τὰ φύλλα τοῦ κώδικα προέρχονται ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς κώδικες μὲ λατινικὴ γραφὴ καὶ ἓνα μὲ ἑλληνικὴ: α) φ. φ. 1-29, 34-44, 49-50, 59-69, 74-76, 93-94, 99-110, 115-118, 123-126, 131-132, 137-139, 144-147, 152-153: γραφὴ λατινικὴ, μεγάλων διαστάσεων, πολὺ ἀραιή, σὲ δύο στήλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη⁵⁴. Προέρχονται ἀπὸ κώδικα

52. Τὴν ἔλλειψιν ἐπισημαίνει καὶ ὁ EHRHARD, *Überlieferung*, τόμ. 3, 237 καὶ σημ. 2.

53. Βλ. HALKIN, *Catalogue*, 58.

54. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 157, τὴ χρονολογεῖ στὸν 10ο αἰ. καὶ τὴ χαρακτηρίζει προγενέστερη τῶν ὑπολοίπων λατινικῶν.

πολύ μεγάλων διαστάσεων (τὸ πλάτος του ὑπολογίζεται σὲ 390mm. περ.), τοῦ ὁποῖου τὸ κάθε φύλλο ἀποτελέσει ἕνα δίφυλλο γιὰ τὸν νέο, β) φ. 30-33, 45-48, 51-58, 70-73, 111-114, 119-122, 127-130, 133-136, 140-143, 148-151: γραφὴ λατινική, μικρότερων διαστάσεων ἀπὸ τὴν α', κάθετη πρὸς τὴ νεότερη, σὲ μία στήλη. Τὸ κάθε φύλλο τοῦ ἀρχικοῦ κώδικα ἀποτελέσει ἕνα δίφυλλο γιὰ τὸν νέο, γ) φ. 77-92, 96-97: γραφὴ λατινική, μικρότερων διαστάσεων ἀπὸ τὴς ἄλλες δύο, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη· διακρίνεται ἐλάχιστα⁵⁵, δ) φ. 95 καὶ 98 (δίφυλλο): γραφὴ ἑλληνική τοῦ 10ου-11ου αἰ., σὲ δύο στήλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη.

Ἔλη: Περιγαμνὴ χονδρὴ, ὑποκίτρινη, μέτριας-κακῆς ποιότητας. Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους (φ. <I-II>, <α-β>) ἀπὸ χαρτὶ γαλάζιο-πράσινο, τραχὺ, λεπτό, σύγχρονο τῆς στάξεως.

Σύνθεσις τευχῶν: 2 (<II>· τὸ πρῶτο φύλλο ἐσώφ. ἀρχῆς), 1 (1), 1+1 (3· βάσει τοῦ περιεχομένου, ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ φύλλα αὐτὰ εἶναι παραποποιημένα καὶ ἀρχικὰ ἀκολουθοῦσαν μετὰ τὸ φ. 132), 4x8 (35), 8-1 (42· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 38), 3x8 (66), 10 (76), 7x8 (132), 8-3 (137· λείπουν 2 φ. πρὶν τὸ φ. 133 - τὰ φ. 2 καὶ 3 τοῦ κώδικα - καὶ 1 φ. μετὰ τὸ φ. 137, μὲ χάσμα στὸ κείμενο), 2x8 (153· βάσει τοῦ πίνακα περιεχομένων καὶ τῶν χασμάτων στὸ κείμενο ποῦ τελειώνει κολοβὸ στὸ φ. 137^V καὶ ἐκείνου ποῦ ἀρχίζει ἀκέφαλο στὸ φ. 138^F, λείπει ἕνα τοῦλάχιστον τεῦχος μεταξὺ τῶν φ. 137 καὶ 138), 2 (<β>· τὸ δεύτερο φύλλο ἐσώφ. τέλους). Ἀρίθμηση τευχῶν, μὲ κόκκινα ἑλληνικὰ ψηφία, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ γραφέα, διακρίνεται μόνον στὴ μέση τοῦ κάτω περιθωρίου τῶν φ. 109^F καὶ 116^V (ἀρ. ις). Βάσει αὐτῆς ὑπολογίζεται ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κώδικα ἔχουν ἐκπέσει δύο τεύχη. Ὡστόσο, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τὸν πίνακα περιεχομένων ἀπουσιάζουν μὲ βεβαιότητα οἱ τίτλοι τῶν τριῶν κειμένων ποῦ καλύπτουν τὰ φ. 28^F-42^V (δύο ἀκριβῶς τεύχη), ἂν καὶ τὰ κείμενα ὑπάρχουν κανονικά, καὶ μάλιστα γραμμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον γραφέα. Αὐτὸ πιθανότατα σημαίνει ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ (καὶ τὰ ἀντίστοιχα φύλλα) δὲν ὑπῆρχαν στὸν ἀρχικὸ σχεδιασμὸ τοῦ τόμου καὶ προστέθηκαν ἀργότερα. Ἄν ἡ ἀρίθμηση τῶν τευχῶν ἔγινε προτοῦ προστεθοῦν αὐτὰ, τότε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κώδικα πρέπει νὰ λείπουν τέσσερα τεύχη.

Σημειώματα: ἐσώφ. ἀρχῆς: Ἄρ. — *Καταλόγου Γραμματείας ἐκκλ. / πεμφθέντος τῆ 20 Ὀκτωβρίου 1843. / Ἐκ τῆς ἐν Λοκρίδι Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μαλεσσῦνης, ἀνακαλυφθέν) παρὰ / τοῦ ἱεροκέρυκος Κ^{ου} Καλλινίκου Καστόρη.*

Διακόσμηση: Ἐπίπιπλα, τίτλοι καὶ πρωτογράμματα μὲ κόκκινο μελάνι.

Στάξεσις: Χαρτόνι καὶ μαρμαρόκολλα. Στὴ ράχη ἐπένδυσις ἀπὸ κασιανὸ ὕφασμα (ἀρχ. 19ου αἰ.).

Κατάστασις: κακὴ. Τὸ σῶμα τοῦ κώδικα ἀποκολλημένο σχεδὸν ἐντελῶς ἀπὸ τὴ στάξεσις. Πολλὰ φύλλα ἀποκολλημένα ἢ ἔτοιμα νὰ ἀποκολληθοῦν ἀπὸ τὸ σῶμα. Πολλοὶ ρύποι ἀπὸ ὑγρασία καὶ λιγότεροι ἀπὸ τὴ χρῆσις. Λίγες φθορὲς ἀπὸ ἔντομα στὸ ἄνω περιθώριο πολλῶν φύλλων. Ἀρκετὲς φθορὲς ἀπὸ τρωκτικὰ στὸ ἄνω περιθώριο τῶν πρώτων φύλλων, μὲ χάσματα στὸ κείμενο. Φθορὲς (σχισίματα) σὲ ἀρκετὰ φύλλα ἀπὸ τὴ χαράκωσις. Μελάνι ἐν μέρει

55. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 257, θεωρεῖ ὅτι τὰ φύλλα αὐτὰ (δύο τεύχη καὶ ἕνα δίφυλλο) προέρχονται ἀπὸ τὸν β' γραφέα (ἂν καὶ ἔχουν τοποθετηθεῖ μὲ τὴ γραφὴ κάθετη πρὸς τὸ νεότερο κείμενο) καὶ κατὰ συνέπεια διακρίνει δύο λατινικοὺς κώδικες, ἀντὶ γιὰ τρεῖς.

ἐξίτηλο (κυρίως τὸ κόκκινο, καὶ μάλιστα στὸν πίνακα περιεχομένων). Παλαιότερη συντήρηση ὀρισμένων τευχῶν μὲ λωρίδες ἀπὸ χαρτί.

E. B. E. 637

14ος αἰ. περὺ. 347x249mm. 1+122 φ. 2 στήλ. 48/55 στίχ. ἀκέφ. κολ. τὰ φ. 21 κ.έ. παλίμψηστα

I. Νεότερο κείμενο

φ. 1-122: Παρακλητική ἀρχ. (ἀκέφ.): *Ῥάθυμε· ἕως πότε ψυχὴ μου προσεπιμένεις τοῖς κακοῖς· θέλησον οὖν ἐπιστρέψαι ...· ὥδῃ ν'. Κάμινός ποτε πυρὸς ἐν Βαβυλώνι ...· ἦχος β', Τετάρτη πρωῖ φ. 122^v τέλ. (κολ.): *Ἐξαποστειλάριον ἑωθινὸν ζ'. Δεικνύων ὅτι ἄνθρωπος Σῶτερ εἶ κατ' οὐσίαν ἐν μέσῳ σταῖς ἐδίδασκες ...· Ἐν τῇ γαστρῇ σου Κύριος ἀπολλύμενον κόσμον ... καὶ γὰρ χαρὰν ἐπήγασας πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ.**

Χάσμα στὸ κείμενο

φ. 4^v-5^r: *Πέμπτη ἑσπέρας σιχηρὰ σταυρώσιμα· ἦχος β'. Σῶσόν με Χριστέ Σωτὴρ τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ ... τρίβον διοδεύσας πρὸς πλάτος φθάσω τῆς ἐκεῖ μακαριότητος. - κον τοῦ ἀθανάτου Πατρὸς τὸν πάντας θανάτου λυτρούμενον ...· ἦχος β', Παρασκευὴ πρωῖ.*

II. Παλαιότερο κείμενο

φ. 21-122: Παλαιὰ Διαθήκη στὰ ἀρμενικά⁵⁶.

φ.1-122: ἡ νεότερη γραφὴ τοῦ 14ου αἰώνα. Φ. 21-122: ἡ παλαιότερη γραφὴ ἀρμενικὴ, σὲ δύο στήλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη· διακρίνεται ἀρκετὰ καλὰ ἕως τὸ φ. 50· στὴ συνέχεια διακρίνεται ἐλάχιστα ἢ καθόλου.

*Υλῆ: Περγαμνὴ κονδρὴ, ὑποκίτρινη.

Σύνθεση τευχῶν: 1 (<I>· ἄλλοτε ἑσώφ. ἀρχῆς), 6-2 (4· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 2 καὶ 1 φ. μετὰ τὸ φ. 3), 8 (12), 10-2 (20· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 15 καὶ 1 φ. μετὰ τὸ φ. 16), 6 (26), 11x8 (114), 6 (120), 2 (122). Καμμία ἀρίθμηση τευχῶν.

Σημειώματα: φ. 8^v (μονοκονδ.): *† ιερομοναχος ...ος*. φ. 68^v (μονόγραμμα): *ΚΩΣΗΦ*. φ. 32^r: σλαβικὸ σημεῖωμα.

Διακόσμηση: Ἐπίτιλα, διακοσμητικὲς ταινίες, τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μὲ κόκκινο μελάνι. Ὅρισμένα ἐπίτιλα μὲ κόκκινο καὶ πράσινο μελάνι (λ.χ. φ. 45^v). Στὸ φ. <I^r> ὀλοσέλιδο πολυχρῶμο διακοσμητικὸ σχέδιο μέσα σὲ περιμετρικὸ πλαίσιο (ἐνδεχομένως ἀπομίμηση πινακίδας στάχωσης μὲ πολύτιμους λίθους). Στὸ φ. <I^v> ὀλοσέλιδο πολυχρῶμο διακοσμητικὸ σχέδιο, μέσα σὲ περιμετρικὸ πλαίσιο, μὲ σταυρὸ, πηνά, δικέφαλο ἀετὸ καὶ τὰ σύμβολα τῶν Εὐαγγελιστῶν, ζωγραφισμένα ἀπὸ τρία διαφορετικὰ χέρια. Διά-

56. Σύμφωνα μὲ τὸν ΣΑΚΕΛΛΙΩΝΑ, *Κατάλογος*, 119, ὁ ὁποῖος συμβουλευθῆκε ἀνώνυμο ἀρμένιο ἱερέα.

φορα άλλα πρόχειρα σχέδια έχουν ζωγραφισθεί στο έσωτερικό της πινακίδας άρχης (ή αποτυπώθηκαν από το φ. <I>, το οποίο άλλοτε ήταν επικολλημένο στην πινακίδα). Στο παλαιότερο κείμενο διακρίνεται έρυθρογραφία, ένιστε με χρήση και κίτρινου χρώματος (λ.κ. φ. 37¹).

Στάχωση: Ξύλο και μαύρο δέρμα με έκτυπα σχέδια. Ίχνη τριών ίμάντων και αντίστοιχων θηλυκωτήρων.

Κατάσταση: μέτρια. Πολλές φθορές από έντομα και από τη χρήση στις πινακίδες. Πολλοί ρύποι από τη χρήση. Τά φ. 1-4 και 121-122 αποκολλημένα από το σῶμα του κώδικα.

E. B. E. 842

Ο κώδικας έχει περιγραφεί αναλυτικά από τους C. N. Constantinides-R. Browning, οι οποίοι ὅμως δέν ταύτισαν τὸ παλαιότερο κείμενο, ἄν καὶ κατάφεραν νὰ διαβάσουν ἱκανὸ δείγμα του στὴ σελ. 172⁵⁷.

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ (*πρὸς ἀλλήλους ταπεινώσωμεν τὴν γραῖδα ταύτην. Καὶ λέγουσιν αὐτῇ [...] λογισμό σου καὶ ὅτι ἰδοὺ [...]ταὶ πρὸς [...] ἔρχονται γυναῖκα οὖσαν. Λέγ[...]μᾶς Σάρρα· τῇ μὲν φύσει γυνή*) διαπιστώνουμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ μία ἀλφαιβητικὴ συλλογὴ ἀποφθεγμάτων Πατέρων, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸν Παλλάδιο Ἐλενουπόλεως, ὡς συμπλήρωμα στὴ Λαυσιακὴ ἱστορία (PG 65, 420, στ. 43-47). Ἀπὸ τὴν ἴδια συλλογὴ προέρχεται καὶ τὸ ἀπόσπασμα πὸν διαβάζουμε στὴ σελ. 66 (*ἀπεκρίθη αὐτοῖς οὐδέν, καὶ φωνήσας τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν εἶ[...] τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἀνάγνωθι α[...] PG 65, 400, στ. 46-49.*

Ἀπὸ μία ἄλλη συλλογὴ ἀποφθεγμάτων προέρχεται τὸ ἀπόσπασμα πὸν διαβάζουμε στὴ σελ. 1: *Ἀποφ[...] Ἡρωτηθη [...] τοῦ φωτὸς συγκρασ[...] ἀνώνυμη συλλογὴ τοῦ κώδ. Par. Coisl. gr. 126 ἔκδ. F. Nau, Histoires des solitaires égyptiens, ROC 12 (1907), 48.*

Ἐξάλλου δύο ἀκόμη ἀποσπάσματα προέρχονται ἀπὸ τὴ συλλογὴ ἀποφθεγμάτων πὸν δημοσίευσε ὁ L. Clugnet· σελ. 23: *τὸ μεράκιον ἐκεῖνον [...] τὴν ἁγίαν Ἀναστασίαν καὶ δε[...]* (Περὶ τοῦ λοτόμου Εὐλογίου)· L. Clugnet, *Vie et récits de l'abbé Daniel, de Scété, I. Texte grec, ROC 5 (1900), 257. 31-32 (καὶ μετὰ δύο ἔτη πάλιν βλέπω κατ' ὄναρ τὸ μεράκιον ἐκεῖνο εἰς τὴν ἁγίαν Ἀνάστασιν καὶ λέγω ἐν ἑαυτῶ...)*· σελ. 33:

57. C. N. CONSTANTINIDES – R. BROWNING, *Dated Greek Manuscripts from Cyprus to the year 1570* [DOS 30. Cyprus Research Centre. Texts and Studies of the History of Cyprus 18], Washington-Λευκωσία 1993 119-123 (σχετικὰ μὲ τὸ παλαιότερο κείμενο βλ. 122 καὶ σημ. 7). Βλ. ἐπίσης C. N. CONSTANTINIDES, *Dated Greek Manuscripts from Cyprus to the year 1570. A Project, Ἐπετηρίδα 12-16, 1984-1987* (ἔκδ. 1988), 655, 671. Οἱ δύο ἐρευνητὲς διατύπωσαν μόνον τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται γιὰ κείμενο πατερικὸ, ἴσως τοῦ Χρυσοστόμου.

*Περὶ ἀργυροπράτου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· Ἦν τις ἀργυροπράτης ἐν [...] BHG 121· Clugnet, Vie, 370*⁵⁸.

Τέλος, στὴν περιγραφή τοῦ κώδικα, τῶν Κωνσταντινίδη- Browning μπορούμε νὰ προσθέσουμε καὶ δύο ἀκόμη παρατηρήσεις:

- α) Τὸ δίφυλλο τῶν σελ. 121-2/135-6, ὅπως καὶ οἱ σελ. 137-150, δὲν εἶναι παλίμψηστα.
- β) Ἡ παλαιότερη γραφή εἶναι ὀξυκόρυφη κεκλιμένη τοῦ 8ου αἰ., σὲ δύο στήλες⁵⁹.

E. B. E. 864

14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 10ος καὶ 10ος-11ος αἰ.) περγ. 279x210mm. 386 σελ. 2 στήλ. 31 στίχ. οἱ σελ. 1-276, 325-388 παλίμψηστες

I. Νεότερο κείμενο

σελ. 3-388: Μηναιὸ Δεκεμβρίου (*Μὴν Δεκέμβριος ἔχων ἡμέρας λα*).

II. Παλαιότερο κείμενο

- α) Τριώδιο (σελ. 4: *Σταυροῦσαι καὶ σῴζης με καὶ θνήσκεις καὶ ζωοῖς [ἐ]μέ· ὦ εὐσπλαγχνίας ὦ φιλανθρωπίας σου τίς ἤκουσεν τίς εἶδεν Παρασκευὴ τῆς ε' ἑβδομάδας, ὄρθρος, Follieri, *Initia*, τόμ. 3, 528· σελ. 42: *ὁ κριτῆς ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ· βίβλοι ἀνοίγονται καὶ πράξεις ἐλέγχονται ἄγγελοι περιτρέχουσιν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, ὄρθρος*).*
- β) Πεντηκοστάριο (σελ. 45: *ἀνιόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὄντως ἐλεύσεται μετὰ δόξης κρῖναι ...*· Τετάρτη πρὸ τῆς Ἀναλήψεως, ὄρθρος· σελ. 46: *Τίς σου τὰ ἱμάτια ἐρυθρὰ φιλάνθρωπε ληνὸν νῦν ἐπάτησα*· Τετάρτη πρὸ τῆς Ἀναλήψεως, ὄρθρος, Follieri, *Initia*, τόμ. 4: T-Y [ST 214], Βατικανὸ 1963, 155).
- γ) Βασιλείου Καισαρείας, Ἠθικά· Περὶ βαπτίσματος, λόγος πρῶτος (σελ. 54: *Τί ἴδιον Χριστιανοῦ· Τὸ διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἐξ ὕδατος [...] ἄνωθεν. Τί ἴδιον τοῦ γεννηθέντος [...] Τὸ καθὼς ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐφ[...] νεκρὸν εἶναι καὶ*

58. Ὁ τίτλος στὴν ἔκδοση εἶναι διαφορετικὸς: *Ἐπὶ Ἀνδρονίκου ἀργυροπράτου καὶ Ἀθανασίας γυναικὸς αὐτοῦ*. Εὐχαριστοῦμε τὴν καθηγήτρια Chiara Faraggiana, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ τὴν παράδοση τοῦ κειμένου τῶν Ἀποφθεγμάτων Πατέρων καὶ μᾶς ὑπέδειξε τὴν παραπάνω ἔκδοση γιὰ τὴν ταύτιση τῶν ἀποσπασμάτων.

59. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 131 καὶ σημ. 677, τὴ χαρακτηρίζει γενικὰ ὀξυκόρυφη, τοῦ 7ου ἢ τοῦ 8ου αἰ., συγκρίνοντάς τιν μετὰ γραφῆς κωδίκων τῆς Λαυρεντιανῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 152, ὑποθέτει ὅτι εἶναι τοῦ 9ου αἰ.

ἀκίνητον PG 31, 868-869 σελ. 102: *Περὶ βαπτίσματος. Ὅτι δεῖ πρῶτον μ[...]*ναὶ τῷ Κυρίῳ καὶ τότε καταξιοθῆναι τοῦ ἁγίου [...] PG 31, 1513⁶⁰). Ἐνδεχομένως παραδίδονται καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ ἰδίου συγγραφέα.

- δ) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἐπιτάφιος στὸν Μέγα Βασίλειο (σελ. 53: *Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγα Βασίλειον [...]* πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις τῶν λόγων [...] ὁ μέγας Βασίλειος ἔκδ. F. Boulenger, *Grégoire de Nazianze. Discours funèbres en l'honneur de son frère Césaire et de Basile de Césarée*, Παρίσι 1908, 58 1' σελ. 188: *μὴ τὸ φαῦλον ἀνεπίμικτον ἔχον [...]* τοῦμεν ἡσυχίου μὲν ὄντος ὁ.π., 186). Ἐνδεχομένως παραδίδονται καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ ἰδίου συγγραφέα.

σελ. 3-388: γραφὴ τοῦ 14ου αἰ. Στὶς σελ. 290-296 μουσικὰ σημεῖα ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα. Σὲ ἄλλες σελίδες (λ.χ. σελ. 20, 180-181) τὸ διάσιχο εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο, μὲ τὴν προοπικὴ νὰ γραφοῦν μουσικὰ σημεῖα. Στὰ παλίμψηστα φύλλα τὸ μελάνι τοῦ νεότερου κειμένου εἶναι μαῦρο, ἐνῶ στὰ ὑπόλοιπα καστανό, προφανῶς ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀνάγκη νὰ καλυφθεῖ τὸ παλαιὸ κείμενο. Οἱ σελ. 1-2 ἄγραφες, ἀλλὰ προερχόμενες σαφῶς ἀπὸ παλαιότερο κώδικα.

Τὰ παλίμψηστα φύλλα προέρχονται ἀπὸ τρεῖς κώδικες τοῦ 10ου καὶ τοῦ 11ου αἰ.⁶¹ (γραφὴ μικρογράμματι, κάθετη πρὸς τὴ νεότερη), οἱ ὁποῖοι διακρίνονται περισσότερο βάσει τοῦ περιεχομένου καὶ λιγότερο τῆς γραφῆς (ἡ διαφορὰ φαίνεται καλύτερα συγκρίνοντας τὶς σελ. 45 καὶ 53): α) κώδικας τοῦ 10ου αἰ. μὲ τὰ προαναφερθέντα ἔργα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (ἐνδεχομένως καὶ ἄλλα τῶν ἰδίων ἢ καὶ ἄλλων Πατέρων), β) Πεντηκοστάριο τοῦ 10ου-11ου αἰ., γ) Τριώδιο τοῦ 11ου αἰ. Τὸ παλαιότερο κείμενο διακρίνεται ἀρκετὰ καλά, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φύλλα μετὰ τὴ σελ. 327, ὅπου φαίνεται ἐλάχιστα. Σὲ ὀρισμένα φύλλα (λ.χ. σελ. 80, 181-182) διακρίνεται καθαρὰ ἡ παλαιὰ χαράκωσις, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει παλαιὸ κείμενο. Κάθε δίφυλλο τοῦ κώδικα (ἕως τὴ σελ. 325) προήλθε ἀπὸ συγκόλλησις (παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη γραφὴ) δύο τεμαχίων περγαμνῆς τοῦ παλαιοῦ, συνήθως σὲ ἀναλογία 2/3+1/3 τοῦ νέου φύλλου (στὰ πρῶτα τοῦλάχιστον φύλλα τοῦ κώδικα). Μάλιστα, στὰ πρῶτα φύλλα τὸ σημεῖο ἔνωσης βρίσκεται ἐναλλάξ στὸ κάτω μέρος τοῦ νέου φύλλου καὶ στὸ ἄνω. Ὁ τόπος χρησιμοποίησης τῶν παλαιῶν φύλλων ἀλλάζει μετὰ τὴ σελ. 325, ὅπου τὰ παλαιὰ δίφυλλα χρησιμοποιήθηκαν ἀνοικτὰ γιὰ νὰ ἀποτελέσουν ἓνα νέο φύλλο.

⁶⁰ Ὑλπ: Περγαμνὴ κονδρὴ, λευκὴ, μέτριας ποιότητας.

Σύνθεσις τευχῶν: 1+8 (18' τὸ φ. 1/2 ἐνωμένο μὲ τὸ τετράδιο), 23x8 (388' οἱ ἀριθμ. σελίδων 128-129 δὲν δόθηκαν). Πολλὰ δίφυλλα φαίνονται τεχνητὰ: τὰ δύο φύλλα τοὺς ἐνώνονται (ἢ ἐνισχύονται) μὲ λωρίδες. Ἀρίθμηση τευχῶν μὲ ἑλληνικὰ ψηφία, στὴν κάτω δεξιὰ γωνία τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ τοῦ verso τοῦ τελευταίου.

60. Τὸν τίτλο *Περὶ βαπτίσματος* διέκρινε καὶ ὁ REICH, *Palimpseste*, 96, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ταυτίσει τὸ κείμενο.

61. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 156. χαρακτηρίζει τὴν παλαιότερη γραφὴ γενικὰ ὡς «*παρεμφορὴ πω τῆ τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος*».

Σημειώματα: Ἐσώτ. τῆς πινακίδας ἀρχῆς: *εἰούτο τὸ χαρτὴ εἴ]νε τὸ παντώκρα<τορα>*. Τὸ ἴδιο σημεῖωμα (ἀπὸ τὸ ἴδιο κέρι) ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὴ σελ. 1.

Διακόσμηση: Στὸ νεότερο κείμενο ἐπίτιπλα, τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μὲ κόκκινο μελάνι. Στὴ σελ. 2, κάθετα πρὸς τὸ κείμενο, σταυρὸς μὲ μαῦρο μελάνι (προερχόμενος ἴσως ἀπὸ τὸν παλαιότερο κώδικα). Στὸ παλαιότερο κείμενο δὲν παρατηρεῖται ἐρυθρογραφία.

Στάκωση: Ξύλο καὶ κόκκινο δέσμα μὲ ἔκτυπα σχέδια καὶ ἐννέα γόμφους σὲ κάθε πινακίδα (σώζονται ὀρισμένοι). Δύο θηλυκωτῆρες καὶ ἴκνη δύο ἱμάντων.

Κατάσταση: καλή. Λίγοι ρύποι ἀπὸ τὴ χρήση καὶ ὑγρασία, κυρίως στὰ πρῶτα φύλλα. Ἀρκετὲς φθορὲς ἀπὸ τὴ χρήση στὸ δέσμα τῆς ράχης.

E. B. E. 874

13ος, 14ος, 15ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 8ος-9ος, 10ος, 11ος αἰ.) χαρτ. καὶ περγ. 202x142mm. 2 φ.+766 σελ.+2 φ. 21 στίχ. (στὰ χαρτῶα φύλλα), 25, 29/30, 20/23 στίχ. (στὰ περγαμνὰ φύλλα) ἀκέφ. κολ. παλίμψηστα ὅλα τὰ περγαμνὰ φύλλα

I. Νεότερο κείμενο

σελ. 1-766: Τριῶδιο⁶² σελ. 1 ἀρχ. (ἀκέφ.): *ρήσας τὴν ἀμαρτίαν τῇ δρεπάνῃ ἐθέρισα ...* (Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἐσπερινός, α' τροπάριο)· σελ. 766 τέλ. (κολ.): *Τῇ Παρασκευῇ τῆς γ' ἐβδομάδος εἰς τὴν α' στίχ* (Παρασκευὴ τῆς γ' ἐβδομάδας, ὄρθρος)· ὅμως λίγο πρὸ πάνω: *Ἐλπίς τοῦ κόσμου ἀγαθή, Θεοτόκε παρθένε ...* (Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, ὄρθρος).

Τὸ κείμενο παρουσιάζει ἀρκετὰ χάσματα, ἐνῶ, ὅπως φαίνεται ἔχει διαταραχθεῖ σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ ἡ σειρὰ τῶν φύλλων. Ἀκολουθῶς σημειώνουμε τὰ χάσματα ποὺ παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἐναλλαγὴ χαρτῶων καὶ περγαμνῶν φύλλων:

σελ. 80-81: *δωρηθῆναι τοῖς ὑμνοῦσί σε τὴν εἰρήνην καὶ τὸ μέγα ἔλεος* (πιθανὸν Τετάρτη τῆς β' ἐβδομάδας, ἐσπερινός) - *[...]γκακοπαθίσωμεν [...] ὡς τε[...] τὰς ψυχὰς ἡμῶν ...* (Τρίτη τῆς Τυρινῆς, ὄρθρος).

σελ. 124-125: *ἀρχαῖον ἀναμορφώσας τῷ* (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὄρθρος) - *Τῇ Κυριακῇ α' τῶν ἀγίων νηστειῶν, καὶ τῶν ἀγίων προφητῶν Μωϋσέως καὶ Ἀαρῶν, καὶ τῶν λοιπῶν. Τῷ Σαββάτῳ ἐσπέρας ... Σὲ τὸν ἀκατάληπτον ...* (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, μέγας ἐσπερινός).

σελ. 142-143: *Δέσποινα πρόσδεξαι τὰς δεήσεις ... πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως* (Σάββατο τῆς α' ἐβδομάδας, ὄρθρος) - *σιν ἐπιτυχῶν [...]θοῦσίν σε· δοξολογῶ σου, πὴν*

62. Στὴν περιγραφή τοῦ REICH, *Palimpseste*, 96. ὁ κώδικας προφανῶς συγγέεται μὲ ἄλλον, ἀφοῦ λέγεται ὅτι ἔχει 650 περγαμνὰ φύλλα (καὶ καθόλου χαρτῶα), κείμενο σὲ 33 στίχους καὶ τὸ νεότερο περιεχόμενό του χαρακτηρίζεται ὡς *Εὐαγγέλια τοῦ ἐνιαυτοῦ*. Ὡστόσο οἱ ὑπόλοιπες πληροφορίες εἶναι ὀρθές.

περὶ πάντων ... Κύριε κατεύθυνον ἡμᾶς τὴν νησι[εῖ]αν δυσσεύοντας ... (Δευτέρα τῆς β' ἑβδομάδας, ὄρθρος)· ὡστόσο πιδ κάτω: *Δίδου μοι κατάνυξιν καὶ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσιν ...* (Κυριακὴ α' τῶν νηστειῶν, ἔσπερινός).

σελ. 206-207: *Νενηστευκῶς Ἐλισσαῖος τὸν παῖδα ... Ἐν τούτῳ γνωρίσωμεν ἀδελφ* (Τρίτη τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος) - *Τὸ ἀλατόμητον ὄρος, τὴν ἀδιόδευτον πύλην, τὴν ἀνωτέραν οὐρανῶν ...* (Τρίτη τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος).

σελ. 239-241: *Υἱέ μου καὶ Θεέ μου γλυκύτατόν μου τέκνον, πῶς φέρεις πάθος ἐπονείδιστον* (Παρασκευὴ τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος) - *[ἀ]παύγασμα, καὶ μόνον [μ]όνως μόνου, Θεοῦ ...* (πιθανότατα Πέμπτη τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος).

σελ. 246-247: *[Ἡ]πλώσας Χριστέ τὰς σὰς σταυρωπ* (Παρασκευὴ τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος) - *Φ[ῶς καὶ ...] παντουργός ...* (Παρασκευὴ τῆς γ' ἑβδομάδας, ὄρθρος).

σελ. 592-593: *Καὶ δῶρ ἡμῖν Κύριε, ἀντὶ τῶν ἐπι[...]*ράνια. *Δοξολογία μεγάλη καὶ ἀπόλυσις* (Κυριακὴ ε' τῶν νηστειῶν, ὄρθρος) - *ὥσπερ Λάζαρον ποίησον, ἵνα ἀπαύστως ἐν ὑμνωδίαις ...* (πιθανὸν Κυριακὴ ε' τῶν νηστειῶν, ὄρθρος).

σελ. 612-613: *μόνου μονογεννητῶρ, μονογενοῦς Υἱοῦ Πατῆρ, καὶ μόνε μόνου, φῶς* (πιθανότατα Πέμπτη πρὸ τῶν Βαΐων, ὄρθρος) - *μὴ ἀποξενώσης με διὰ τὸ μέγα σου ἔλεος ...* (Πέμπτη πρὸ τῶν Βαΐων, ἔσπερινός).

σελ. 615-617: *Τὸν ἐξ αἱμάτων σου ἀγνῶν σωματωθέντα· ζῆτει σταυροθετοκίον* (Τετάρτη τῆς ε' ἑβδομάδας, ὄρθρος) - *σαι λαβεῖν θάνατος πεπι[...]* προαισθόμενος, *τὸν Λάζαρον ...* (Πέμπτη πρὸ τῶν Βαΐων, ἔσπερινός).

II. Παλαιότερο κείμενο

- α) σελ. 81-124, 143-160, 169-206, 241-246, 619-620: τροπάρια ἀπὸ Μηνναῖο Δεκεμβρίου (σελ. 89: *Ἀθραύστοις ὑπομοναῖς 27* Δεκεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 50· σελ. 99: *Ἐπαρθεῖς τῶν πνεύματι τῷ ἀγίῳ 27* Δεκεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 499· σελ. 100: *Χρονικῆς ὑπάρξεως ἐκ παρθένου εἰληφας 27* Δεκεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 5 pars prior: *Φ-Ω, Hymnographi, tabulae* [ST 215], Βατικανὸ 1966, 111· σελ. 100: *Ὡς βαθμίδες καὶ κλίμακες 27* Δεκεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 5 pars prior, 157)⁶³. Σὲ ἄλλες σελίδες, ὡστόσο, διακρίνουμε τροπάρια ἀπὸ ἄλλους μῆνες (σελ. 620: *Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ κγ' Ἡ ἔνδοξος σύλληψις τοῦ Ἰωάννου καλεῖ πρὸς πανήγυριν δεῦτε 23* Σεπτεμβρίου, πβ. Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 18) καὶ ἄλλα ἀταύτιστα (σελ. 101: *Ὡδὴ ζ'. Τὸ πρᾶον Μωϋσέως ἐμμύσω* σελ. 169: *Πάντες Κύριλλον ι[...]*).

63. Ἐκ Μηνναῖο Δεκεμβρίου προέρχεται καὶ τοῦλάχιστον ἓνα ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα ποὺ διάβασε ὁ REICH, *Palimpseste*, 96, σελ. 103: *κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως* (τροπάριο τῶν Χριστουγέννων, 25 Δεκεμβρίου).

- Τέλος, ένα ακόμη απόσπασμα που διάβασε ο Reich ενδεχομένως προέρχεται από Τριώδιο (σελ. 113: *ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας* Τρίτη τῆς α' ἑβδομάδας, ᾠδὴ β').
- β) σελ. 161-168: Ἰωάννου Δαμασκνοῦ, *Ἐκθεσις περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* (σελ. 161: *ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ σεσαρκωμένην διὰ τ[...]* κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον. *Καὶ σεσαρκότες τοίνυν [...]* τῆς [... ἀ]γιότητος, οὗ οὐκ ἐξέστηκε ὄλος [...] ἀλλ' οἴδαμεν ὡς ἐκ τῆς ἔκδ. B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 2 [Patristische Texte und Studien 12], Βερολίνο 1973, 125.45-126. 58).
- γ) σελ. 601-612: απόσπασμα ἀπὸ Κοντακάριο, πιθανότατα Ἰανουαρίου (σελ. 601: *Κονδάκιον τῶν ἀγίων Ἀββάδων Ι[...]. Ἦχος β' πρὸς τὸ τὰ ἄνω ζη[...]. Ἐκ κοσμικῆς συγχύσεως κοντάκιο τῶν ἐν Σινᾷ καὶ Ῥαίθῳ ἀναιρεθέντων ὁσίων Πατέρων, 13 Ἰανουαρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 407· σελ. 602: *Βλέμματι ἀενάῳ ἀτενίσσας θεόφρον τοῦ κόσμου τὰς ματαίας φροντίδας* κοντάκιο τοῦ ὁσίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου, 11 Ἰανουαρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 1, 232). Ὡστόσο ἓνα ἄλλο απόσπασμα ἀπὸ κοντάκιο φαίνεται νὰ συνδέεται μὲ τὸν Φεβρουάριο (σελ. 601: *ἱεροῦ Συμεῶν ἔλαβες εὐχὴν τὴν ὑ[...]* ἡμῶν ἀκούεις. *Χαίροις Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους δόσις· χαίροις ἐκθροῦ ἀοράτου πῶσις. Χαίροις ἀγέλαρκα λογικῶν πρ[...]* κοντάκιο, 2-3 Φεβρουαρίου;).*
- δ) σελ. 593-598, (599-600;), 621-628, 633-640: τροπάρια ἀπὸ ἄδηλο λειτουργικὸ βιβλίον (σελ. 594: *πυρός με πάναγνε, καὶ παθῶν ἀμαυρ[...]* τῷ Ἄδῃ *καλεπῆς κολάσεως δαιμόνων κα[...]* σελ. 595: *ἐκάστοιτε [...]* γαγαστε. [...] τὴν γῆν· σελ. 596: *Καὶ ἤρκται [...]*. Ὁραιοτάτος πέφυκας νεαν[...] Follieri, *Initia*, τόμ. 5 pars prior, 143· σελ. 621: [...] τῶν πειθόμενος, *δυσὶν ἐν ουσίαις α[...]*).
- ε) σελ. 617-618: Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Κατηχήσεις* (σελ. 618: [...] τερα ἀποδοκιμάζεται καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν παρ[...] πολλὰ γὰρ σώματα ἔκδ. W. C. Reischl -J. Rupp, *Cyrilli Hierosolymarum archiepiscopi opera quae supersunt omnia*, τόμ. 2, Μόναχο 1860 (ἀνατ. Hildesheim 1967), 128.

Ἡ νεότερη γραφή προέρχεται ἀπὸ πέντε γραφεῖς: α) σελ. 1-80, 125-142, 207-240, 247-592, 613-616, 629-632, 641-766 (δηλ. σὲ ὅλα τὰ χαρτῶα φύλλα): γραφή τοῦ 15ου αἰ., ἀραιή, ἀρκετὰ ἐπιμελής, δεξιοκλινής, β) σελ. 81-124, 143-206, 241-246: γραφή τοῦ 13ου-14ου αἰ., μεγάλων διαστάσεων, μὲ ἔντονα μαῦρο μελάνι, λιγότερο ἐπιμελής, γ) σελ. 593-600, 621-628, 633-640: γραφή τοῦ 13ου αἰ., ἐπιμελής, μεγάλων διαστάσεων, μὲ ἔντονα μαῦρο μελάνι, δ) σελ. 601-612: γραφή τοῦ 14ου αἰ., μεγάλων διαστάσεων, μὲ ἔντονα μαῦρο μελάνι, ε) σελ. 617-620: γραφή τοῦ 14ου αἰ., ἀμελής, μεγάλων διαστάσεων, μὲ ἔντονα μαῦρο μελάνι (ὁμοιάζει μὲ αὐτὴ τοῦ x. β). Ὅπως φαίνεται, ὁ κώδικας συγκροτήθηκε ἀπὸ τὸν γραφέα α, ὁ ὁποῖος συγκέντρωσε φύλλα ἀπὸ ἄλλα Τριώδια καὶ προσπαθῆσε νὰ τὰ ἐνώσει, καλύπτοντας ὁ ἴδιος τὰ χάσματα στὸ κείμενο.

Τὰ παλίμψηστα φύλλα προέρχονται ἀπὸ πέντε κώδικες: α) σελ. 81-124, 143-160, 169-206, 241-246, 619-620: γραφή τοῦ 8ου-9ου αἰ., ὀξυκόρυφη (ἐνίοτε ἐλαφρῶς κεκλιμένη), σὲ μία στίλη, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Τὸ περιεχόμενο τῶν φύλλων αὐτῶν δείχνει νὰ ἀνήκει σὲ διαφορετικὰ λειτουργικὰ βιβλία, γεγονός πού ἴσως ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὴν πιθανὴ προέλευσί τους ἀπὸ μία σειρά κωδίκων λειτουργικοῦ περιεχομένου πού θὰ εἶχε γραφεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, β) σελ. 161-168: γραφή μικρογράμματι τοῦ 11ου αἰ., σὲ δύο στῆλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη· διακρίνεται μὲ δυσκολία, γ) σελ. 601-612: γραφή μικρογράμματι, τοῦ 10ου αἰ., σὲ μία στίλη, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη, δ) σελ. 593-600⁶⁴, 621-628, 633-640: γραφή μικρογράμματι, τοῦ 11ου αἰ., σὲ μία στίλη, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη, ε) σελ. 617-618: γραφή τοῦ 8ου-9ου αἰ., ὀξυκόρυφη κεκλιμένη, σὲ δύο στῆλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους (φ. <I-Π^v>, <α^r-β>) καὶ ἡ σελ. 240 ἄγραφα, ἐνῶ οἱ σελ. 616 καὶ 754 καλύπτονται ἀπὸ σημειώματα.

⁶⁴Υψηλ: Χαρτί ἰταλικό, ὄχι σιλιπνό, μὲ ὕδατόσημα (σελ. 1-80, 125-142, 207-240, 247-592, 613-616, 629-632, 641-766)⁶⁵. Περγαμνὴ λευκὴ-ὑποκίτρινη, χονδρὴ, συρρικνωμένη (σελ. 81-124, 143-206, 241-246, 593-612, 617-628, 633-640). Τὰ ἐσώφυλλα καὶ τὰ παράφυλλα ἀρχῆς καὶ τέλους ἀπὸ σιλιπνό, καστανόχρωμο χαρτί, σύγχρονο τῆς στάξεως.

Σύνθεσις τευχῶν: δὲν διακρίνεται, ἐξ αἰτίας τῆς παλαιότερης συντήρησης τοῦ κώδικα, κατὰ τὴν ὁποία πολλὰ τεύχη στερεώθηκαν στὸ ἐσωτερικὸ περιθώριό τους ("ράχη") μὲ ραφή ἀπὸ ραπτομηχανή. Καμμία ἀρίθμηση τευχῶν.

Σημειώματα: σελ. 16 (μονοκονδ.): Ἰ Χριστι(ο)φωρος ιερο(ας) εκον(ό)μος.

σελ. 17: Ἰ ἐντιμοτα(ε) αρχον(τα); κύρ Νήκολα χειρως εν Χριστιῶ.

σελ. 47: Μαθεως / Αρανιτις / σιτυκ(αι).

σελ. 299: 1756 Νοεβριου 28 γ<ε>γραφα εγω ο Γηανη του [Nι]/κολου του Κρεκου σταναγγη (= στὸν ἄγιο;).

σελ. 616: απο εμενα τον Γηανη του Νηκολου του Κρεκ[ου] / ης στη μπανουσιτη (= εἰς τὴν πανοσιότητά) σας πατερες.

σελ. 632: α) ζω13 / ζω / ζωιγ (= 1304/5;) β) (πὸ κάτω, χ. τοῦ 18ου αἰ.): την σημερον φανερονο και ομολογο / εγω Δημητρις Παπαδοπουλος προς εδανι/σπηκα δοια τη χρηα μου γροσια 55 / πι γροσια πενοιπαπετε.

σελ. 639: Πουλως / ανα / αναγν / αν<α>γνωστις Γεοργηο.

σελ. 682 (χ. τοῦ 18ου-19ου αἰ.): ἐδόθη η καρ/[ι]ς τοῦ Θεοῦ / καὶ δι αυτο δὲν / [...]εγω προς αὐτὸ / (ἀπὸ ἄλλο χ.) ὁ δόκιμος Αγαπιος / Μιχᾶλης / ὁ δόκιμος Αγαπιος / Μιχᾶλης τὴν 10 τοῦ / Απριλιου 1855.

σελ. 754: α) 1756: Αυγουστου: 6 ειρθα ειγο ο Στε/ρειανος: εις ου στο μοναστηρι Καλαβρειπη/ανος β) πρθα και εγω Κονσταντις Κοθονα/κης Αφησιου γ) 1081 (sic) Αυγουστου προτη / ηλθα εγω ω αναγνωστις / Γεοργηοπουλωσ δ) (ἀπὸ τὸ ἴδιο χ.) 1081 (sic) Αυγουστου προτη ε) (ἀπὸ τὸ ἴδιο χ.) 1081 (sic) Αυγουστου· προτη· ηλθα εγω· ο Δημητρις· Εικωνο/νομω-

64. Ἡ γραφή στὶς σελ. 599-600 δείχνει ἐλαφρῶς διαφορετικὴ καὶ ἴσως εἶναι λίγο παλαιότερη (10ος-11ος αἰ.). Στὴ σελ. 599 διακρίνεται ἓνα ἐπίτιλο, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν στάθηκε δυνατόν νὰ διαβασθεῖ τὸ κείμενο.

65. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 487. χαρακτηρίζει τὸ χαρτί βομβύκινο.

πουλο / Αὔγουστοῦ πρώτῃ ἡλθὰ ἔγω / (ἀπὸ ἄλλο κ.) ὁ δόκιμος Ἀγάπιος Μιχαλόπουλος / 1854 Γραφο τὸν δια να μαθὸ καλὴν 1854.

Διακόσμηση: Στὰ χαρτῶα φύλλα ἐπίπιπλα, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μὲ κόκκινο μελάνι. Στὰ περγαμνὰ φύλλα ἐρυθρογραφία μόνον στὰ φύλλα τῶν γραφέων γ καὶ δ (τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο). Στὸ παλαιότερο κείμενο διακρίνονται πρωτογράμματα μὲ κόκκινο μελάνι.

Στάχωση: Χαρτόνι καὶ ὕφασμα (19ου-20ου αἰ.)⁶⁶.

Κατάσταση: πολὺ κακὴ. Στὰ χαρτῶα φύλλα λίγες φθορὲς ἀπὸ ἔντομα, ἐκτεταμένοι ρύποι ἀπὸ ὕγρασία καὶ μελάνι συχνὰ ἐξίτηλο (λ.κ. σελ. 566). Στὰ περγαμνὰ φύλλα πολλὲς φθορὲς (σχισίματα), κυρίως στὴν ἄνω ἐξωτερικὴ γωνία, μὲ χάσματα στὸ κείμενο. Πολλοὶ ρύποι ἀπὸ ὕγρασία καὶ ἀπὸ τὴ χρήση. Παλαιότερη συντήρηση μὲ λωρίδες ἀπὸ χαρτί.

E. B. E. 880

Μὲ τὸν κώδικα, καὶ ἰδίως μὲ τὸ παλαιότερο κείμενό του, ἀσχολήθηκε ὁ P. J. Alexander, ὁ ὁποῖος τὸν περιέγραψε ἀναλυτικά⁶⁷. Στὴ μελέτη του μποροῦν νὰ γίνουν μόνον λίγες προσθήκες καὶ διορθώσεις:

- Ἀριθμοὶ τευχῶν (γιὰ τὸν νεότερο κώδικα) σημειώνονται ὄχι μόνον στὸ recto τοῦ πρώτου φύλλου κάθε τεύχους, ἀλλὰ καὶ στὸ verso τοῦ τελευταίου, στὰ ἴδια σημεία μὲ τὸ recto.

- Ὁ κώδικας σήμερα φέρει στάχωση ἀπὸ χαρτόνι καὶ μαρμαρόκολλα, μὲ ράχη ἐπενδεδυμένη μὲ πράσινο ὕφασμα, ἢ ὁποία δὲν φαίνεται νὰ ταυτίζεται μὲ ἐκείνη πού εἶδε ὁ Κρέμος καὶ περιέγραψε ὡς *χάρτη χονδρῶ*⁶⁸.

- Ἡ κατάσταση τοῦ τόμου εἶναι γενικὰ καλή. Ἡ στάχωση καὶ τὰ δύο πρώτα τεύχη εἶναι ἐντελῶς ἀποκολλημένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα, ἐνῶ διακρίνουμε λίγους ρύπους ἀπὸ τὴ χρήση.

E. B. E. 1097

13ος-14ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο: 10ος-11ος, 13ος αἰ.) χαρτ. καὶ περγ. 148x105mm. 425 φ. 17/20 στίχ. ἀκέφ. κολ. τὰ φ. 99-108, 131, 140, 201-208 παλίμψηστα

66. Ὁ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 142. εἶδε τὸν κώδικα μὲ τὴν παλαιὰ του στάχωση (μὲ ξύλινες πινακίδες), ἢ ὁποία ὅμως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν περιγραφή του, ἦταν φθαρμένη.

67. P. J. ALEXANDER, *A Neglected Palimpsest of Philo Judaeus: Preliminary Remarks editorum in usum, Studia Codicologica in Zusammenarbeit mit J. Dummer, J. Irmscher und Fr. Paschke herausgegeben von K. Treu* [Texte und Untersuchungen 124], Βερολίνο 1977 1-14, pl. 1-4. Βλ. καὶ ΚΡΕΜΟΣ, *Κατάλογος*, 241-242.

68. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν κώδ. E.B.E. 452.

I. Νεότερο κείμενο

Ἐκείνος παραδίδει διάφορα κείμενα. Παραθέτουμε τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτά:

- φ. 1^r: Ἡρωδιανού, Ἐπιμερισμοί· ἀρχ. (ἀκέφ.): [...] *Πᾶσα λέξις α[...ἀ]ρχομένη διὰ τοῦ ε ψ[ιλοῦ...] οἷον βέβαιος ὁ ἀλ[...] βέβηλος ὁ μυσαρ[ὸς ...], Βενιαμὴν ...*: φ. 82^v τέλ. (κολ.): *μελεδῶνος, θηλυκόν· πυλῶνος* ἔκδ. J. F. Boissonade, *Herodiani partitiones*, Λονδίνο 1819 (ἀνατ. Amsterdam 1963), 4, στ. 7–199, στ. 9.
- φ. 83^r: λογικὴ πραγματεία· ἀρχ.: *Ἐπειδήπερ ἔδοξέ σοι λογικῆς ἀκριβῆ πείρας ὡς ἔχειν ...*: φ. 84^r τέλ. (κολ.): *ὁ δ' ἐξ ἀμφοτέρων καλούμενος περισσάρτιος*.
- φ. 85^r: ἔρμηνεῖα Ψαλμῶν καὶ εὐαγγελικῶν χωρίων· ἀρχ.: *Κείμενον Ἰδοῦ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ* (Ψ. 131:6)· *εὔρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. Ἐρμηνεῖα Ὁ μὲν οὖν Δαβὶδ ἰκέτευσεν οἰκονομῆσαι ναὸν ...*: πβ. Θεοδωρήτου, Ἐρμηνεῖα στουὶς Ψαλμοῦς *PG* 80, 1905. 1 κ.έ.: φ. 208^v τέλ. (κολ.): *ὁ Κύριος ἐγκαλεῖ τοῖς μαθηταῖς δεικνύς ὅτι*.
- φ. 106^r· ἀρχ.: *<Βασι>λεῦ οὐράνιε παράκλητε ...*: φ. 106 τέλ. (κολ.): *σῶσον ἀγαθὲ τὰς*. Τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ μουσικὰ σημεῖα.
- φ. 209^r: γραμματικὴ πραγματεία· ἀρχ. (ἀκέφ.): [...]*νῶν ε[...]* ἀκροάσε[ως...] *καίτοι ὁ λέων [...] ἴδιος ὁ [...] καὶ ἰδία ἡ [...] καὶ ἰδίων τὸ οἰκεῖον καὶ ἰδιάζω ἰώτα ἠδὺς δὲ ὁ γλυκὺς ...*: φ. 233^r τέλ.: *ταῦτα πάντα ψιλοῦνται καὶ βαρύνονται καὶ διὰ τοῦ ω μεγάλου γράφονται*.
- φ. 233^v: πασχάλια τῶν ἐτῶν 1272/3–1293/4· ἀρχ.: *Ἔτος ζψπα' ἰνδικτιῶνος α' κύκλοι Σελήνης ιζ* φ. 235^v τέλ.: *Ἔτος ζωβ' ἰνδικτιῶνος ζ' ... Πάσχα Ἀπριλλίου ιη'*.
- φ. 235^v: γραμματικὴ πραγματεία· ἀρχ. (ἀκέφ.): *κομήτης ὁ πολὺθριξ· κομμωτικός, κομμώτρια· κόμμα τὸ τεμάχιον ...*: φ. 236^r τέλ. (κολ.): *Ἡσαΐας, τραυματίας· πλὴν τοῦ Αἰνείας, Ἐρμείας* πρβλ. Θεόγνωστου, Κανόνες ἢ περὶ ὀρθογραφίας· ἔκδ. J. A. Cramer, *Anecdota graeca e codd. manuscriptorum bibliothecarum oxoniensium*, τόμ. 2, Ὁξφόρδη 1835 (ἀνατ. Amsterdam 1963), 229:3.
- φ. 236^v: χρονολόγιο τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ· ἀρχ.: *Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ...*: τέλ.: *καὶ μετετέθη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*.
- φ. 236^v: σύντομα κείμενα γιὰ διάφορα γραμματικὰ θέματα· ἀρχ.: *Πόσοι τρόποι τῆς ὀξεΐας τρεῖς ...*: φ. 237^v τέλ. (κολ.): *σφεῖς, τουτέστιν ἐκεῖνα ἀπὸ τοῦ ὑμεῖς ὁ ὑμέτερος τῶν ἀντωνυμιῶν ὑμετε*.
- φ. 237^r: α) ἄδηλο κείμενο· ἀρχ.: *Ὁ Αἴας τί ἔπαισε· τῆ ἰδία πατρίδι ἔξωσε τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ὀνόματα καὶ εἰς πλοῖον ...*: τέλ.: *ἔρριπεν αὐτὸν ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἀπεπνίγη β)* ὕμνοι· ἀρχ.: *Τὰς εὐήχους σάλπιγγας τοῦ Χριστοῦ νῦν ...*: Follieri, *Initia*, τόμ. 4, 25· *Τὸν ἐν ἱεράρχαις θαυματουργὸν καὶ θερμὸν προστάτην, τὸν φωστήρα ...*: Τὸν ἐν ἱεράρχαις θαυματουργὸν καὶ τὸν ἐν ἀνάγκαις ταχυνότατον Follieri, *Initia*, τόμ. 4, 200.

- φ. 238^f: ἀποσπάσματα κειμένων μὲ διάστιχο ἑρμηνεία καὶ ἑρμηνευτικὰ καὶ γραμματικὰ σχόλια· ἀρχ. (ἀκέφ.: ἑρμην.): *τοὺς ἡρακλείους ἀνδρικοὺς δεκαδύο, ἐντεῦθεν ἐκμάνθανε φιλότις ἄθλους*: (κείμ.) *Ἰπιροῖς μὲν μέλον τῷ διαγνῶναι νόσον ἀνδρός*: (ἑρμην.) *Τοῖς ἰατροῖς διὰ φροντίδος ἐστὶ ἐν τῷ μαθεῖν ...*: φ. 337^v τέλ.: *πλὴν τοῦ αἴσσω, τὸ ὄρμῳ, δεδίσσω, ἐλίσσω, αἰνίσσω, τὸ αἰνιγματωδῶς δηλῶ.*
- φ. 338^f: Θεοδώρου Προδρόμου, Ἐρωτήματα (Ἐρωτήματα συντεθέντα παρὰ τοῦ σοφωτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου, πρὸς τὴν σεβασμιωτάτην αὐτοκρατορίσσαν)· ἀρχ.: *Καθάπερ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, φιλολογωτάτη μοι βασιλίδων ...*: φ. 407^v τέλ.: *καὶ οἱ ἀόριστοι πάλιν διὰ τοῦ σ ἐποίησαν.*
- φ. 409^f: γραμματικὴ πραγματεία· ἀρχ.: *Ἡ πρώτη συζυγία τῶν εἰς μι. Αἱ δὲ εἰς μι συζυγίαί τεσσαρές εἰσι ...*: φ. 416^v τέλ.: *θελπτόν δὲ τὸ ἀγαπόμενόν ἐστι.*
- φ. 416^v: οἱ γλῶσσες ἀρχαίων λαῶν ἀρχ.: *Γλῶσσαι. α' Ἑβραῖοι β' Ἀσύριοι ...*: τέλ.: *ξη' Κροῖτες.*
- φ. 417^f: γραμματικὴ πραγματεία (Σύνοψις ἀναγκαιοτάτη περὶ διαλέκτων)· ἀρχ.: *Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ φύσει βραχεὰ εἴρηται ...* Ἀκολουθοῦν οἱ τίτλοι: *Περὶ τοῦ τί παρακολουθεῖ τῷ ῥήματι ... Περὶ ἐγκλίσεως ...*
- φ. 418^f: *Στεφάνου τοῦ γραμματικοῦ, Παρὰ τί λέγεται γραμματικὴ, καὶ τί ἐστὶν ἐμπειρία ...*: φ. 424^f τέλ.: *πάθος δέ, ὡς κριτός, ὁ κρινόμενος* Σχόλια στὴν Γραμματικὴ τέχνη τοῦ Διονυσίου· ἔκδ. A. Hilgard, *Grammatici Graeci*, τόμ. 1/3, Λιψία 1901 (ἀνατ. Hildesheim 1965), 566. 20-578. 5.
- φ. 424^f: *Αἱ κράσεις τῶν φωνέντων ...*
- φ. 425^v: Κλαυδίου Αἰλιανοῦ, *Περὶ φύσεως ζῶων* τέλ. (κολ.): *κελιδῶν δὲ ἄρα τῆς ὄρας τῆς ἀρίστης ὑποσημαίνει ... καὶ ὅτε οἱ φίλον καὶ ἔχει καλῶς, ἀπαλλάττεται καὶ οἱ τε ἄνθρωποι ὑποδέ* ἔκδ. R. Hercher, *Claudii Aeliani de natura animalium libri xvii, varia historia, epistolae, fragmenta*, τόμ. 1, Λιψία 1864 (ἀνατ. Graz 1971), 27.6-10.
- Χάσματα στὸ κείμενο:
- φ. 23^v-24^f: *Ἀρχὴ τοῦ θήτα - βοῦς ὁ κέρατα ἔχων κερασφόρος ...*
- φ. 33^v-34^f: *ἀπὸ τοῦ μεμερισμένην ἔχειν ... τὴν φωνήν· μόνος γὰρ - Πλὴν τοῦ μωρός, μωραίνω· μωρία ...*
- φ. 70^v-71^f: *ἀλείτης δὲ ὁ ἁμαρτωλός, δίφθογγον - Τὰ διὰ τοῦ εἰδης πατρωνυμικὰ ...*
- φ. 231^v-232^f: *καὶ Θωμᾶς τὸ θω μεγάλο· θόρυβος δὲ καὶ θολὸν τὸ - χαμαιτύπη ἡ πόρνη καὶ χαμαὶ καὶ χαμαιμπλος ...*

II. Παλαιότερο κείμενο

- α) φ. 100-101, 131, 140: λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Διακρίνονται μόνον ἐλάχιστες λέξεις (φ. 100^v: *ἐκκέοντα [...] παρ[...]* μνημον[...])· φ. 101^f: *εκ[...]*

κοιλί[...]' φ. 101^v: [...]*ἴπε δε[...]τελω [...]λλον [...]διμον Καὶ [...]ζωῆς λαβ[...]τον φ. 140^v: *ος ἐστιν [...]εἰς[...] πατέρα λ[...]*' ἔκδ. Π. Ν. Τρεμπέλας, *Αἱ τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήνα 1935 (γ' ἀνατ. Ἀθήνα 1997), 187 (... καὶ ἐπὶ πάντας ἔκκεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέκων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν ... ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ), 181-182 (*Κατέλιπε δὲ ἡμῖν ὑπομνήματα ... κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς. Μέλλων γὰρ ἐξίεναι ἐπὶ τὸν ἐκούσιον, καὶ ἀοίδιμον, καὶ ζωοποιὸν αὐτοῦ θάνατον ... ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ...*), 177-178 (*ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆς σῆς ἀγαθότητος, σφραγὶς ἰσότητος, ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς σὲ τὸν Πατέρα, Λόγος ζῶν ...*)⁶⁹.*

β) φ. 99, 102: Παλαιὰ Διαθήκη. Στὸ φ. 99^v διακρίνονται λέξεις ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν Παροιμιῶν: *πᾶς ἀεργός[...]ἐπιμελεία [...]παρρησίαν [...]ἀμαρτίαν [...]οἱ π[...]τηζο* [...]ἑαυτοὺς μη[...] ἔχοντες [...]οἱ ταπεινο[...] αὐτοὺς ἐν [...]ψυχῆς [...]πλοῦτος (Παροιμ. 13:4, στ. 1- 13:8, στ. 1).

γ) φ. 104, 107, 106: Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (φ. 104^v: *ὕμῖν φοβούμενοι τὸν Θεὸν ὑμῖν ὁ λόγος [...]οἱ γὰρ [...]* Πρ. 13:26-27).

δ) φ. 103, 108, 201-208: Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (φ. 203^r: *ᾧφθην σοι προχ[...]σθαί σε ὑπηρετήν καὶ ... ἐξαιρούμενος [...]λαοῦ [...]* Πρ. 26:16-17· φ. 204^r: *ἐκ τοῦ πλοός· τότε ἐπέγνω ὅτι Μελίτω ἢ νῆσος καλεῖ[...]βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν [ἀν]άφαντες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, δι[...]* Πρ. 28:1-27⁰).

Ἡ νεότερη γραφή ἀπὸ διάφορα χέρια τοῦ 13ου-14ου αἰ.: στὰ περισσότερα φύλλα ἐπισσευρμένη, λόγια, ἀραιά. Τὰ φ. 6^v, 84^v, 408^{rv} ἄγραφα. Τὰ παλιμψηστα φύλλα προέρχονται ἀπὸ τρία ἢ τέσσερα χειρόγραφα: α) τὰ φ. 100-101, 131 καὶ 140 ἀπὸ εἰλητάριο⁷¹· γραφή μικρογράμματων τοῦ 10ου-11ου αἰ., σὲ μία στίλη, μὲ μεγάλο διάστιχο, κάθετη πρὸς τὴ νεότερη, β) φ. 99 καὶ 102· γραφή μικρογράμματων τοῦ 11ου αἰ., σὲ δύο στίλες, παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη, γ) φ. 104, 107 καὶ ἴσως καὶ 106· γραφή μικρογράμματων τοῦ 13ου αἰ., δ) φ. 103, 108, 201-208· γραφή μικρογράμματων τοῦ 13ου αἰ., παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Πιθανότατα προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο κώδικα μὲ τὸ γ, καθὼς μάλιστα ἔχουν καὶ τὸ ἴδιο περιεχόμενο. Σὲ ὅλα τὰ φύλλα ἡ παλαιότερη γραφή διακρίνεται ἐλάχιστα.

⁷² Ὑλτ. Χαρτὶ ἰταλικὸ μὲ ὑδατόσημα. Τὰ φ. 85-88, 92-95, 99-108, 131, 140, 201-208, 230-237 ἀπὸ περγαμνῆ διαφόρων ποιότητων. Ὅρισμένα τεύχη μικτά, ἀπὸ χαρτὶ καὶ περγαμνῆ.

69. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ταυτότητας τοῦ κειμένου ἐγίνε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δρ. Θεολογίας Γ. Ἰωαννίδου.

70. Ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν Πράξεων ἀπουσιάζει ἡ φράση *ἐκ τοῦ πλοός*. Αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ὑπόψια ὅτι ὁ κώδικας παρέδιδε καὶ κάποια ἐρμηνεία, ἃν καὶ δὲν ἀποκλείεται ἡ περίπτωση νὰ πρόκειται γιὰ παραλλαγὴ τοῦ κειμένου τῶν Πράξεων.

71. Ἡ γραφή στὶς δύο ὄψεις τῶν φύλλων ἔχει ἀντίθετη φορά.

72. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, *Κατάλογος*, 197, τὸ χαρακτηρίζει βομβύκινο.

Σύνθεση τευχῶν: 2x8 (16), 8-1 (23· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 23, με χάσμα στὸ κείμενο), 6-4 (25· λείπουν 4 φ. πρὶν τὸ φ. 24, με χάσμα στὸ κείμενο), 8 (33· διπλοὶ ἀριθμ. τευχῶν: φ. 26^Γ καὶ 33^Υ: ε, ἀπὸ τὸ x. τοῦ γραφέα φ. 31^Γ καὶ 34^Υ: ε, ἀπὸ ἄλλο x., πιθανότατα λανθασμένοι), 8-7; (34· λείπουν 7 μᾶλλον φύλλα πρὶν ἀπὸ τὸ φ. 34, με χάσμα στὸ κείμενο), 2x8 (50), 6 (56), 8 (64), 12-2 (74· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 67 καὶ 1 φ. μετά τὸ φ. 70, με χάσμα στὸ κείμενο), 12-2 (84· λείπουν 2 φ. ἀπὸ τὸ β' ἥμισυ τοῦ τεύχους), 4 (88), 10 (98), 4 (102· τὰ φ. 99 καὶ 102 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 6 (108· τὰ φ. 105 καὶ 106 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα), 2x8 (124), 6 (130), 10 (140), 2x8 (156), 12 (168), 10-2 (176· λείπουν 2 φ. στὸ β' ἥμισυ τοῦ τεύχους), 4x8 (208), 1+10 (219· τὸ φ. 209 ἐνωμένο με τὸ τεύχος), 8 (227), 2 (229), 2 ἢ 8-6 (231· ἐνδεχομένως λείπουν 2 φ. πρὶν τὸ φ. 230, 2 φ. μετά τὸ φ. 230 καὶ ἄλλα 2 μετά τὸ φ. 231, με χάσμα στὸ κείμενο), 6 (237), 12-2; (247· ἐνδεχομένως λείπουν 2 φ. πρὶν τὸ φ. 238), 3x8 (271), 8-1 (278· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 278), 2x8 (294), 8+2 (304· τὰ φ. 303 καὶ 304 ἐνωμένα με τὸ τεύχος), 6 (310), 8 (318), 6 (324), 8 (332), 6-1 (337· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 337), 8x8 (401), 8-1 (408· λείπει 1 φ. πρὶν τὸ φ. 408), 8 (416), 12-3 (425· λείπει 1 φ. μετά τὸ φ. 421 καὶ 2 φ. μετά τὸ φ. 423), 8-8 (μετά τὸ φ. 425 διακρίνονται ἴχνη ἐνὸς κομμένου χαρτίου τετραδίου). Ἀρίθμηση τευχῶν με ἑλληνικὰ ψηφία, στὴ μέση τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ τοῦ verso τοῦ τελευταίου (φ. 1-337= α-μς) καὶ μόνο στὴ μέση τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου (φ. 338-425= α-ια). Σὲ ὀρισμένα τεύχη δεύτερη ἀρίθμηση ἀπὸ ἄλλο x., τὸ ὁποῖο διορθώνει τὸ πρῶτο, προφανῶς χωρὶς νὰ ὑπολογίζει τὰ χάσματα (λ.χ. φ. 50^Υ-51^Γ).

Σημειώματα: φ. 305^Γ: (στὸ ἄνω περιθ., κρυπτογρ.·) *γκεμ* (·); (στὸ κάτω περιθ., κρυπτογρ.·) *γκεμκπιε* (·).

φ. 407^Υ: † *τῶ ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικῶσις / ἀγιωτάτῳ θειοτάτῳ καὶ ἐν χριστῶ μοι σεβασμί/ωτάτῳ καὶ ποθεινοτάτῳ πατρι καὶ δεσπότῃ / καὶ ἀδελ(φ)ῶ κυ(ρ)ίῳ Μακαρίῳ: ὁ ἐλάχιστος ἐν ἱερο/μονάχοις, Μακάριος.*

Διακόσμηση: Στὰ χαρτῶα φύλλα διακοσμητικὲς ταινίες καὶ πρωτογράμματα με κόκκινο μελάνι. Καμμία ἐρυθρογραφία στὰ περγαμνὰ φύλλα (ἐκτὸς τῶν φ. 92-95 καὶ 99-102) καὶ στὸ παλαιότερο κείμενο.

Στάκωση: Ξύλο καὶ καστανὸ δέσμα, χωρὶς ἔκτυπη διακόσμηση.

Κατάσταση: μέτρια. Τὸ κάλυμμα τῆς ράχης ἀποκολλημένο σχεδὸν ἐντελῶς ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Πολλοὶ ρύποι ἀπὸ ὑγρασία σὲ ὅλα τὰ φύλλα. Ἀπὸ τὸ φ. 1 σώζεται τὸ 1/2 περ. Τὸ φ. 200 ἀποκολλημένο ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Παλαιὰ συντήρηση με λωρίδες ἀπὸ χαρτὶ σὲ πολλὰ φύλλα.

E. B. E. 2048

Ἡ Πολίτης χρονολογεῖ τὴν παλαιότερη γραφὴ στὸν 10ο ἢ στὸν 11ο αἰ.⁷³ Θεωροῦμε πιθανότερη τὴ χρονολόγησί της στὸν 12ο αἰ. Τὸ παλαιότερο κείμενο εἶναι γραμμένο

73. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Κατάλογος*, 95.

σὲ μία στίλη, παράλληλα πρὸς τὸ νεότερο. Ἡ ὑπόθεση τοῦ Πολίτη, ὅτι πρόκειται γιὰ Μηνναῖο, ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ ἀποσπάσματα πού μποροῦν νὰ διαβασθοῦν, ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σὲ Μηνναῖο Ἰανουαρίου:

φ. 17^v: Ὡδὴ ν'. Τὸν [...] λεόντων φ. 21^r: καὶ τὴν ἄγνοιαν [...] Νομοθέτης μοναζό-
των ἀκριβέστατος ὄφθης· 28 Ἰανουαρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 520· φ. 21^v: Ἰδὼν
σ[...] ὕψος ὑψ[...] τεταπείνωται· 28 Ἰανουαρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 182.

E. B. E. 2075

Τὸ παλαιότερο κείμενο εἶναι γραμμένο σὲ μία στίλη, παράλληλα πρὸς τὸ νεότερο. Στὰ περιθώρια διακρίνονται σχόλια σὲ μεγαλογράμματι γραφῇ. Τὸ ἀρχικὸ κείμενο ἦταν νομικοῦ χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα πού μποροῦν νὰ διαβασθοῦν δὲν στάθηκε δυνατὸν νὰ ταυτισθεῖ:

φ. 211^r: ἀλλ' ἢ τάζιν προεστῶσης ἐπέχουσα ἢ δε [...]ς ἢ δεύτερον λαβο[...] φ. 211^v:
Θε(σις) ι' [...] Θε(σις) ιβ' [...]νους συσιτῆ. Εἶτε δικαίω ἀνδρὸς εἶτε δικαίω ἐξωτικοῦ
ὁ ἀνὴρ περὶ μοικείας κατηγορήσει τῆς γυν[αικὸς ...]· φ. 212^v (στὸ περιθώριο): ἐὰν
ὁ προγενέστερος δανεισθῆς τὸ ἐνέχυρον πε[...] τουτέστιν εἰ μὴ προσφέρει αὐτῷ τὸ
χρέος του [...].

E. B. E. 2107

Ἡ ὑπόθεση τοῦ Πολίτη, ὅτι τὸ παλαιότερο κείμενο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο διακρίνονται μόνον εὐαγγελικὲς περικοπὲς μὲ κόκκινο μελάνι, ἦταν ὑπόμνημα στὰ Εὐαγγέλια, ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴ μοναδικὴ φράση τοῦ ὑπόλοιπου κειμένου πού μπορέσαμε νὰ διαβάσουμε, ἂν καὶ ἐξαιρετικὰ ἀποσπασματικά⁷⁴:

φ. 172^v: εὐθυ [...] Κ[...]ουεις [...] ὅτι ἀντι ἀλ[...] ἀφῆκεν ἡ[...]· Ἰωάννου Χρυσοστό-
μου, ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον, *PG* 57, 208, 32-33 (= Οὐκ ἀκούεις τοῦ Χρι-
στοῦ λέγοντος, ὅτι ἀντὶ ἀλῶν καὶ λαμπάδων ἀφῆκεν ἡμᾶς ...).

Τὰ εὐαγγελικὰ κωρία πού διαβάσαμε ἀνήκουν, ὄντως, στὸ Κατὰ Ματθαῖον:

φ. 98^r: Καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρ[...] γραμματεῖς [...] τῆς Ἰουδαίας Mt. 2:4-5.
φ. 175^v: Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου ἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ
βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ
πυρετός· καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ Mt. 8:14-15.

74. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Κατάλογος*, 147.

E. B. E. 2112

Τὸ παλαιότερο κείμενο τοῦ φ. 149 ἀνήκει, ὅπως ὑπέθεσε ὁ Πολίτης⁷⁵, σὲ Μηνναῖο (Νοεμβρίου, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἀποσπάσματα πού διαβάσαμε):

φ. 149^r: *θεωρίαις δενδροθῆς* (= δένδρον φανείς) [...] *ὄρθιος*:- [*Ἰ*]εράρχα *θεόφρον* *ταῖς σαῖς ἰκεσίαις δεινῶν με* 17 Νοεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 184.

φ. 149^v: *κατεσκήνωσεν, καὶ σὰρξ ἐχρημάτισεν: ἀνεκδιγητῶς διαμείνας ἀναλλοίω-* *τος. z' [...]* Θεοῦ *συγκατάβασιν· τὸ πύρ* 17 Νοεμβρίου, Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 131.

Δυστυχῶς δὲν στάθηκε δυνατὸν νὰ ταυτισθεῖ τὸ παλαιότερο κείμενο τοῦ φ. 156, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Πολίτης ὑποθέτει ὅτι ἀνήκει στὸ Γερροντικό, ἀλλὰ διαβάσαμε ἀκόμη ἓνα ἀπόσπασμα:

φ. 156^r: *ἐκείμην ἀπαρησίαστος αἰσχυρόμενος ἀτενῖσαι εἰς αὐτόν· αὐτὸς δὲ κλάσας* *ἱκανῶς ἀνέστη· καὶ λαβῶν τινὰς τῶν πατέρων ἀπελθόντες.*

E. B. E. 2155

Στὴν περιγραφή τοῦ Πολίτη μποροῦμε νὰ προσθέσουμε ὅτι ὁ κώδικας μελεπίθηκε ἀπὸ ὁμάδα ἐρευνητῶν γιὰ τὰ «μικτὰ» τετραδία του, στὰ ὁποῖα περγαμνὸ εἶναι μόνον τὸ ἐξωτερικὸ δίφυλλο καὶ τὰ υπόλοιπα χαρτῶα⁷⁶.

E. B. E. 2471

Τὸ παλαιότερο κείμενο στὰ παλίμψηστα παράφυλλα εἶναι γραμμένο σὲ δύο στήλες, παράλληλα πρὸς τὸ νεότερο. Ἐξ αἰτίας τῆς ἔντονα μαύρης μελάνης τοῦ νεότερου κειμένου, μόνο λίγες λέξεις μποροῦν νὰ διαβασθοῦν ἀπὸ τὸ παλαιό, ἀλλὰ ἀρκετὲς γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ κειμένου:

πφ. τέλους^r: α) *σιενωποι καὶ ἀμφοδ[...]* Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τοὺς Ἄνδριάντας ἀρ. 15 (Εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἄντιοχείας ...)· *PG* 49, 154, στ. 55.

β) *προσεδόκησεν ὁ διάβολος τὴν πόλιν ἡμῶν καταβαλεῖν δ[...]* Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀρ. 15 (Εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἄντιοχείας ...)· *PG* 49, 154, στ. 45. Τὸ ἴδιο ἀπόσπασμα ἐντοπίζεται καὶ στὴν τρίτη ὁμιλία

75. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Κατάλογος*, 150.

76. F. BIANCHI - P. CANART - M. D'AGOSTINO - Lucia LUCCHINI - Sabina MAGRINI - Marilena MANIACI, Paola ORSATI - M. PALMA - Maddalena SIGNORINI, Une recherche sur les manuscrits à cahiers mixtes, *Scriptorium* 48, 1994, 283.

του Ἰωάννου Δαμασκνοῦ, Περὶ εἰκόνων, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι τὸ *καταβαλεῖν* παραδίδεται ὡς *καταβάλατ* B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 3 [Patristische Texte und Studien 17], Βερολίνο 1975, 186.5.

Στὴ βιβλιογραφία τοῦ κώδικα πρέπει νὰ προσθέσουμε τὴ νεότερη περιγραφή του (γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζοῦ ποῦ παραδίδει) ἀπὸ τὸν I. Mossay⁷⁷. Στὴν περιγραφή αὐτὴ ἐπαναλαμβάνονται τὰ βασικὰ κωδικολογικὰ στοιχεῖα τοῦ κώδικα, ὅπως καὶ πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία του, ἀλλὰ ἡ νεότερη γραφή του (ἐκτὸς τῶν παραφύλλων) χρονολογεῖται στὸν 14ο-15ο αἰ., ἀντὶ τοῦ α' ἡμ. τοῦ 14ου ποῦ προτιμᾷ ὁ Πολίτης⁷⁸. Τέλος παρατίθεται ἡ παλαιότερη σχετικὴ μὲ τὸν κώδικα βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς Ε.Β.Ε.

*E. B. E. 2694*⁷⁹

13ος αἰ. (παλαιότερο κείμενο 11ος-12ος αἰ.) περγ. 173x123mm. 81 φ. 22/26 στίχ. ἀκέφ. κολ. τὰ φ. 50 κ.έ. παλίμψηστα (ἐκτὸς τοῦ φ. 74)

I. Νεότερο κείμενο

φ. 1^r: Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικά ἀρχ. (ἀκέφ.): [...] ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν λαλ[... στέ]φανον ἀκάνθινον ...

φ. 66^v: Νείλου τοῦ ἀσκητοῦ, Περὶ εὐδ' ζῆν.

φ. 79^v-80^v: ἀσκητικὴ διήγησις ἀρχ.: [...] ἀναχωρητῆς ἐνάρετος καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν λέγων· Κύριε γνώρισόν μοι τὰ κρίματά σου ...· τέλ. (κολ.): ἄλλω πάλιν φιλοθέω καὶ προσευχῆς πρόνοιαν ποιουμένω.

Χάσματα στὸ κείμενο:

φ. 15^v-16^r: μετὰ θερμῆς πίστεως ἀρξάμενον ἀληθοῦς πολιτείας - ἰότι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ σώματος θέλει παρά σου ...

φ. 35^v-36^r: πηγὴ δακρύων ὡς χεῖμαρρος ῥέων χωρὶς βίας με - συνάξαι ὕλην καὶ ἄλλος οὐκ ἔστρεψεν τὸν νότον αὐτοῦ ...

φ. 38^v-39^r: ὁ Κύριος τοὺς ἀποτασσομένους οὐ τελείως, ἀλλὰ μεμερισμένως, ἐκ τῆς προφά - πράττει, ἤγουν τὰς ἔξω αἰσθήσεις ἐγείρει, καὶ τὰς ἔσω κινήσεις νεκρεῖ ...

77. MOSSAY, *Repertorium*, 122.

78. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Κατάλογος*, 473.

79. Ὁ κώδικας περιγράφεται ἀρκετὰ ἀναλυτικὰ ἀπὸ τὸν Πολίτη στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης. Στὴν παρούσα περιγραφή ἐπαναλαμβάνονται τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς περιγραφῆς ἐκείνης καὶ συμπληρώνονται, ἰδίως σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ παλαιότερο κείμενο, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Πολίτη ὡς «πιθανῶς λειτουργικό».

φ. 46^v-47^r: *καὶ δεικνύει αὐτῷ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ· οὐ δύναται γὰρ ὁ δια - ἐξ ἀρχῆς, ἵνα μὴ καυνωθεῖς ἐν τοῖς μικροῖς ...*

φ. 49^v-50^r: *ὥρας τῆς τροφῆς καταδέχονται τινος γεύσασθαι - ἀλλὰ καὶ καυνένου-σιν ἐν ἀτονίᾳ ὄντες τοῦ σώματος ...*

II. Παλαιότερο κείμενο

φ. 50^r-80^v (ἐκτός τοῦ φ. 74^r^v): Παρακλητική (φ. 53^v: *Τὸ ξένον τῆς παρθένου μυστή-ριον Follieri, Initia*, τόμ. 4, 247 φ. 75^v: *Στιχηρὰ μαρτυρικὰ εἰς τὸ Κύριε δε[...] ἦχος γ'· Μεγάλη τῶν μαρτύρων σου Χριστέ ἡ δυνη[...] ἐν μνήμασι γὰρ ...*: Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 385 φ. 77^v: *Ὁ τὸ φῶς ἀνατέλων τῷ κόσμῳ σου τῆ ε[...]* ψυχὴν Follieri, *Initia*, τόμ. 3, 204).

φ. 1^r-79^r: γραφή τοῦ 13ου αἰ· φ. 79^v-80^v: γραφή ἀπὸ ἄλλο χέρι, τῆς ἴδιας ἐποχῆς, ἄτεκνη. Στὰ φ. 50^r-80^v ἡ παλαιότερη γραφή μικρογράμματι τοῦ 11ου-12ου αἰ., σὲ μία στήλη, παράλληλη πρὸς τὴ νεώτερη (τὸ φ. 74^r^v δὲν εἶναι παλίμψηστο).

*Υλὴ: Περγαμινὴ χονδρὴ, λευκὴ, καλῆς ποιότητος· στὰ παλίμψηστα φύλλα συρρικνωμένη, μέτριας ποιότητος.

Σύνθεσις τευχῶν: 8-1 (7· λείπει 1 φ. πρὶν τὸ φ. 1· τὸ κείμενο ἀκέφαλο), 8 (15), 8-1 (21· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 15, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο· 1 φ. ἐκτός ἀρίθμησης μετὰ τὸ φ. 19 [19a]), 8-1 (28· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 21), 8-1 (35· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 35, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-5 (38· λείπουν 3 φ. μετὰ τὸ φ. 35 καὶ 2 φ. μετὰ τὸ φ. 38, μετὰ χάσματα στὸ κείμενο), 8 (46), 6-3 ἢ 8-5 (49· λείπει τοῦλάχιστον 1 φ. μετὰ τὸ φ. 46 καὶ ἄλλο ἓνα μετὰ τὸ φ. 49), 3x8 (73), 8-1 (80· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 80· τὸ κείμενο κολοβό). Καμμία ἀρίθμηση τευχῶν.

Διακόσμηση: Καμμία ἐρυθρογραφία (οὔτε στὴν παλαιότερη γραφή). Σὲ πολλὰ πρωτογράμματα ἐπικάλυψη μετὰ ὑποκίτρινη χρωστικὴ οὐσία.

Στάχωση: Ξύλο καὶ μαῦρο δέρμα μετὰ ἔκτυπα σχέδια. Ἰσχυρὰ δύο ἱμάντων καὶ ἀντίστοιχων θηλυκωπῶν.

Κατάσταση: μέτρια. Πολλὲς φθορὲς (σχισίματα) στὴν δερμάτινη ἐπέκδοση τῆς στάχωσης, ἰδίως στὴν πινακίδα ἀρχῆς καὶ στὴ ράχη. Ἰσχυρὰ φωτιὰς στὰ περιθώρια, ἰδίως στὰ πρῶτα καὶ τελευταῖα φύλλα. Ἄρκετοι ρύποι ἀπὸ τὴν χρῆσιν στὰ παλίμψηστα φύλλα. Τὸ πρῶτο τεῦχος καὶ τὸ φ. 7 ἀποκολλημένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Τὸ φ. 26 σώζεται κατὰ τὸ 1/2.

Προέλευσις: Στὴ χειρόγραφη περιγραφή τοῦ Πολίτη μεταφέρεται (χωρὶς νὰ ἐπιβεβαιώνεται) πληροφορία ἀπὸ τὰ δελτία τοῦ Σ. Κουγέα, ὅτι ὁ κώδικας περιλαμβάνεται μετὰ αὐτῶν ποῦ ἔφθασαν στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀπὸ τὴν Καστοριά. Ἡ πληροφορία αὐτή, ὡστόσο, ἔρχεται σὲ ἀντιθέσιν μετὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Θ. Π. Βολίδη, στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῶν βιβλίων ποῦ παρέλαβε τὸ 1913 ἀπὸ ἐκεῖ. Σύμφωνα μετὰ τὴ μαρτυρία του (σελ. 42 τοῦ καταλόγου), «χειρόγραφος κώδιξ ἐπὶ περγαμινῆς οὐδεὶς ἀπολύτως εὗρέθη. Μόνον φύλλα περγαμινῆς δέκα πέντε ...»⁸⁰.

80. Ὁ κατάλογος αὐτὸς φυλάσσεται σήμερον στὸ ἀρχειο τοῦ Τμήματος Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐντούτοις, ὁ Ε.Β.Ε. 2728, ποῦ περιλαμβάνεται στὴν ἴδια ὁμάδα τῆς Καστοριάς, εἶναι περγαμνός. Βλ. *Συμπληρωματικὸς κατάλογος χειρογράφων Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης*, τόμ. IV: *Suppl.* 571-730, 203.

E. B. E. 2795⁸¹

14ος αἰ. (φ. 116-121: 12ος-13ος αἰ.: παλαιότερο κείμενο: 8ος αἰ.) περγ. 193x139mm. (φ. 116-121: 162x113mm.: φ. 122-125: 162x129mm.) 125 φ. 20 στίχ. (φ. 116-121: 21/22: φ. 122 κ.έ.: 19) ἀκέφ. κολ. παλίμψηστα τὰ φ. 1-2, 5-8, 11-12, 14-15, 17-20, 22-23, 25-48, 50, 52-53, 55 (:), 57-59, 61-76, 78, 82-88, 92-93, 97, 100-101, 104-112, 115, 123, 125.

I. Νεότερο κείμενο

A. Τρεῖς λειτουργίες

φ. 1^r: Λειτουργία τοῦ Βασιλείου Καισαρείας ἀρχ. (ἀκέφ.): [...]*θάρισον [...]* τὴν καρδιάν [...]*ως πονηρᾶς ...*: ἔκδ. J. Goar, *Εὐχολόγιον sive rituale Graecorum ...*, Βενετία 1730 (ἀνατ. Graz 1960), 139.

φ. 16^r: *Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ... Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου* ἀρχ.: *Εὐχή τῆς προθέσεως. Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν ...*: ἔκδ. Goar, *Εὐχολόγιον*, 51.

φ. 27^v: [*Τοῦ ... Ἐπιφανίου*] ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, *λειτουργία ἐπὶ τῶν προηγουμένων δώρων* ἀρχ.: *Εὐχή τῆς ἐνώσεως. Ἐνωσις τοῦ ἀκράντου σώματος καὶ τοῦ πημίου ...*: ἔκδ. Τρεμπέλας, *Λειτουργία*, 199 πβ. Baur, *Initia*, τόμ. 1: A-Λ [ST 180], Βατικανὸ 1955, 321.

B. Εὐχὲς γιὰ διάφορες περιστάσεις

φ. 38^r: *Εὐχαὶ ἐωθιναί* φ. 43^v: *Αἱ εὐχαὶ τὰ κατὰ παννυχίδας* φ. 45^r: *Εὐχή εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα τῆ ν' ἡμέρα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ* φ. 45^v: *Εὐχή ὅτε εἰσέρχεται παιδίον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆ μ' ἡμέρα* φ. 46^r: *Εὐχή εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον* φ. 50^r: *Εὐχή εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον εἰς τὸν πρὸς ὄραν βαπτιζόμενον* φ. 56^r: *Εὐχή εἰς τὸ ἅγιον μῦρον* φ. 58^r: *Ἀκολουθία τῶν ἁγίων Θεοφανείων* φ. 62^r: *Ἀκολουθία τοῦ λυχνικοῦ τῆς γονυκλισίας, τῆ Κυριακῆ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐσπέρας* φ. 72^v: *Ἐξορκισμοὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπὶ χειμαζομένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων* φ. 80^r: *Εὐχή τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων* φ. 81^v: *Εὐχή ἐπὶ χειμαζομένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων* φ. 83^r: *Εὐχή εἰς εὐλογίαν οἴκου* φ. 83^r: *Εὐχή εἰς ἀδελφοποίησιν* φ. 83^v: *Εὐχή εἰς τεκνοποίησιν ἀπὸ ἐκκλή[...]* φ. 85^r: *Τάξις γινομένη ἐὰν συμβῆ μαρὸν ἐμπεσεῖν προσφάτως εἰς ἀγγεῖον οἴνου ἢ ἐλαίου ἢ ἄλλου πινὸς εἶδους* φ. 86^r: *Εὐχή ἐπὶ φρέατος μιανθέντος* φ. 87^r: *Εὐχή ἐπὶ τῶν ἐν βρώμασι σκανδά-*

81. Ὁ κώδικας περιγράφεται στὰ βασικά του σημεῖα στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης. Στὴν παρούσα περιγραφή ἐπαναλαμβάνονται ὀρισμένες βασικὲς πληροφορίες, διορθῶνται ὀρισμένα σφάλματα σχετικὰ μὲ τὴ σύνθεση τῶν τευχῶν καὶ προστίθενται περισσότερες λεπτομέρειες, ἰδίως γιὰ τὸ παλαιότερο κείμενο.

λων φ. 87^v: *Εὐχὴ ἐπὶ μαροφαγησάντων* φ. 88^r: *Εὐχὴ ἐπὶ θέρους* φ. 88^v: *Εὐχὴ ἐπὶ σταφυλῆς νέας* φ. 88^v: *Εὐχὴ ἐπὶ τρυγητοῦ* φ. 89^r: *Εἰς τὸ εὐλογεῖν οἶνον* φ. 89^v: *Εὐχὴ ἐπὶ κολύβων ἁγίων* φ. 90^r: *Εὐχὴ εἰς ψυχὴν κρινομένην ἐν καιρῷ τοῦ θανάτου* φ. 90^r: *Εὐχὴ ἐπὶ τελευτήσαντος* φ. 90^v: *Εὐχὴ τοῦ θυμιάματος* φ. 91^r: *Εὐχὴ ἐπὶ σκεύους μανθέντος*.

Γ. Διάφορες ἀκολουθίες

φ. 91^v: *Ἀκολουθία ἐν Κυριακῇ ὅτε θέλῃς* φ. 92^v: *Ἀκολουθία τῶν ἁσωμάτων* φ. 94^r: *Ἀκολουθία εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον* φ. 95^v: *Ἀκολουθία εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον* φ. 96^v: *Ἀκολουθία εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους* φ. 97^v: *Ἀκολουθία εἰς μάρτυρας* φ. 99^r: *Ἀκολουθία εἰς ἱεράρχας* φ. 100^r: *Ἀκολουθία εἰς ὁσίουσ καὶ ἱεράρχας* φ. 101^v: *Ἀκολουθία εἰς ἁγίας γυναῖκας* φ. 103^r: *Ἀκολουθία εἰς κοιμηθέντας*.

Δ. Ἐωθινὰ Εὐαγγέλια

φ. 104^r: *Εὐαγγέλια ἑωθινὰ ἀναστάσιμα τῶν ἁγίων Κυριακῶν τὰ ἔνδεκα* φ. 114^v: *Χρὴ εἰδέναι ὅπως ὀφείλωμεν ἀναγινώσκεισθαι τὰ ἑωθινὰ ἀναστάσιμα εὐαγγέλια ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πάσχα μέχρι τῆς Ν (= Πεντηκοστῆς)*.

Χάσματα στὸ κείμενο:

- φ. 36^v-37^r: (*Εὐχὴ τοῦ λυχνικοῦ γ'...*) *καὶ ποιεῖν ἐν πᾶσι τὸ θέλημά σου. Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος - ράσχου δὲ ἡμῖν τὴν παροῦσαν ἐσπέραν, καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα εἰρηνικὴν ἔνδυσον ἡμᾶς ...*
- φ. 44^v-45^r: (*Εὐχὴ ἀντιφώνου γ'...*) *ἀλλὰ πρὸς τὸ ἄμετρον τῆς σῆς ἀγαθότητος, δι' ἧς καὶ παρήγαγες - Ἐπεύχεται ὁ ἱερεύς: Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, κλῖνον τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς ὑπακοὴν ...*
- φ. 53^v-54^r: *τὴν κτίσιν συναρμώσας, τετράσι καιροῖς τὸν κύκλον τοῦ - καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο· καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χάριν ...*
- φ. 55^v-56^r: *εὐλόγησον καὶ τοῦτο τὸ ἔλαιον τῆ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος - Εὐχὴ εἰς τὸ ἅγιον μῦρον ...*
- φ. 57^v-58^r: *ὑπέκλιναν σὺν ἡμῖν τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς· οὓς διαφύλαξον ἀπιτή - γέλατο ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσῃ ...*
- φ. 60^v-61^r: *παρθενικὴν ἡγίασας μίτραν τῷ - ποτα ἁγίασας τὸ ὕδωρ τοῦτο τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, δὸς πᾶσι ...*
- φ. 74^v-75^r: *τὴν ἄναρχον γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἀπεκάλυψε, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ - θεατὸν δέ, δι' ὑπόκρισιν ὁποῖον ἐὰν τυγχάνῃς ἢ ὅθεν ἐὰν ἐπέρχῃ ...*
- φ. 80^v-81^r: *καὶ ἐν δυσὶ πετωμένων τὸν ἀκατάπαυστον τει - συνεσχέθησαν ἐπιτιμῆσει σε Κύριος διάβολε, ὁ καταβὰς εἰς τὸν Ἄδην ...*
- φ. 82^v-83^r: *εἰς ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους καὶ νόσου σωμα - Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν οἴκου ...*

φ. 87^v-88^r: *καὶ ἀπολαύων τῆς ἀγίας σου καὶ μω - ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ...*

φ. 115^v-116^r: *Καὶ τούτων λεγομένων εὔχεται ὁ ἀρχιερεὺς - Ἀκολουθία τῶν ἀγίων Θεοφανείων ...*

E. Διάφορες ἀκολουθίες

φ. 115^v: *Τάξις γενομένη ἐπὶ μνήστρ[οις]* φ. 116^r: *Ἀκολουθία τῶν ἀγίων Θεοφανείων* φ. 122^r: *Διά[ταξις ... τοῦ] ... Μεθ[οδίου] ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ ἀρντίσεως διαφόρων τρόπων (= προσώπων) καὶ ἡλικιῶν τῶν ἐπιστρεφόντων* φ. 125^v τέλ. (κολ.): *[...] καὶ ἐξήγγειλας αὐτὸς [...] κατάκριτος σὲ παρασι[...] κρίναι ζώντας.*

II. Παλαιότερο κείμενο

A. Ὁ κώδικας ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθαν τὰ περισσότερα παλίμψηστα φύλλα εἶχε ὑμνολογικὸ περιεχόμενο (ἐνδεχομένως Μηναιῖο Δεκεμβρίου). Διακρίνουμε τὰ ἑξῆς:

φ. 58^v: ὕμνος πρὸς τὴ Θεοτόκο (Θεοτοκίον. *Μαρία μήτηρ τοῦ φωτὸς φώτισον*)· Follieri, *Initia*, τόμ. 2, 369⁸².

φ. 66^r: ἄδηλο κείμενο (*Ῥήξας τὸν .υ.οι... τον*)· ἄδηλο κείμενο (*Πηγὰς τοῦ δε...*)· πρβλ. Follieri, *Initia*, τόμ. 3, 319 (*Πηγὰς δακρύων ἐπιζητῶν*).

φ. 83^r: ἀπόσπασμα ἀπὸ Μηναιῖο Δεκεμβρίου (*Σοφίας τῶ περιόντι καὶ πνεύματος*)· Κυριακὴ πρὸ τῶν Χριστουγέννων, *Initia*, Follieri, τόμ. 3, 517.

φ. 106^r: ἄδηλο κείμενο (*Τὴν τοῦ [...]υμ[...] ἀνευφημήσωμεν*).

B. Τὰ φ. 71/74 καὶ 84/87 προέρχονται πιθανότατα ἀπὸ ἄλλο κώδικα ποὺ παρέδιδε Μηναιῖο ἀδήλου μῆνα (φ. 74^v: *Ῥδὴ ν' Χεῖρας ἐκπετάσας Δ[...]* Follieri, *Initia*, τόμ. 5 pars prior, 90).

φ. 1^r-115^v: γραφὴ τοῦ 14ου αἰ· φ. 116-121: γραφὴ τοῦ 12ου-13ου αἰ· φ. 122-125^r: γραφὴ ἀπὸ τρίτο κ., τοῦ 14ου αἰ· φ. 125^v: γραφὴ ἀπὸ τέταρτο κ., τοῦ 14ου αἰ. Στὰ περισσότερα παλίμψηστα φύλλα ἡ παλαιότερη γραφὴ ὀξυκόρυφη κεκλιμένη τοῦ 8ου αἰ., σὲ μία στίλη, κάθει πρὸς τὴ νεότερη· Τὰ φ. 71/74 καὶ 84/87 ἐνδεχομένως προέρχονται ἀπὸ ἄλλο κώδικα, μὲ τὴν παλαιότερη γραφὴ ἐπίσης ὀξυκόρυφη κεκλιμένη, πιθανῶς τοῦ 8ου αἰ., σὲ μία στίλη, ἀλλὰ παράλληλη πρὸς τὴ νεότερη. Γενικὰ ἡ παλαιότερη γραφὴ διακρίνεται ἐλάχιστα καὶ σὲ λίγα μόνο φύλλα (βλ. φ. 58^v, 63^v, 66^r, 83^r, 106^r). Σὲ ἀρκετὰ φύλλα (ιδίως στὴν ἀρχὴ τοῦ κώδικα) διακρίνεται ἡ παλαιότερη καράκωση, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ εἶχαν γραφεῖ. Στὰ φ. 42-48 καὶ 97/104 ἡ παλαιότερη καράκωση ἔχει τὶς γραμμὲς τοῦ κειμένου σὲ πολὺ ἀραιὰ διαστήματα, ἐνδεχομένως γιὰ νὰ προστεθοῦν μουσικὰ σημεῖα.

⁸²Υλν: Περγαμνὴ μέτριας ποιότητος, χονδρὴ, συρρικνωμένη.

82. Τὸ θεοτοκίον αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ συναντᾶται στὰ συνήθη λειτουργικὰ βιβλία.

Σύνθεση τευχῶν: 1+1 (2· βάσει τοῦ κειμένου τους καὶ τῆς ἀρίθμησης τοῦ ἐπόμενου τεύχους, ἀποδεικνύεται ὅτι ἀποτελοῦσαν δύο διαδοχικὰ φύλλα τοῦ χαμένου πρώτου τεύχους τοῦ κώδικα), 4x8 (34), 8-1 (41· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 36, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-1 (48· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 44, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-1 (55· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 53, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-3 (60· λείπουν 3 φ., μετὰ τὰ φ. 55, 57 καὶ 60, μετὰ χάσματα στὸ κείμενο), 8 (68), 8-1 (75· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 74, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-1 (82· λείπει 1 φ. μετὰ τὸ φ. 80, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 8-2 (88· λείπουν 2 φ., μετὰ τὰ φ. 82 καὶ 87, μετὰ χάσματα στὸ κείμενο⁸³), 3x8 (112), 6-3 (115· λείπουν 3 φ. μετὰ τὸ φ. 115, μετὰ χάσμα στὸ κείμενο), 6 (121· τὸ τεῦχος προέρχεται ἀπὸ ἄλλο κώδικα· τὰ φ. 118 καὶ 119 δὲν ἀποτελοῦν δίφυλλο), 4+1-1; (125· τὸ τεῦχος προέρχεται ἀπὸ ἄλλο κώδικα· τὰ φ. 122 καὶ 124 δὲν σχηματίζουν δίφυλλα). Ἀρίθμηση τευχῶν μετὰ ἑλληνικὰ ψηφία, στὴ μέση τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ recto τοῦ πρώτου φύλλου καὶ τοῦ verso τοῦ τελευταίου (ἀρ. β-ιζ).

Σημειώματα: Σὲ πολλὰ φύλλα (λ.χ. φ. 82^v, 91^r, 96^r, 98^v, 99^r, 102^v-103^r, 105^v-106^r, 109^r, 113^v-115^r) διακρίνονται ἐξίτηλα σημειώματα καὶ σίγνα. Σὲ σίγνα τοῦ φ. 91^r ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα *Μιχαὴλ* καὶ *Θεοδώρα* φ. 117^v: *ἐτού(το) τὸ / χαρτὶ τῶ / εἰ του Ἰω(άννου) δρα / εἰζχωριου δαματικοῦ / 12 μ(α)ρ(τίου) 1816*.

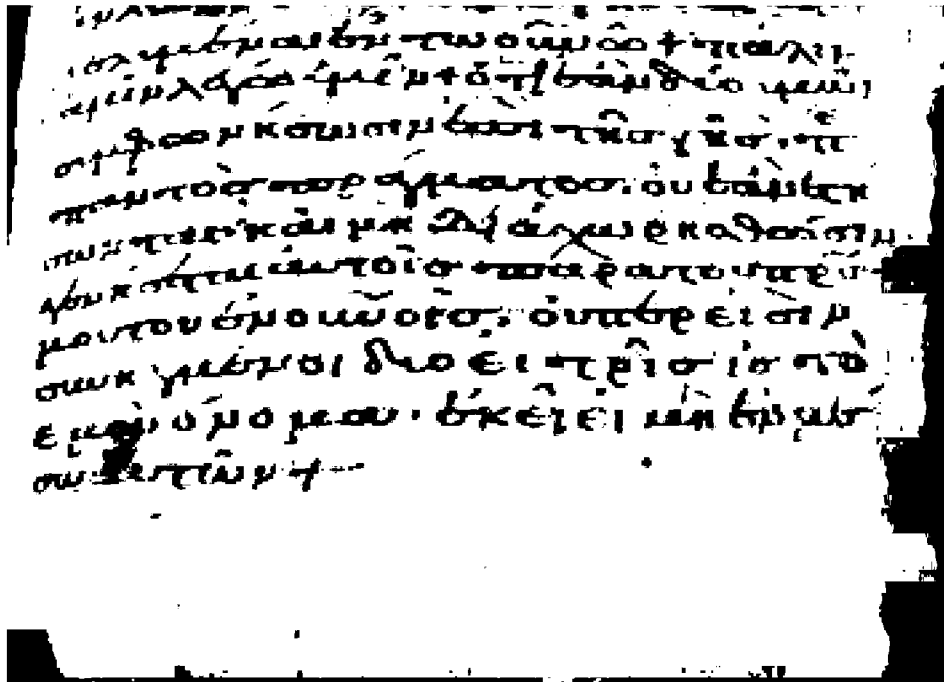
Διακόσμηση: Ἐπίτηλα, τίτλοι, πρωτογράμματα καὶ ἐνδείξεις στὸ κείμενο μετὰ κόκκινο μελάνι. Στὸ παλαιότερο κείμενο διακρίνονται ἴχνη ἀπὸ κόκκινο μελάνι (λ.χ. φ. 4^r).

Ἀστάχωτος.

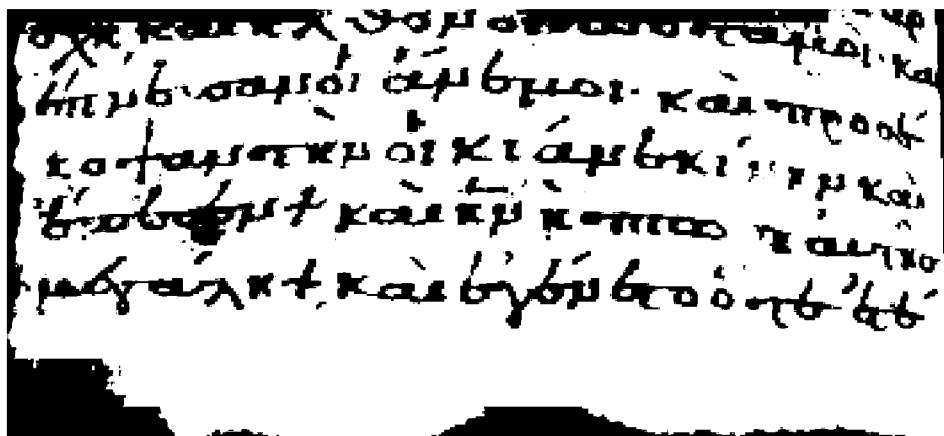
Κατάσταση: μέτρια. Ἰχνη φωτιᾶς στὰ περιθώρια ὄλων τῶν φύλλων. Ἀρκετοὶ ρύποι ἀπὸ ὑγρασία καὶ ἀπὸ τὴν χρῆση. Ἀρκετὰ φύλλα καὶ τεύχη ἀποκολλημένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Ἀπὸ τὰ φ. 1 καὶ 124 σώζεται τὸ 1/2 περ. καὶ ἀπὸ τὸ φ. 125 τὸ 1/3 ἀπὸ ἄλλα φύλλα σώζονται μικρὰ σπαράγματα.

Προέλευση: Στὴ χειρόγραφη περιγραφή τῆς Λ. Βαρουσιάδου ἀναφέρεται ὅτι τὸν κώδικα δώρισε στὴν Ε.Β.Ε. τὸ 1897 ὁ Γ. Λαζαρίδης ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη.

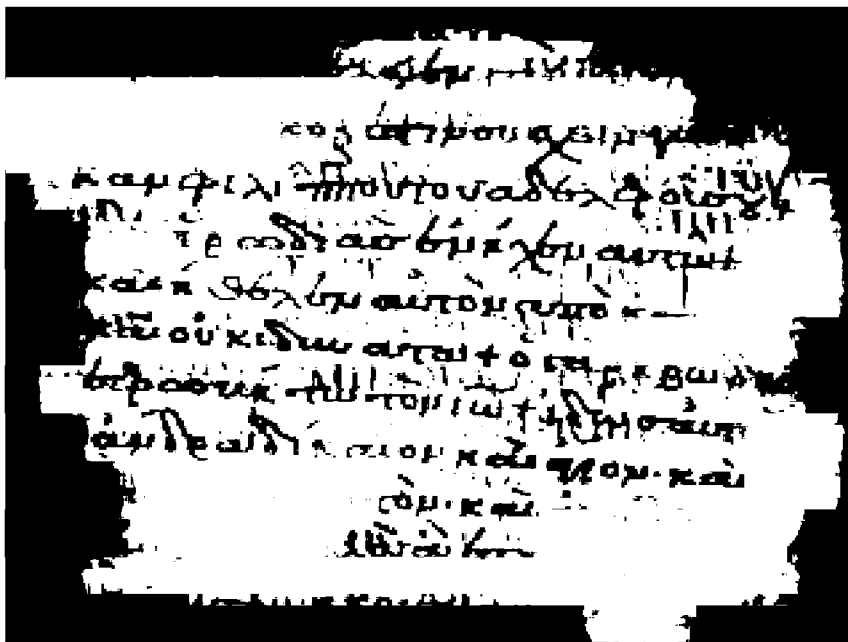
83. Τὰ φ. 83-87 (παλαιοὶ ἀρ. 71, 70, 69, 74 καὶ 72) εἶναι ἀποκολλημένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κώδικα. Γιὰ τὴν τοποθέτησίν τους στὸ παρὸν τεῦχος νεότερος μελεπτής τοῦ κώδικα σημειώνει σὲ μικρὸ ἀστάχωτο ἐμβόλιμο κομμάτι χαρτί: «Πρότιμνα καὶ τὰ τοποθέτησα ἐδῶ τὰ φ. 71, 70, 69, 74, 72, γιατί προηγούνται καὶ ἔπονται εὐχαὶ εἰς διάφορα».

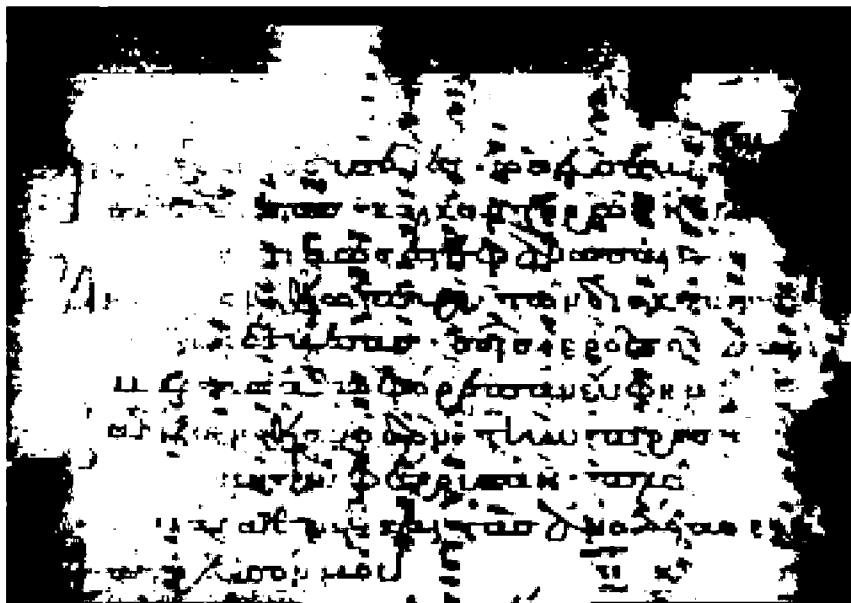
Εικ. 1. Ε.Β.Ε. 192, σελ. 75.

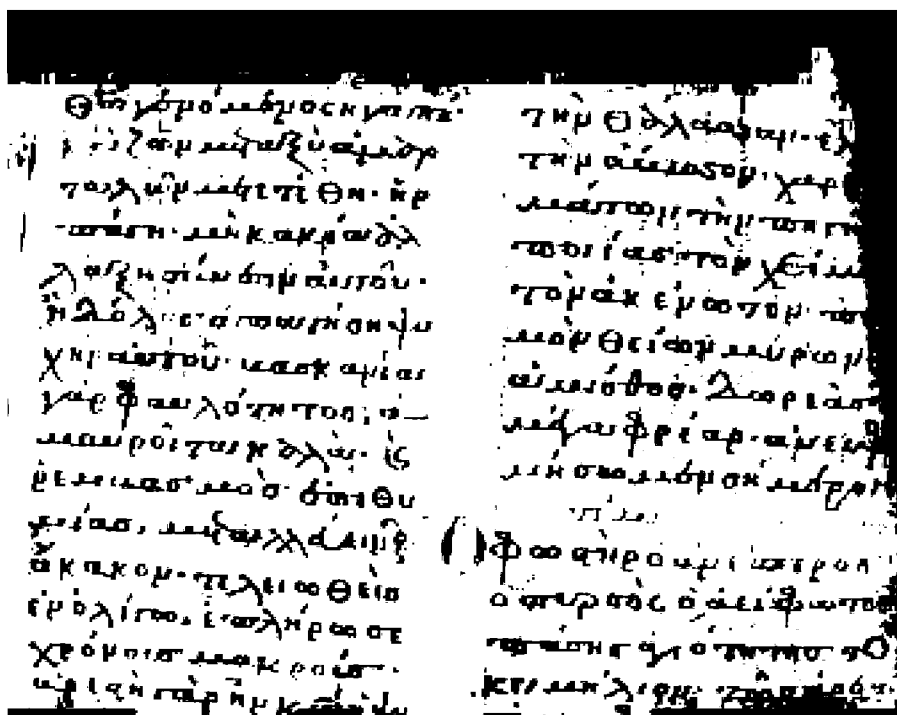
Εικ. 2. Ε.Β.Ε. 192, σελ. 82.

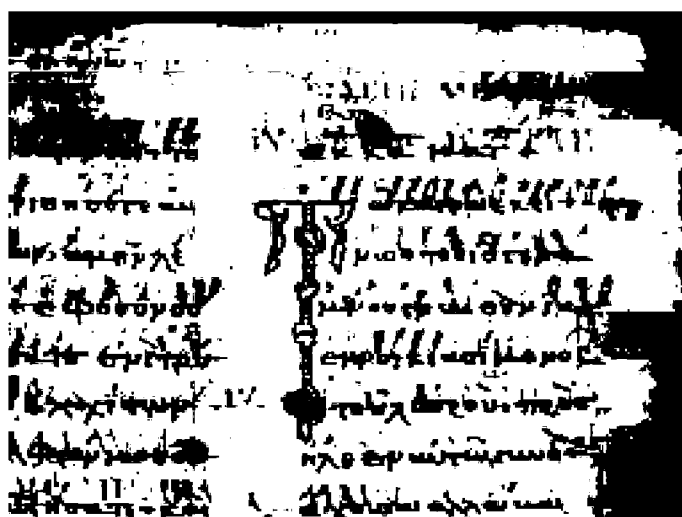
Εικ. 3. E.B.E. 192, σελ. 407
(φωτογράφηση με την πολυφασματική κάμερα *MuSIS*
της έρευνητικής ομάδας *ForthPhotonics*).

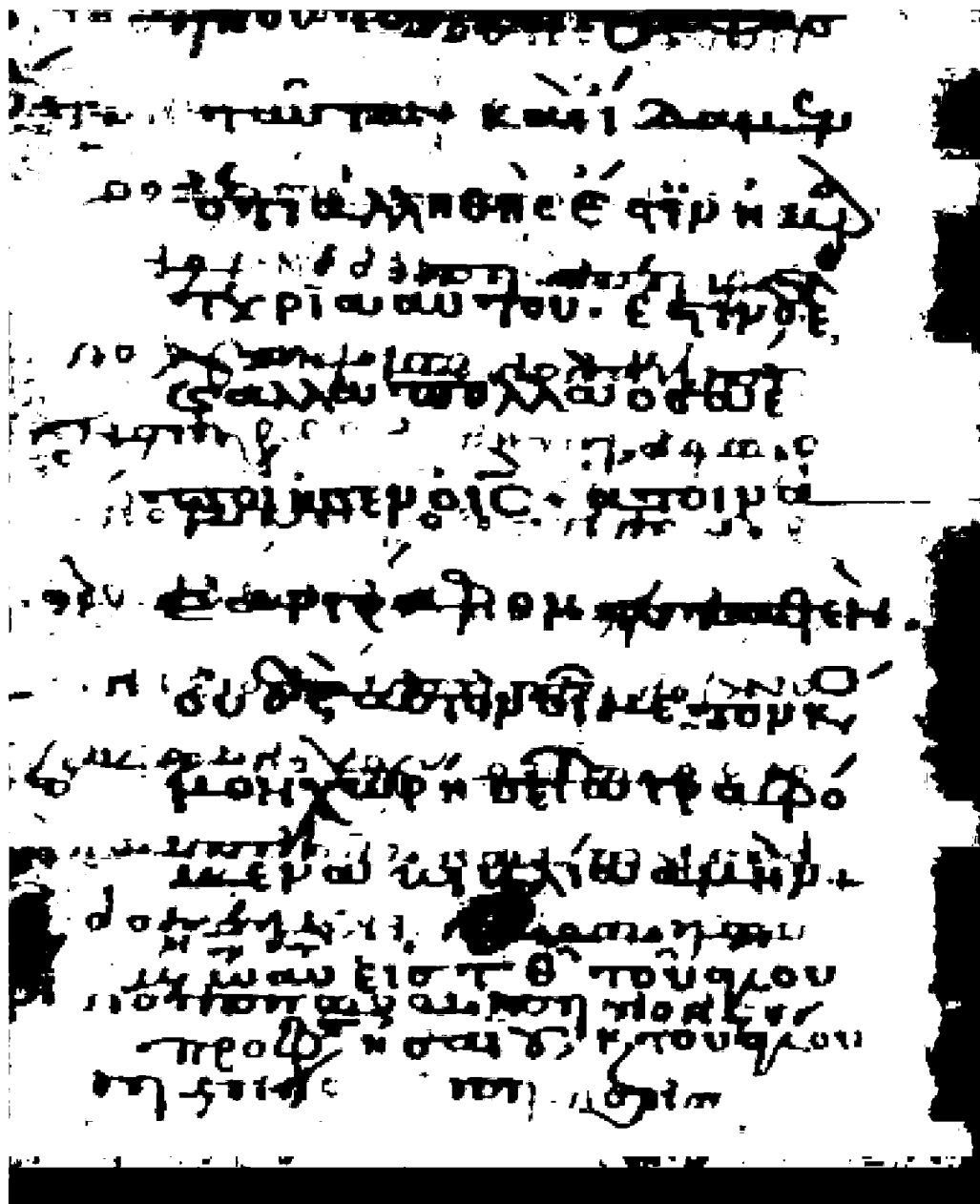
Εικ. 4. E.B.E. 842, σελ. 116
(φωτογράφηση με την πολυφασματική κάμερα *MuSIS*
της έρευνητικής ομάδας *ForthPhotonics*).

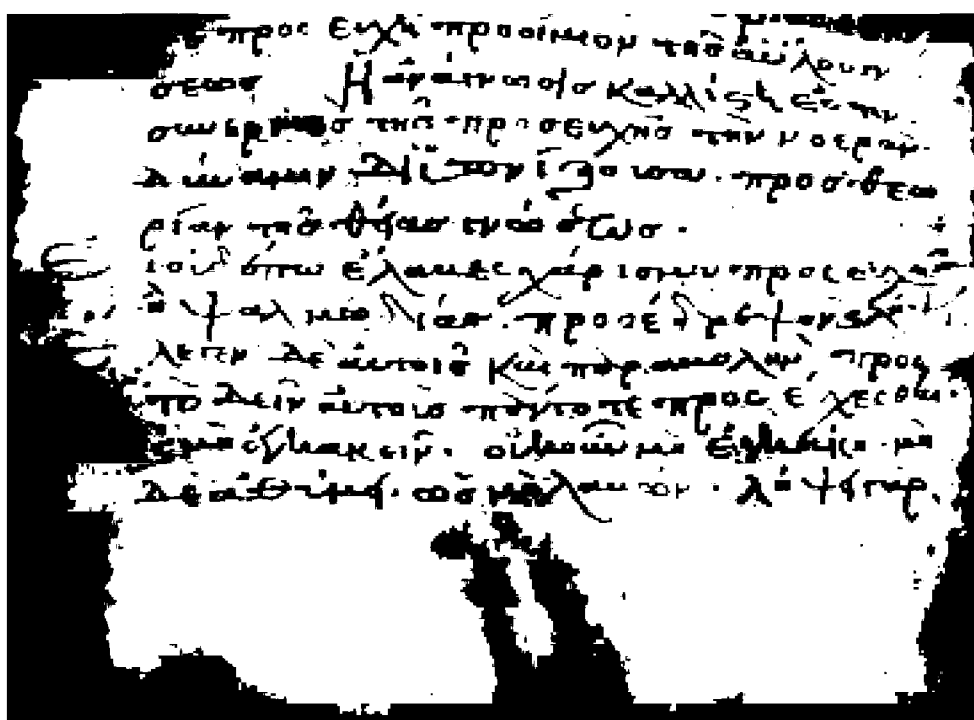
Εἰκ. 5. E.B.E. 864, σελ. 54.

Εἰκ. 6. E.B.E. 2112, φ. 95^v

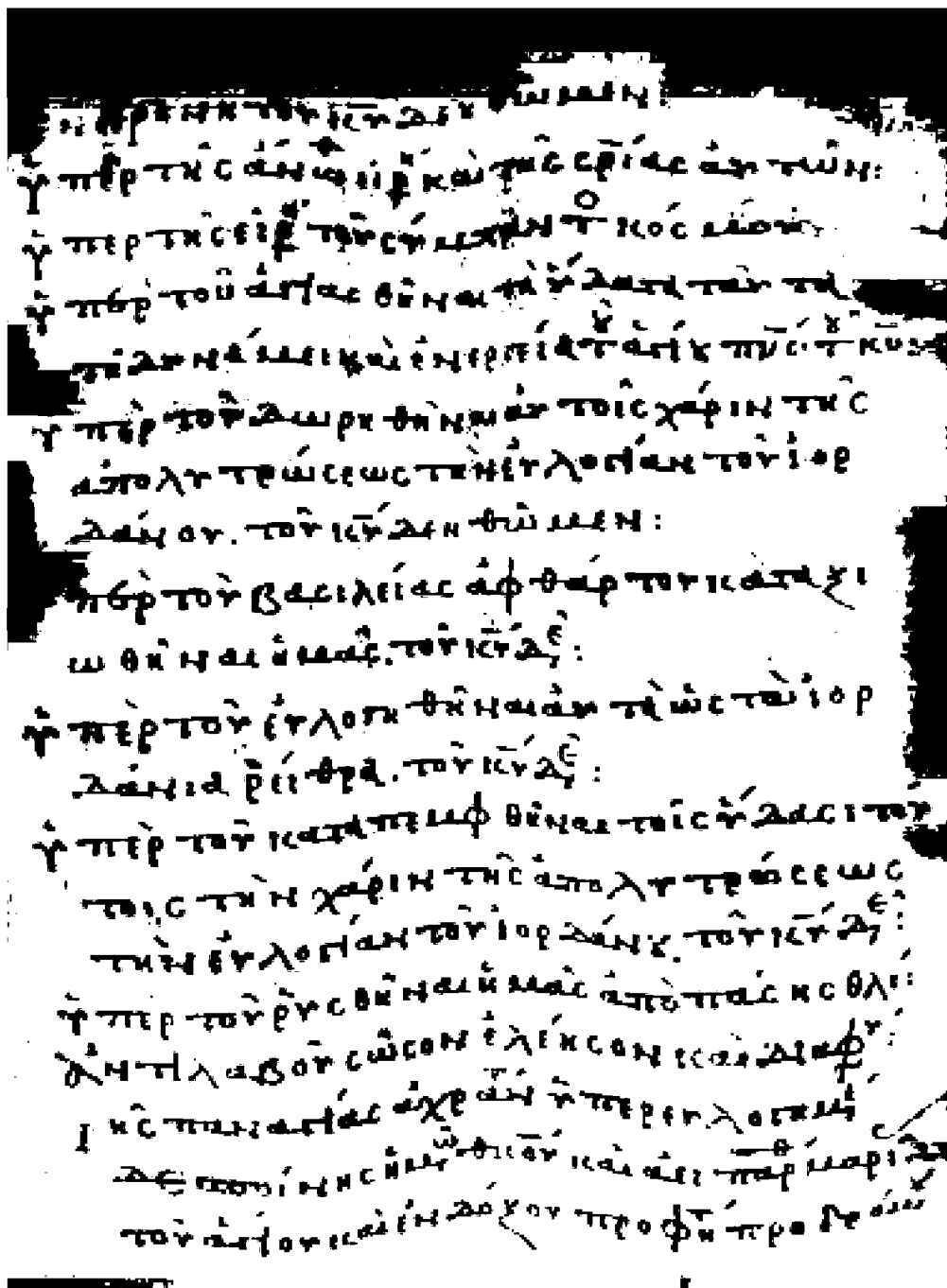
(φωτογράφηση με τὴν πολυφασματικὴ κάμερα *MuSIS*
τῆς ἐρευνητικῆς ὁμάδας *ForthPhotonics*).

Εικ. 7. Ε.Β.Ε. 2112, φ. 156^ρ
 (φωτογράφηση με την πολυφασματική κάμερα *MuSIS* της έρευνητικής ομάδας *ForthPhotonics*).

Εἰκ. 8. E.B.E. 2694, φ. 75v.

Eik. 9. E.B.E. 2795, φ. 58^v.